

NBP

Narodowy Bank Polski

Nr 1/14, styczeń 2014 r.

Sytuacja gospodarcza w krajach Europy Środkowej i Wschodniej

Nr 1/14, styczeń 2014 r.

Sytuacja gospodarcza w krajach Europy Środkowej i Wschodniej

Małgorzata Golik
Marcin Grela
Marcin Humanicki
Marcin Kitala
Tomasz Michałek
Wojciech Mroczek
Jakub Mućk
Ewa Rzeszutek

Spis treści

Streszczenie	3
Kraje Europy Środkowej i Wschodniej - aktualna i przewidywana sytuacja makroekonomiczna	5
Łotwa – wyboista droga do euro	21
Handel zagraniczny krajów Europy Środkowo-Wschodniej	26
Streszczenie i główne wnioski	26
Cel badania i źródła danych	28
Rosnąca rola handlu zagranicznego w gospodarkach krajów Europy Środkowo-Wschodniej i zmiana jego struktury	29
Uczestnictwo krajów Europy Środkowej i Wschodniej w międzynarodowych sieciach dostaw	40
Eksporterzy – charakterystyka przedsiębiorstw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej	48
Aneks statystyczny	56

Streszczenie

Po okresie spowolnienia w gospodarkach Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) w 2012 r., w pierwszych trzech kwartałach 2013 r. pojawiło się stopniowe ożywienie. Tempo wzrostu PKB, które w IV kw. 2012 r. wynosiło 0,0%, w III kw. 2013 r. przyspieszyło do 1,3% r/r.

Obserwowane ożywienie to efekt przede wszystkim poprawiającej się koniunktury w gospodarkach strefy euro, a zwłaszcza wzrostu produkcji w sektorze przemysłowym i tym samym rosnącego popytu ze strony głównego partnera handlowego. Wpłynęło to zarówno na wzrost produkcji przemysłowej w regionie, jak i na przyspieszenie eksportu, który był głównym czynnikiem wzrostu w 2013 r.

Tempo wzrostu eksportu zwiększyło się zwłaszcza w Rumunii i na Węgrzech, co było wynikiem wyższego popytu na samochody produkowane w tych krajach. Z kolei w krajach, które były liderami regionu w poprzednich latach, czyli na Słowacji i w krajach bałtyckich, dynamika eksportu osłabła. W przypadku krajów bałtyckich odpowiadał za to zmniejszony popyt ze strony krajów b. ZSRR, a na Słowacji wyhamowanie eksportu sektora motoryzacyjnego.

Jednocześnie, po okresie wyraźnego osłabiania się konsumpcji prywatnej w 2012 r., od II kw. 2013 r. można już było zauważyć jej powolną odbudowę. Wzrost konsumpcji był widoczny w niemal całym regionie, poza Bułgarią. Wzrost spożycia indywidualnego był sygnalizowany rosnącymi wskaźnikami nastroju konsumentów. Wzrastający optymizm konsumentów wynikał głównie ze wzrostu realnych dochodów wskutek obniżającej się inflacji. W II i III kw. 2013 r. zmniejszyła się również skala spadku nakładów inwestycyjnych, zwłaszcza inwestycji w maszyny i urządzenia.

Wzrostowi popytu krajowego w 2013 r. sprzyjało poluzowanie polityki fiskalnej, dzięki wyraźnemu ograniczeniu nierównowagi fiskalnej w poprzed-

nich latach w większości krajów regionu. Jedynie Polska, Słowenia i Chorwacja były pod koniec 2013 r. nadal objęte procedurą nadmiernego deficytu. Dalszego poluzowania polityki fiskalnej oczekuje się także w kolejnych latach. W 2014 i 2015 r. kraje regionu nie planują dalszych podwyżek podatków (z wyjątkiem akcyzy), a jedynie działania zmierzające do ograniczenia szarej strefy i uszczelnienia systemu podatkowego. W Chorwacji, Estonii, na Łotwie i Węgrzech w 2013 r. nastąpiło lub jest planowane w kolejnych latach nawet obniżenie stawek PIT i CIT oraz składek na ubezpieczenia społeczne.

Czynnikiem, który w 2013 r. w dalszym ciągu wyraźnie hamował wzrost popytu krajowego w krajach EŚW był trwający proces oddłużania sektora prywatnego. Roczna dynamika kredytów dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw pozostawała ujemna, a w większości gospodarek nawet obniżyła się w porównaniu z końcem 2012 r. Na słabą akcję kredytową w krajach EŚW wpływ miały zarówno czynniki o charakterze podażowym, jak i popytowym. W 2013 r. w dalszym ciągu można było zaobserwować odpływ kapitału z sektora bankowego w regionie. W Chorwacji, Rumunii, Słowenii i na Węgrzech pogarszała się jakość aktywów lokalnych banków. Dodatkowo, zadłużone gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa w krajach EŚW wciąż nie były zainteresowane zaciąganiem nowych zobowiązań.

Ożywienie w przemyśle nie przełożyło się jednak na poprawę sytuacji na rynkach pracy w regionie. Wzrost zatrudnienia w większości gospodarek był niemal niezauważalny, a poza sektorem przemysłowym oraz administracją publiczną, liczba pracujących nawet się zmniejszyła. Zharmonizowana stopa bezrobocia również nie spadła istotnie (poza krajami bałtyckimi i Węgrami) i wciąż pozostawała na stosunkowo wysokim poziomie, zdecydowanie wyższym niż przed 2009 r.

Czynniki o charakterze podaźowym (spadek dynamiki cen energii i żywności), a także wciąż słaby popyt konsumpcyjny w krajach EŚW spowodowały wyraźny spadek inflacji w 2013 r. W listopadzie 2013 r. średni ważony wskaźnik HICP dla regionu wyniósł 0,7% r/r, co było najniższym poziomem od momentu rozpoczęcia publikacji statystyk.

Od maja 2013 r. ceny energii w regionie zmniejszały się już w ujęciu rocznym, co było skutkiem spadku cen surowców energetycznych, ale również decyzji administracyjnych skutkujących zmniejszeniem cen energii dla odbiorców indywidualnych. Z kolei niższa dynamika cen żywności to wynik spadku cen surowców rolnych wynikający z dużej ich podaży na świecie. Utrzymujący się w 2013 r. dosyć słaby popyt konsumpcyjny nie wpłynął na wzrost inflacji bazowej. Co więcej, w 2013 r. obniżała się ona w regionie i w listopadzie 2013 r., podobnie jak główny wskaźnik inflacji HICP, osiągnęła najniższy poziom w historii.

Wyraźny spadek inflacji w krajach EŚW, a także wciąż niewielka poprawa popytu krajowego w 2013 r. były podstawą dalszego łagodzenia polityki monetarnej w krajach regionu stosujących strategię bezpośredniego celu inflacyjnego (tj. Czechach, Polsce, Rumunii i na Węgrzech). O ile w Polsce proces ten zatrzymał się w połowie 2013 r., to w pozostałych trzech gospodarkach łagodzenie polityki pieniężnej miało miejsce również w II połowie roku. Banki centralne Węgier i Rumunii zdecydowały się na kolejne obniżki stóp procentowych. Narodowy Bank Węgier kontynuował cykl obniżek stóp procentowych rozpoczęty w sierpniu 2012 r. Z kolei Narodowy Bank Czech, pozbawiony możli-

wości obniżki stóp procentowych, zdecydował się na interwencje walutowe w celu osłabienia kursu korony. W listopadzie 2013 r. kurs EUR/CZK jednocześnie osłabił się o 5%.

Akomodacyjna polityka pieniężna, wyhamowanie konsolidacji fiskalnej oraz poprawa nastrojów wśród producentów i konsumentów stwarzają dobre warunki do kontynuacji wzrostu gospodarczego, a zwłaszcza odbicia popytu krajowego w latach 2014-2015. Wciąż najważniejszym czynnikiem napędzającym wzrost PKB w regionie, przynajmniej w pierwszej połowie 2014 r., pozostanie jednak eksport, będący konsekwencją przewidywanej kontynuacji ożywienia w strefie euro.

Ostatnie prognozy wzrostu na lata 2014-2015 wskazują, że tempo wzrostu PKB w regionie będzie nadal powoli wzrastać. Oczekiwanemu wzrostowi eksportu będzie towarzyszyła coraz bardziej dynamiczna konsumpcja, inwestycje, a także import. W rezultacie zmieni się również struktura wzrostu, w której popyt krajowy będzie stopniowo zastępował popyt zagraniczny jako główny czynnik wzrostu w krajach EŚW.

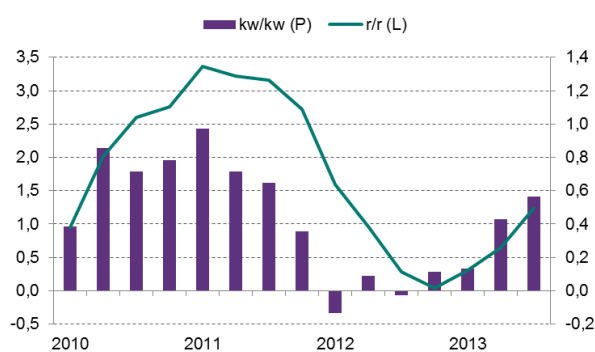
Największymi zagrożeniami dla kontynuacji ożywienia w krajach EŚW wydaje się być spowolnienie w strefie euro, które pośrednio zahamowałoby wzrost w sektorach proeksportowych w regionie. Kolejnym ryzykiem wydaje się być przedłużający się proces oddłużania sektora prywatnego. Wzrost globalnej awersji do ryzyka i wycofanie się inwestorów zagranicznych również wpłynęłyby na obniżenie tempa wzrostu gospodarek EŚW w nadchodzących latach.

Kraje Europy Środkowej i Wschodniej - aktualna i przewidywana sytuacja makroekonomiczna

Postępujące powolne ożywienie w krajach EŚW w 2013 r.

Po okresie spowolnienia gospodarczego, jaki można było zaobserwować w krajach regionu EŚW w 2012 r., od początku 2013 r. roczne tempo wzrostu PKB stopniowo rosło. W IV kw. 2012 r. wynosiło ono 0,0%, co było najniższym wynikiem od końca 2009 r., jednak w kolejnych kwartałach gospodarka regionu EŚW wróciła na ścieżkę wzrostu. W III kw. 2013 r. roczne tempo wzrostu PKB zwiększyło się do 1,3%, a w sumie w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. PKB wzrósł o 0,7% w stosunku do analogicznego okresu 2012 r.

Wykres 1.1. Tempo wzrostu PKB w regionie EŚW (w %)

Źródło: Eurostat

Jednak nie we wszystkich krajach regionu można było zauważyć wzrost PKB w tym okresie. W pierwszych trzech kwartałach 2013 r., podobnie jak miało to miejsce w 2012 r., w największym stopniu zwiększył się on na Łotwie (5,0% r/r) i Litwie (3,3% r/r). Dynamika PKB wyraźnie przyspieszyła w Polsce, na Węgrzech (zdecydowane odbicie po recesji w 2012 r.) i w Rumunii, która w III kw. 2013 r. stała się najszybciej rozwijającą się gospodarką w regio-

nie (4,1% r/r). Wydaje się jednak, że zaskakująco dynamiczny wzrost PKB w Rumunii i na Węgrzech może mieć nietrwały charakter, ponieważ wynikał z bardzo dobrych zbiorów w rolnictwie. W Bułgarii, Estonii i na Słowacji roczna dynamika PKB w tym okresie nieznacznie obniżyła się, jednak pozostała dodatnia. W Czechach, Chorwacji i Słowenii PKB nadal zmniejszał się w 2013 r., jednak skala recesji pogłębiła się jedynie w czeskiej gospodarce. To właśnie w Czechach oraz Słowenii roczna dynamika PKB w III kw. 2013 r. była najniższa w regionie (-1,3% r/r).

Sytuacja w regionie uzależniona od kondycji gospodarki strefy euro

Zarówno spowolnienie aktywności gospodarczej w regionie EŚW w 2012 r., jak i jej ożywienie w 2013 r. były w dużej mierze efektem lepszej koniunktury w gospodarce strefy euro. Rosnący od początku 2013 r. popyt ze strony głównego partnera handlowego regionu EŚW spowodował wzrost aktywności w sektorze przemysłowym i przyspieszenie dynamiki eksportu. Poprawiająca się koniunktura w przemyśle nie doprowadziła jednak do wyraźnych, korzystnych zmian na rynkach pracy w regionie. Pomimo wzrostu popytu zagranicznego, również dynamika nakładów inwestycyjnych w regionie nadal pozostawała ujemna.

Eksport netto nadal głównym wkładem do wzrostu PKB w regionie

Wzrost popytu ze strony krajów strefy euro przełożył się na przyspieszenie dynamiki eksportu krajów EŚW w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. Sytuacja w poszczególnych krajach regionu była jednak silnie zróżnicowana. Bardzo duży wzrost odnotowały Rumunia i Węgry, co było wynikiem przede

wszystkim wyższego eksportu samochodów. Wzrost dynamiki eksportu miał także miejsce w Polsce, Słowenii i Chorwacji. Natomiast w pozostałych krajach jego roczna dynamika obniżyła się. W przypadku krajów bałtyckich wynikało to z niższego popytu ze strony byłego ZSRR, głównie Rosji. Na Słowacji natomiast osłabienie eksportu wynikało z ograniczonych możliwości produkcyjnych przemysłu motoryzacyjnego, który napędzał dynamiczny eksport tego kraju w poprzednich latach. Słabszy eksport w Czechach wywiązał się ze spadkiem eksportu usług.

Zmiana struktury eksportu, wynikająca z szybko rosnącej sprzedaży do krajów strefy euro i tym samym wiążąca się ze zwiększonymi obrotami wewnątrz międzynarodowych sieci podaży, doprowadziły do wzrostu jego importochłonności. Coraz bardziej zauważalne ożywienie popytu krajowego w regionie EŚW również przełożyło się w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. na pobudzenie importu. W rezultacie, import w analizowanym okresie zwiększył się w jeszcze większym stopniu i wkład wymiany handlowej z zagranicą do wzrostu gospodarczego w regionie zmniejszył się. W III kw. 2013 r. wyniósł on 1,1 pp., wobec niemal 2 pp. w 2012 r.

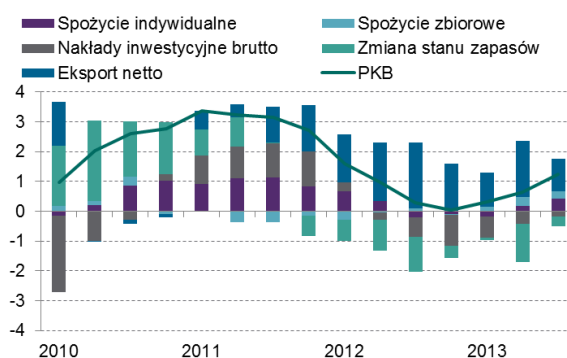
Eksport netto nadal jednak pozostawał najważniejszym źródłem wzrostu PKB w regionie w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. Jednak jego wkład do wzrostu nie był taki sam we wszystkich krajach EŚW. W krajach bałtyckich był on zdecydowanie niższy niż wkład popytu krajowego, a w Czechach eksport netto działał nawet w kierunku obniżenia wzrostu PKB w tym okresie. Najbardziej eksport netto wpływał na przyspieszenie PKB w Rumunii, Słowenii i na Słowacji.

Powolna poprawa konsumpcji prywatnej

W III kw. 2012 r. roczna dynamika konsumpcji prywatnej w regionie EŚW, po raz pierwszy od 2009 r., spadła poniżej zera i utrzymywała się na

ujemnym poziomie do I kw. 2013 r. Już jednak w kolejnych dwóch kwartałach można było zaobserwować wyraźne przyspieszenie tempa wzrostu wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych. W III kw. wyniosło ono już 0,7% r/r. Wzrost dynamiki spożycia indywidualnego można było zaobserwować niemal we wszystkich gospodarkach regionu. Największy był on na Litwie, w Chorwacji i Słowenii. Dynamika konsumpcji prywatnej wzrosła również w Polsce, Czechach, Rumunii, na Węgrzech i Słowacji (aczkolwiek w Czechach i Słowenii oznaczało to jedynie ograniczenie skali jej spadku). Tempo wzrostu spożycia indywidualnego wyraźnie osłabło w Bułgarii, gdzie od początku 2013 r. zmniejszało się ono w ujęciu rocznym. Jego spadek miał miejsce również w Estonii i na Łotwie. Nawet pomimo nieznacznego spowolnienia w Estonii i na Łotwie, konsumpcja w krajach bałtyckich wciąż rosła najszybciej w regionie.

Wykres 1.2. PKB i jego składowe w regionie EŚW (r/r, w pp.)

Źródło: Eurostat

Wzrost konsumpcji prywatnej w 2013 r. był wynikiem niskiej bazy poprzedniego roku, ale także stałe poprawiających się nastrojów konsumentów, które powoli zaczynały przekładać się na zwiększoną skłonność do zakupów. Wpływ na wzrost spożycia miało również obserwowane w większości krajów regionu łagodzenie konsolidacji fiskalnej, widoczne m.in. w zwiększonej konsumpcji sektora publicznego. Jednocześnie utrzymująca się stagnacja na ryn-

ku pracy, a także trwający proces oddłużania gospodarstw domowych w dalszym ciągu stanowiły poważną barierę dla bardziej dynamicznego wzrostu konsumpcji prywatnej.

Zmniejszająca się skala spadków nakładów inwestycyjnych

Dynamika nakładów inwestycyjnych (r/r) w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. pozostawała ujemna, jednak skala ich spadku zmniejszyła się, zwłaszcza w II i III kw. 2013 r. Inwestycje w budowlę i budynki, podobnie jak w 2012 r., nadal dosyć silnie się obniżały, co potwierdzało cały czas słabą koniunkturę w budownictwie. Wyraźnie zmniejszyła się natomiast skala spadku inwestycji w maszyny i urządzenia, co można uznać za efekt ożywienia w sektorze przemysłowym. Z kolei inwestycje publiczne, wspierane przez środki uzyskiwane z funduszy UE, stabilnie rosły, podobnie jak w poprzednich latach.

Spośród krajów EŚW nakłady inwestycyjne najszybciej zwiększały się w Estonii i na Litwie (dwucyfrowe tempo wzrostu w III kw. 2013 r.). Wyraźne ich przyspieszenie miało miejsce także na Węgrzech, co jednak wiązało się przede wszystkim ze wzrostem inwestycji publicznych. Z kolei w Czechach, Słowenii, Rumunii i na Słowacji w dalszym ciągu nakłady inwestycyjne dość wyraźnie obniżały się.

Oddłużanie sektora prywatnego nadal barierą dla wzrostu popytu krajowego

Czynnikiem hamującym wzrost kredytu bankowego w regionie EŚW w 2013 r. był trwający wciąż proces oddłużania się sektora prywatnego. Roczna dynamika kredytu dla prywatnego sektora niefinansowego od połowy 2012 r. do października 2013 r. pozostawała ujemna. Najszybszy wzrost wartości udzielonych pożyczek, podobnie jak w poprzednich latach, można było zaobserwować w Polsce, Czechach i na Słowacji, jednak w 2013 r. kształtował

się on na poziomie 3-4% r/r. W Bułgarii, Estonii i Rumunii stan udzielonych kredytów nie zmienił się istotnie w trakcie ubiegłego roku, natomiast w pozostałych krajach regionu stale się zmniejszał. Szczególnie widoczne było to w zmagających się z kryzysem Słowenii i Chorwacji, ale także na Litwie i Łotwie, gdzie pomimo stale szybko rosnącego popytu krajowego, dynamika kredytu w II połowie 2013 r. nie tylko pozostała ujemna, ale skala spadku wręcz pogłębiła się.

Wykres 1.3. Kredyt dla sektora prywatnego w krajach EŚW (średnia, r/r, w %)

Źródło: Banki centralne

Główną przyczyną słabej akcji kredytowej jest stale niski popyt na nowe pożyczki ze strony gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, które przy wciąż niepewnych perspektywach wzrostu dochodów w najbliższych latach, decydują się raczej na spłatę istniejących zobowiązań niż zaciągnięcie nowych. Poza czynnikami o charakterze popytowym, w dalszym ciągu na słabość akcji kredytowej w regionie wpływały ograniczenia podażowe. Optymistyczne informacje z II połowy 2012 r., które pokazywały zmniejszającą się skalę oddłużania banków w krajach EŚW wobec banków europejskich, nie potwierdziły się w I połowie 2013 r. Według danych BIS¹, wartość *foreign claims* wobec europejskiego sektora bankowego ponownie zmniejsza

¹ Bank for International Settlements, Locational Banking Statistics

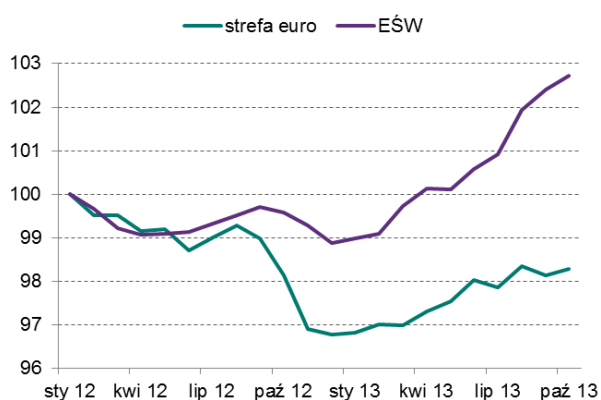

szyla się (z wyjątkiem Estonii), co wskazuje na dalszy odpływ zagranicznego kapitału ze środkowo-europejskiego systemu bankowego. Jednocześnie krajowe depozyty, pomimo stosunkowo stałego tempa wzrostu w ostatnich latach (ok. 5% r/r od 2011 r.), nadal nie są w stanie w pełni zastąpić finansowania zagranicznego.

Poprawa koniunktury w przemyśle strefy euro wpłynęła na ożywienie w sektorze przemysłowym regionu

Przyspieszenie tempa wzrostu PKB w regionie było zasługą przede wszystkim poprawiającej się w 2013 r. koniunktury w sektorze przemysłowym. Już od początku 2013 r. można było zauważyć poprawę nastrojów oraz wzrost aktywności w przemyśle w strefie euro, który zaczął generować większy popyt m.in. na towary produkowane w krajach EŚW.

Wykres 1.4. Produkcja przemysłowa w regionie EŚW i strefie euro (styczeń 2012=100)

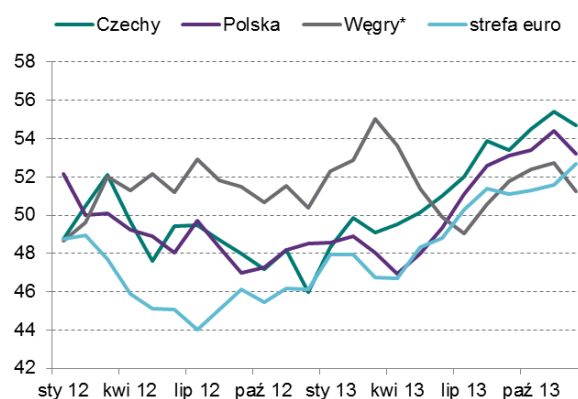

Źródło: Eurostat

Ożywienie w przemyśle strefy euro szybko przełożyło się na poprawę nastrojów i wzrost produkcji w krajach EŚW. Wskaźniki zaufania wśród przedsiębiorców w trakcie 2013 r. wyraźnie się zwiększały. W listopadzie 2013 r. wskaźniki Komisji Europejskiej osiągnęły najwyższy wynik od początku 2012 r. Wzrost ten miał miejsce we wszystkich gospodarkach regionu, poza Bułgarią. Poprawę koniunktury

sygnalizowały również indeksy PMI w przetwórstwie przemysłowym. Po okresie silnego załamania w 2012 r., od połowy 2013 r. wskazywały już one na wyraźny wzrost aktywności w przemyśle w największych gospodarkach regionu (Polska, Czechy, Węgry)². W Polsce i Czechach ich odczyty z listopada 2013 r. były najwyższe od maja 2011 r. W grudniu 2013 r. wartość PMI w Polsce, Czechach i na Węgrzech obniżyła się znacząco, jednak nadal wskaźniki sygnalizowały ożywienie w przemyśle przetwórczym.

Wykres 1.5. PMI w przetwórstwie przemysłowym w krajach EŚW i strefie euro

*Dla Węgry średnia krocząca dla 3 miesięcy
Źródło: Markit

Poprawa nastrojów w przemyśle w gospodarkach EŚW była zasługą przede wszystkim szybko rosnących zamówień, zwłaszcza zagranicznych. Przełożyło się to na wzrost produkcji przemysłowej, która po okresie spadków 2012 r., od stycznia do października 2013 r. zwiększyła się w całym regionie o blisko 6%. Region jednak nie był pod tym względem homogeniczny. Silne wzrosty produkcji przemysłowej (5% lub więcej) obserwowano w Polsce, Czechach, Rumunii, na Słowacji i Węgrzech. W Słowenii jej wolumen nie zmienił się istotnie, nato-

² We wszystkich trzech gospodarkach przekroczyły one progową wartość 50 pkt.

miast w Bułgarii, Chorwacji i w krajach bałtyckich miał miejsce spadek produkcji w przemyśle.

Wzrost wolumenu produkcji przemysłowej w regionie EŚW wynikał przede wszystkim z ożywienia w przemyśle przetwórczym, a w szczególności w zwiększonej produkcji sektora motoryzacyjnego. Warto także zauważyć, że dynamiczny wzrost produkcji w krajach EŚW był kontynuowany w III i IV kw. 2013 r., kiedy to można było już zauważyć wyraźne osłabienie jej wzrostu w krajach strefy euro.

Sygnaly poprawy koniunktury konsumenckiej

Pierwszym sygnałem, który może zapowiadać ożywienie konsumpcji prywatnej w regionie EŚW są wyraźnie poprawiające się w trakcie 2013 r. nastroje konsumentów. Od stycznia do listopada 2013 r. w większości krajów (poza Bułgarią i Łotwą) optymizm konsumentów wyraźnie wzrósł, co obrazowały wskaźniki Komisji Europejskiej. Było to wynikiem przede wszystkim wyraźnego spadku inflacji, który spowodował wzrost bieżących realnych dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych. Oczekiwania co do przyszłej sytuacji finansowej nadal jednak były dosyć niskie, głównie z powodu utrzymującej się stagnacji na rynku pracy.

Poprawa nastrojów powoli zaczęła się przekładać na wzrost sprzedaży detalicznej w regionie. Od stycznia do października 2013 r. zwiększyła się ona o ponad 2%, po podobnej skali spadku w 2012 r. Trudno jednak traktować te dane jako oznakę wyraźnego ożywienia konsumpcji, zwłaszcza że we wrześniu i październiku 2013 r. obroty w handlu detalicznym w regionie ponownie nieznacznie się zmniejszyły.

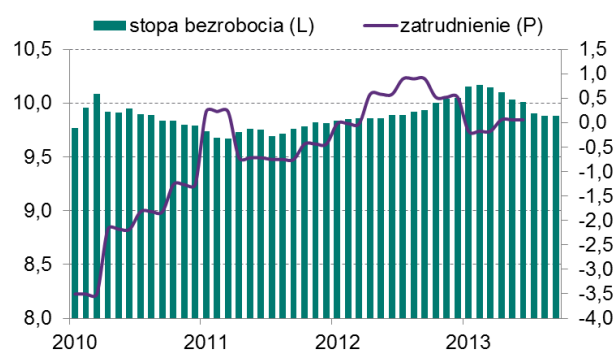
Sytuacja w handlu detalicznym w poszczególnych krajach nie była jednorodna. Z jednej strony wolumen jego obrotów szybko wzrastał w krajach bałtyckich (podobnie jak w 2012 r.), Polsce, Bułgarii i Rumunii. Z kolei w krajach zmagających się z recesją (Czechy, Słowenia), sprzedaż detaliczna nadal

się obniżała. Za wzrost obrotów w handlu detalicznym odpowiadała przede wszystkim sprzedaż dóbr trwałego użytku, natomiast sprzedaż żywności i paliw zwiększyła się w dużo mniejszym stopniu.

Bardzo powolna poprawa sytuacji na rynku pracy

Sytuacja na rynkach pracy krajów EŚW w I połowie 2013 r. w dalszym ciągu nie wykazywała symptomów wyraźnej poprawy. Zharmonizowana stopa bezrobocia w regionie nadal pozostawała na relatywnie wysokim poziomie, niewiele różniącym się od obserwowanego pod koniec 2012 r. Jej zauważalny spadek miał miejsce jedynie w krajach bałtyckich (średnio o 1,7 pp. w trzech pierwszych kwartałach 2013 r.) i na Węgrzech (0,9 pp. od stycznia do października 2013 r.). Niższą niż w grudniu 2012 r. stopę bezrobocia można było zauważyć także w Polsce, Czechach, Chorwacji, na Litwie i Słowacji, jednak w tych krajach jej spadek nie przekraczał 0,5 pp. Z kolei w Bułgarii, Rumunii i Słowenii w analizowanym okresie stopa bezrobocia w dalszym ciągu wzrastała, przy czym w przypadku Słowenii do poziomu najwyższego w ostatnim dwudziestolecu. W październiku 2013 r. najniższą stopę bezrobocia obserwowano w Czechach (6,8%) oraz Rumunii (7,3%), natomiast najwyższa była ona w Bułgarii (13,2%), na Słowacji (13,9%) oraz w Chorwacji (17,6%).

Wykres 1.6. Stopa bezrobocia (w %) i dynamika zatrudnienia (w %, r/r) w regionie EŚW

Źródło: Eurostat

Jednocześnie, osoby trwale bezrobotne stanowiły nadal duży odsetek ogólnej liczby bezrobotnych. W większości gospodarek regionu kształtował się on w granicach 40-50% wszystkich bezrobotnych. Jednak w krajach o najwyższej stopie bezrobocia liczba osób poszukujących pracy od ponad 12 miesięcy była zdecydowanie wyższa. Na Słowacji wyniosła ona w II kw. 2013 r. 65%, a w Chorwacji ponad 70% bezrobotnych, co oznacza, że te dwa kraje w dalszym ciągu zmagają się z poważnymi strukturalnymi problemami na rynku pracy.

Stagnację na rynku pracy w regionie EŚW w I połowie 2013 r. potwierdzają dane o liczbie pracujących. W skali całego regionu zwiększyła się ona zaledwie o 0,3% w okresie IV kw. 2012 r. – II kw. 2013 r. Spośród jedenastu badanych gospodarek, znaczący wzrost zatrudnienia (powyżej 1%) miał miejsce jedynie w Estonii, na Litwie i w Rumunii. Z kolei w Bułgarii, Polsce, Słowenii i na Łotwie³ zatrudnienie nieznacznie spadło. Nie we wszystkich krajach wzrost zatrudnienia przekładał się na liczbę przepracowanych godzin. Było to widoczne zwłaszcza w Czechach, gdzie już od początku 2012 r. można było zaobserwować wyraźny wzrost liczby osób pracujących w niepełnym wymiarze godzin.

Wzrost aktywności w przemyśle krajów EŚW w trzech pierwszych kwartałach 2013 r.⁴ spowodował, że zatrudnienie w tym sektorze zwiększyło się w skali całego regionu. Jednak nie miało to miejsca we wszystkich krajach EŚW. W Bułgarii, Słowenii, na Litwie i Słowacji liczba osób pracujących w przemyśle zmniejszyła się w porównaniu z końcem 2012 r. Poza przemysłem, wzrost zatrudnienia miał również miejsce w sektorze administracji publicznej,

³ Zaskakujący spadek liczby zatrudnionych na Łotwie, pomimo najszybszego w ostatnich kwartałach tempa wzrostu PKB w regionie, tłumaczony jest przede wszystkim niedokładnością danych, wynikającą m.in. z wprowadzonych zmian w związku ze spisem powszechnym przeprowadzonym w 2012 r.

⁴ Szacunkowe dane o zatrudnieniu pochodzące z rachunków narodowych.

usług telekomunikacyjnych i informatycznych, administracyjnych i wspierających, a także usług naukowych, profesjonalnych i technicznych. Z kolei w rolnictwie, handlu detalicznym i gastronomii oraz sektorze finansowym liczba pracujących zmniejszyła się. Trwający kryzys w budownictwie potwierdzały dane z rynku pracy. To właśnie w tym sektorze gospodarki, podobnie jak w poprzednich kwartałach, spadek zatrudnienia w trzech pierwszych kwartałach 2013 r. był zdecydowanie największy. Jednak na Litwie i Łotwie można było zauważyć dosyć wyraźny wzrost liczby pracujących w budownictwie w tym okresie, co było kolejnym sygnałem końca kryzysu tej branży w krajach bałtyckich.

Oczekiwane ożywienie w gospodarkach regionu w najbliższych latach powinno przełożyć się na poprawę sytuacji na rynkach pracy. Wydaje się jednak, że wzrost zatrudnienia i spadek bezrobocia będzie nadal stosunkowo niewielki. Prawdopodobnie wydaje się być powtórzenie scenariusza z 2011 r., kiedy to wzrost PKB w regionie wynikał w większym stopniu ze wzrostu wydajności pracy, niż ze zwiększonego zatrudnienia. Na taką sytuację wskazują również prognozy ośrodków krajowych i instytucji zewnętrznych.

Spadek dynamiki nominalnych wynagrodzeń i jednostkowych kosztów pracy

Utrzymująca się stagnacja na rynku pracy w I połowie 2013 r. wpłynęła także na obniżenie dynamiki nominalnych wynagrodzeń w regionie EŚW. Była to zmiana w porównaniu z 2012 r., kiedy to sytuacja na rynkach pracy była podobna, a nawet nieco gorsza, a jednak dynamika nominalnych płac pozostawała na stałym, stosunkowo wysokim poziomie. W całym regionie roczna dynamika średniego wynagrodzenia w III kw. 2013 r. wyniosła 3%, wobec 4-5% w dwóch poprzednich latach. Największy spadek dynamiki wynagrodzeń z trzech pierwszych kwartałach 2013 r. zaobserwowano w Bułgarii, Czechach, Chorwacji i Słowenii (w dwóch ostat-

nich krajach była ona ujemna). Z kolei w krajach bałtyckich można było zauważyć stale przyspieszającą nominalną dynamikę płac.

Spadkowi dynamiki nominalnych wynagrodzeń w regionie towarzyszył jeszcze większy spadek inflacji. W efekcie dynamika płac realnych wzrosła, co należało do głównych czynników wpływających na wzrost optymizmu konsumentów w analizowanym okresie. Spadkiem inflacji oraz oczekiwań inflacyjnych można tłumaczyć niższą presję płacową, co poza stagnacją na rynku pracy, należało do głównych przyczyn niższego wzrostu płac nominalnych w 2013 r.

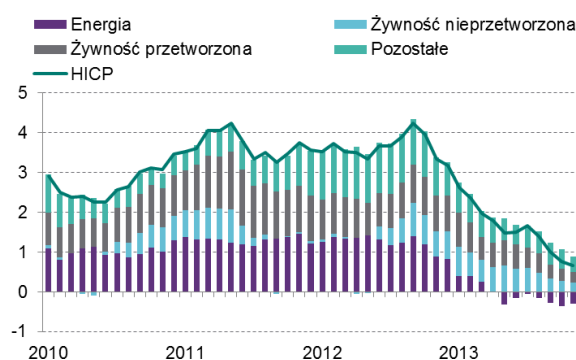
Spadek dynamiki nominalnych wynagrodzeń, w połączeniu z rosnącą wydajnością pracy (wzrost dynamiki PKB w regionie przy jednoczesnym, niewielkim zwiększeniu się zatrudnienia), spowodowały, że obserwowana już w II połowie 2012 r. tendencja spadkowa dynamiki jednostkowych kosztów pracy w regionie EŚW była kontynuowana w I połowie 2013 r. Nie miało to jednak miejsca we wszystkich gospodarkach. Wysoka dynamika wynagrodzeń w krajach bałtyckich i słabnące tempo wzrostu spowodowało, że dynamika ULC wyraźnie wzrosła w tych gospodarkach. Może to oznaczać, że odzyskana kosztem wielu wyrzeczeń konkurencyjność eksportowa krajów bałtyckich ponownie jest zagrożona.

W latach 2014-2015 oczekiwany jest wzrost dynamiki nominalnych wynagrodzeń w większości krajów EŚW, który wynikał będzie z dalszego ożywienia w gospodarkach realnych regionu i powolnej poprawy sytuacji na rynkach pracy. Szczególnie duży wzrost oczekiwany jest na Węgrzech w związku z zapowiadaną podwyżką płac w sektorze publicznym. Wzrost dynamiki wynagrodzeń nie powinien jednak wpłynąć na wyraźną zmianę dynamiki nominalnych ULC, ponieważ wydajność pracy powinna zwiększyć się w podobnym stopniu.

Spadek inflacji do rekordowo niskich poziomów w wyniku zmniejszającej się dynamiki cen energii i żywności

Okres spadku inflacji w krajach EŚW rozpoczął się już w IV kw. 2012 r. i był kontynuowany w 2013 r. Już w maju i czerwcu 2013 r. roczna dynamika HICP w regionie spadła do 1,5% wobec 3,2% w grudniu i 4,2% we wrześniu 2012 r., co już wówczas oznaczało najniższy poziom inflacji w historii. W lipcu 2013 r., miał miejsce jej niewielki wzrost (do 1,7%), co było wynikiem wzrostu inflacji w Polsce i Chorwacji⁵. W kolejnych miesiącach dynamika HICP powróciła na ścieżkę spadkową, by w listopadzie 2013 r. wynieść 0,7% r/r, tym samym osiągnąć kolejny historycznie niski poziom.

Wykres 1.7. Inflacja HICP i jej składowe w regionie EŚW (w %, r/r)

Źródło: Eurostat

Spadek inflacji HICP od stycznia do listopada 2013 r. miał miejsce we wszystkich krajach regionu. W największym stopniu na Węgrzech (o 4,7 pp.), Bułgarii (3,8 pp.), Chorwacji (3,7 pp.) i Rumunii (3,3 pp.). Warto zauważyć, że spadek inflacji zaobserwowano także w krajach, gdzie wprowadzono wyższe stawki podatków pośrednich (VAT i akcyza na

⁵ W Polsce wpłynął na to wzrost cen żywności, który w dużej mierze wynikał ze zmiany metodologii GUS oraz wzrost cen usług komunalnych związanych z wywozem śmieci. W Chorwacji wyższa inflacja to efekt niskiej bazy 2012 r.

wyroby alkoholowe i tytoniowe), które z natury mają silne działanie proinflacyjne. Taka sytuacja miała miejsce m.in. w Czechach, Polsce, Rumunii, na Węgrzech czy w krajach bałtyckich, jednak nie przełożyło się to na wzrost inflacji (w związku z efektem wygaśnięcia bazy jeszcze większych podwyżek na początku 2012 r.) bądź też wzrost inflacji na początku 2013 r. był niewielki i został zniwelowany w kolejnych miesiącach.

Przyczyny zmniejszającej się dynamiki cen konsumpcyjnych we wszystkich krajach były zbliżone. Odpowiadały za to przede wszystkim czynniki o charakterze podażowym: spadek dynamiki cen energii, która od maja 2013 r. była już ujemna, oraz cen żywności. Wkład spadku dynamiki obu z tych kategorii cen do spadku inflacji HICP wyniósł po 1,1 pp. od stycznia do listopada 2013 r.

Spadek cen energii w regionie miał kilka przyczyn. Z jednej strony wynikał z niższych cen surowców energetycznych na świecie, co przełożyło się przede wszystkim na spadek cen paliw, ale także z decyzji administracyjnych, które nałożyły na dostawców energii obowiązek obniżenia cen dla odbiorców indywidualnych. Dotyczyło to cen energii elektrycznej (m.in. w Bułgarii, Chorwacji, na Słowacji i Węgrzech) czy gazu (w Bułgarii i Polsce). Skala spadku cen żywności była mniejsza niż w przypadku cen energii⁶. W większym stopniu dotyczyła ona żywności nieprzetworzonej. Było to wynikiem relatywnie dobrych zbiorów w rolnictwie nie tylko w regionie, ale także w skali świata i tym samym przełożyło się na niższe ceny żywności na rynkach globalnych. Dynamika cen żywności przetworzonej również obniżyła się, jednak skala tego spadku była jednak mniejsza niż żywności nieprzetworzonej.

Spadek inflacji w regionie spowodował również zmniejszenie się różnic pomiędzy poszczególnymi krajami w tym zakresie. W listopadzie 2013 r. naj-

⁶ Porównywalny wkład do spadku inflacji ogółem wynikał z ponad dwukrotnie większego udziału żywności niż energii w koszyku inflacyjnym w krajach regionu EŚW.

wyższą dynamikę HICP obserwowano w Estonii (2,1%) i Rumunii (1,3%), natomiast w Bułgarii i na Łotwie była ona ujemna (wyniosła ona odpowiednio -1,0% i -0,3%).

Wyraźny spadek inflacji bazowej

Do spadku inflacji w regionie przyczyniła się również niższa inflacja bazowa (HICP z wyłączeniem cen energii i żywności). Jej spadek miał miejsce zwłaszcza w I połowie 2013 r., kiedy to zmniejszyła się ona z 1,6% w grudniu 2012 r. do 0,9% w czerwcu 2013 r. W kolejnych miesiącach 2013 r. inflacja bazowa w regionie EŚW była stabilna i kształtowała się w granicach 0,9%-1,0%, jednak w listopadzie 2013 r. ponownie wyraźnie obniżyła się do 0,7%. Oznaczało to, podobnie jak w przypadku ogólnego wskaźnika HICP, najniższy poziom w historii.

Główną przyczyną niskiej inflacji bazowej jest stale utrzymujący się słaby popyt konsumpcyjny (nawet pomimo niewielkiego jego wzrostu w ostatnich kwartałach), wynikający z trwającej stagnacji na rynkach pracy w regionie. Dodatkowo, obserwowane obniżki cen surowców energetycznych i rolnych przekładały się na ceny innych towarów i usług, co również hamowało wzrost inflacji bazowej.

Poza Łotwą, spadek inflacji bazowej można było zaobserwować w całym regionie EŚW. Jej wzrost na Łotwie można wytłumaczyć silnym zwiększeniem się dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych, co wpłynęło na utrzymującą się wysoką dynamikę konsumpcji i wzrost presji inflacyjnej.

Oczekiwany powolny wzrost inflacji w najbliższych latach

Po silnym spadku inflacji w 2013 r. w krajach regionu EŚW, w kolejnych dwóch latach powinna ona powoli wzrastać. Inflacja nadal jednak pozostanie relatywnie niska. Według prognoz Komisji Europejskiej w 2014 r. ma się ona wahać od 0,5% w Cze-

chach⁷ do 2,8% w Estonii. W 2015 r. jej powolny wzrost ma być kontynuowany, jednak 3% ma być nieznacznie przekroczone jedynie w Estonii i Rumunii.

Wkład czynników o charakterze podażowym, czyli cen energii i żywności, które determinowały wyraźne spadki inflacji w regionie w 2013 r., powinien być mniejszy. Ceny surowców energetycznych mogą co prawda lekko obniżyć się w najbliższych latach, ale biorąc pod uwagę niską bazę z 2013 r. ich wpływ na spadek inflacji będzie już mniejszy. Jedynie w Czechach i na Węgrzech oczekuje się dalszego osłabienia dynamiki cen energii w związku z zapowiadanyymi obniżkami cen regulowanych. Podobna sytuacja ma mieć miejsce na rynku żywności (niewielki wzrost produkcji i spadek dynamiki cen), jednak z podobnych powodów jak w przypadku cen energii, ich wkład do spadku inflacji będzie nadchodzących latach niewielki. Oczekiwany wzrost inflacji ma zatem wynikać ze wzrostu inflacji bazowej. W najbliższych dwóch latach oczekuje się bowiem wzrostu presji popytowej w związku z oczekiwanym wzrostem dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych i tym samym wyższej konsumpcji.

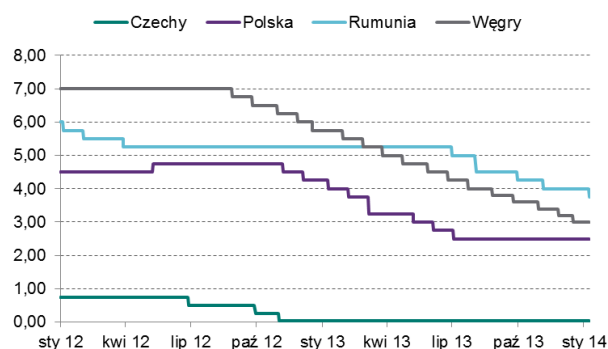
Łagodzenie polityki monetarnej

Wyraźny spadek inflacji, który obserwowano w 2013 r., był podstawą dalszego łagodzenia polityki monetarnej w krajach regionu stosujących strategię bezpośredniego celu inflacyjnego (tj. Czechach, Polsce, Rumunii i na Węgrzech). Już od początku 2013 r. inflacja w Czechach, Polsce i na Węgrzech znajdowała się poniżej celu inflacyjnego, a w Rumunii od września 2013 r. Dalszy spadek inflacji spowodował, że od października 2013 r. we wszystkich czterech krajach znajdowała się ona już nawet poniżej dolnej granicy dopuszczalnych odchyleń od celu inflacyjnego. W rezultacie w 2013 r.

⁷ Prognoza nie uwzględnia skutków interwencji walutowych CNB. Według prognoz CNB, proces osłabiania korony może zwiększyć inflację o ok. 1 pp. w 2014 r.

Narodowy Bank Polski (NBP) obniżył stopy procentowe łącznie o 175 pb. (w sześciu podejściach) do 2,5%, Narodowy Bank Węgier (MNB) o 275 pb. (12 comiesięcznych obniżek⁸) do poziomu 3,00%, a Narodowy Bank Rumunii (NBR) o 125 pb. do 4,0% (4 obniżki). W styczniu 2014 r. miała miejsce kolejna obniżka stóp procentowych NBR, do 3,75%. NBR wznowił cykl obniżek stóp procentowych dopiero w lipcu 2013 r., jednak we wcześniejszym okresie stosował on ilościową kontrolę pieniądza poprzez zmiany limitów operacji *Repo* z bankami komercyjnymi. Wydaje się, że NBP zakończył już cykl luzowania polityki pieniężnej, natomiast MNB i NBR w dalszym ciągu będą obniżać stopy procentowe.

Wykres 1.8. Główne stopy procentowe banków centralnych w regionie EŚW (w %)

Źródło: Reuters

Narodowy Bank Czech (CNB) w listopadzie 2013 r. również podjął kroki w celu poluzowania polityki pieniężnej. W przypadku CNB obniżki stóp procentowych były już praktycznie niemożliwe (od listopada 2012 r. główna stopa procentowa, tj. *2-week Repo rate*, znajduje się na poziomie 0,05%), dlatego też Zarząd CNB zdecydował się na rozpoczęcie interwencji walutowych w celu osłabienia korony. Zarząd CNB poinformował, że przez okres co najmniej 18 miesięcy będzie stabilizował kurs EUR/CZK na poziomie 27 (we wcześniejszych mie-

⁸ MNB stale obniża stopy procentowe od sierpnia 2012 r. W sierpniu 2013 zmniejszył skalę obniżek z 25 pb. do 20 pb.

siącach kształtował się on na poziomie 25,5-26 EUR/CZK). Interwencje mają mieć charakter asymetryczny, tzn. CNB będzie interweniował jedynie w kierunku osłabiania korony.

Akomodacyjnej polityce banków centralnych w krajach EŚW towarzyszył dalszy spadek krótkookresowych stóp procentowych na rynku międzybankowym. Skala tego spadku była wyższa niż skala obniżek stóp procentowych przez banki centralne, co było przede wszystkim wynikiem utrzymującej się dużej płynności sektora bankowego. Z jednej strony odpowiedzialne za ten stan były programy ilościowe głównych banków centralnych świata, z drugiej całej czas niska podaż kredytów dla sektora prywatnego.

Zahamowanie konsolidacji fiskalnej w latach 2013-2015

Sytuacja sektora finansów publicznych w krajach regionu w 2013 r. była relatywnie dobra – według jesiennej prognozy KE jedynie w Chorwacji, Słowenii i Polsce deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych przekroczył wartość referencyjną (3% PKB). Niemniej, blisko w połowie analizowanych państw EŚW nie udało się osiągnąć zakładanych celów budżetowych, na co wpłynęła m.in. słabsza od oczekiwanej sytuacja gospodarcza⁹.

---

⁹ Dotyczyło to w szczególności Słowenii (w jesiennej notyfikacji fiskalnej prognoza deficytu budżetowego była wyższa o 1,5 pkt. proc. PKB w porównaniu z notyfikacją wiosenną), Polski (o 1,3 pkt. proc. PKB) oraz Bułgarii i Chorwacji (o 0,7 pkt. proc. PKB). W celu ograniczenia wzrostu nierównowagi fiskalnej, Słowenia, Chorwacja, a także Węgry podjęły dodatkowe działania dostosowawcze w trakcie roku. Ograniczeniu wydatków w dwóch pierwszych państwach (obniżka wynagrodzeń w administracji publicznej) towarzyszyły także podwyżki podatków i opłat. W Słowenii podwyższone zostały stawki: VAT, opłat drogowych, PIT (tzw. podatek kryzysowy). Wprowadzone zostały nowe podatki od zakładów losowych i żywności o dużej zawartości cukru. W Chorwacji od sierpnia 2013 r. obowiązuje wyższa akcyza na paliwa silnikowe i olej opałowy. Na Węgrzech w połowie 2013 r. podwyżki objęły podatki: od transakcji finansowych, banków i przedsiębiorstw działających w bran-

W okresie 2013-2015 konsolidacja fiskalna w regionie¹⁰ ulegnie zahamowaniu. Zgodnie z jesienną prognozą KE, średni pierwotny strukturalny wynik sektora finansów publicznych¹¹ pogorszy się nieznacznie (o ok. 0,1 pkt. proc. PKB), wobec jego poprawy o ok. 2,6 pkt. proc. PKB w okresie 2011-2012. W blisko połowie krajów regionu ma nastąpić poluzowanie polityki fiskalnej (por. wykres 9). Jest to związane z oczekiwanym utrzymaniem się obniżonego tempa wzrostu, uwzględnionego w aktualnym podejściem KE do państw objętych procedurą nadmiernego deficytu (*excessive deficit procedure*, EDP), oraz znaczną skalą ograniczenia nierównowagi budżetowej w poprzednich latach.

żach regulowanych, wiadomości tekstowych i rozmów telefonicznych, wydobycia surowców mineralnych. Zniesiono górny limit, po przekroczeniu którego ubezpieczony przestaje opłacać składki na ubezpieczenie emerytalne.

¹⁰ Tendencja ta widoczna jest także w krajach strefy euro. Poprawa średniego pierwotnego salda strukturalnego (z wyłączeniem Estonii, Łotwy, Słowenii i Słowacji) w okresie 2013-2015 ma wynieść ok. 0,2 pkt. proc. PKB wobec ok. 2,3 pkt. proc. PKB w okresie 2011-2012. (po wyłączeniu państw objętych programami pomocowymi, odpowiednio: 0,5 i 2,2 pkt. proc. PKB).

¹¹ Pierwotne saldo strukturalne sektora finansów publicznych to saldo nominalne, po wyłączeniu kosztów obsługi długu publicznego, skorygowane o wahania cyklu koniunkturalnego oraz wpływ tzw. czynników jednorazowych (*one-off and temporary measures*).

Kontynuacja wysiłku konsolidacyjnego w dotychczasowej skali, przy nadal ujemnej luce popytowej (z wyjątkiem krajów bałtyckich), byłaby czynnikiem ograniczającym perspektywy wzrostu gospodarczego. Jednocześnie utrzymanie deficytu budżetowego poniżej 3% PKB w większości krajów regionu nie będzie wymagało w kolejnych latach podejmowania dalszych istotnych działań dostosowawczych, dzięki znaczącej poprawie salda sektora finansów publicznych (3,1% PKB w 2013 r. wobec 6,6% PKB w 2009 r.). Niemniej zahamowanie konsolidacji fiskalnej odsuwa w czasie osiągnięcie tzw. celu średniookresowego (*medium-term budgetary objective*, MTO¹²), a także stabilizowanie relacji długu publicznego do PKB.

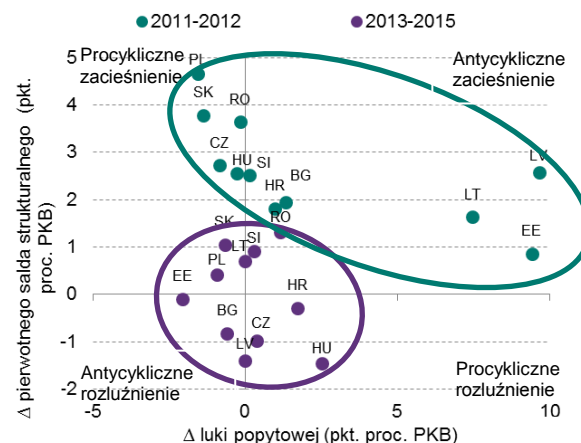
W 2014 i 2015 r. kraje regionu nie planują dalszych podwyżek podatków (z wyjątkiem akcyzy), a jedynie działania zmierzające do ograniczenia szarej strefy i uszczelnienia systemu podatkowego. W Chorwacji, Estonii, Łotwie i na Węgrzech w 2013 r. nastąpiło lub planowane jest w kolejnych latach obniżenie stawek PIT i CIT oraz składek na ubezpieczenia społeczne¹³. Podwyższany jest wymiar składek emerytalnych przekazywanych do OFE¹⁴.

¹² Osiągnięcie MTO stwarza dostateczny margines umożliwiający swobodne działanie automatycznych stabilizatorów koniunktury w sposób, który nie powoduje przekroczenia wartości referencyjnej deficytu budżetowego. Wzmacnia to stabilizacyjną funkcję polityki fiskalnej i ogranicza jej procykliczny charakter. Por. *Public finances in EMU 2006*, European Economy, 3/2006, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Commission.

¹³ Na Łotwie obniżono stawki PIT o 1 pkt. proc. w 2012 i 2013 r. (w 2009 r. podniesiono ją o 3 pkt. proc.), od 2013 r. również podstawową stawkę VAT (o 1 pkt. proc., w 2009 r. została ona podniesiona o 3 pkt. proc.). Od 2013 r. na Węgrzech zniesiono doliczanie do podstawy opodatkowania w PIT składek na ubezpieczenia społeczne opłacanych przez pracodawcę. Estonia planuje obniżenie stawek PIT i CIT od 2015 r. (o 1 pkt. proc.). W 2013 r. obniżona została stawka składki na ubezpieczenie od bezrobocia do poziomu sprzed podwyżki w 2010 r. Od maja 2012 r. w Chorwacji pracodawcy opłacają za pracowników niższą składkę zdrowotną (o 2 pkt. proc.). Obniżenie stawki CIT w 2014 (o 1 pkt. proc.) planuje również Słowacja, przy czym w 2013 r. została ona zwiększona z 19 do 23%.

¹⁴ W 2013 r. został podwyższony wymiar składki przekazywanej do kapitałowej części systemu emerytalnego na Li-

Wykres 1.9. Nastawienie polityki fiskalnej w krajach regionu w okresie 2011-2012 i 2013-2015

Źródło: Baza AMECO Komisji Europejskiej.

Część wprowadzonych wcześniej zmian dostosowawczych po stronie wydatkowej (np. zamrożenie wynagrodzeń w administracji publicznej oraz waloryzacji rent i emerytur¹⁵) została lub będzie cofnięta.

W horyzoncie jesiennej prognozy KE, ma utrzymać się znacząca nierównowaga fiskalna w Chorwacji (ok. 6% PKB), Słowenii i Polsce (ok. 4% PKB¹⁶), tj. krajów objętych procedurą nadmiernego deficytu. Komisja biorąc pod uwagę sytuację gospodarczą tych państw, zarekomendowała Radzie złagodzenie

twie i w Łotwie, a także w Polsce (w 2012 r. przywrócono pierwotną wysokość składki przekazywanej do OFE w Estonii). W kolejnych latach jej wzrost przewidziany jest w Polsce (2014 r. z 2,8% do 2,92% podstawy wymiaru, wycofano się z dalszej podwyżki do 3,5%), Łotwie (2014-2015) i Estonii (2014-2017, przejściowa rekompensata za okres zawieszenia transferów do funduszy emerytalnych).

¹⁵ Odmrożenie wynagrodzeń w administracji publicznej nastąpiło w 2013 r. w Rumunii (efekt wyroku Trybunału Konstytucyjnego), Czechach, Łotwie, a w 2014 r. planowane jest na Litwie i Słowacji. Węgry przewidują w 2013 i 2014 r., kiedy mają odbyć się wybory parlamentarne, podwyżkę wynagrodzeń dla nauczycieli łącznie o 34%. W 2013 r. przywrócono waloryzację świadczeń emerytalno-rentowych w Bułgarii, Czechach i Rumunii.

¹⁶ W przypadku Polski – w ujęciu ESA2010, tj. bez uwzględnienia transferu aktywów z OFE jako operacji poprawiającej saldo sektora. Por. Zalecenie Rady mające na celu likwidację nadmiernego deficytu budżetowego w Polsce (SWD(2013) 605 final), Komisja Europejska, Bruksela, dnia 15.11.2013 r., COM(2013) 906 final.

ścieżki dostosowawczej w przypadku Polski i Słowenii (ograniczenie nadmiernego deficytu do 2015 r., wobec 2012 i 2013 r. poprzednio), a przy obejmowaniu Chorwacji procedurą EDP wyznaczyła stosunkowo długi termin (2016 r.). KE nie zarekomendowała także podjęcia dodatkowych kroków wobec Czech i Słowacji, mimo wątpliwości co do trwałego ograniczenia deficytu budżetowego poniżej 3% PKB (w 2015 r. ma on wynieść odpowiednio 3,5% i 3,8% PKB¹⁷), w rezultacie prognozowanego poluzowania polityki fiskalnej (m.in. w efekcie podwyżki w administracji publicznej, reformy PIT¹⁸ w Czechach, wygaśnięcia niektórych czasowych i jednorazowych działań dostosowawczych na Słowacji¹⁹).

Umiarkowany wzrost długu publicznego

Ograniczenie lub zaprzestanie wysiłków konsolidacyjnych sprawia, że pomimo poprawy sytuacji finansów publicznych oraz warunków makroekonomicznych, w okresie 2014-2015 w połowie krajów regionu dług publiczny będzie nadal rósł.

W horyzoncie jesiennej prognozy KE, relacja zadłużenia sektora finansów publicznych do PKB w Słowenii i Chorwacji silnie wzrośnie (o ok. 9-11 pkt. proc. PKB) i znacząco przekroczy 60% PKB²⁰. Jest to

związane m.in. z utrzymaniem się istotnej nierównowagi fiskalnej, a w przypadku Słowenii – także wsparciem systemu bankowego. We wrześniu 2013 r. Chorwacja²¹ stała się obok Węgier, krajem regionu którego skarbowe papiery wartościowe są oceniane przez trzy największe agencje ratingowe²² jako „śmieciowe”.

W pozostałych krajach przyrost zadłużenia sektora *general government* będzie umiarkowany (ok. 1,0- 4,7 pkt. proc. PKB). Spadek długu sektora finansów publicznych nastąpi w krajach bałtyckich, na Węgrzech (o ok. 0,3-1,3 pkt. proc. PKB, Łotwa – 9,1 pkt. proc. PKB), a także w Polsce (o 5,7 pkt. proc. PKB), która dzięki zmianom w kapitałowej części systemu emerytalnego²³ uniknie przekroczenia wartości referencyjnej długu (60% PKB).

---

dzienniku 2013 r. nie uwzględniał zapowiedzianego w grudniu 2013 r. wsparcia systemu bankowego. Władze słoweńskie szacują, że po planowanym dokapitalizowaniu banków (Nova Ljubljanska Banka d.d., Nova KBM d.d., Abanka d.d., Factor banka d.d., Probanka d.d.) i odkupu portfela zagrożonych kredytów w zamian za obligacje skarbowe, zadłużenie sektora finansów publicznych wyniosłoby ok. 76% PKB (2014 r.). Poziom ten może ulec zarówno dalszemu podwyższeniu (możliwe wsparcie części banków w połowie 2014 r., gdy nie zostaną dokapitalizowane przez prywatnych właścicieli lub emisję obligacji), jak i obniżeniu (plany sprzedaży udziałów Skarbu Państwa w największych bankach). W Chorwacji zaś dług sektora *general government* ma zwiększyć się z 59,6% PKB w 2012 r. do 69,0% PKB w 2015 r.

¹⁷ Ministerstwo Finansów Czech, w swojej prognozie z listopada 2013 r. przewiduje że w latach 2014-2015 saldo sektora *general government* utrzyma się na poziomie 2,9% PKB. Rząd Słowacji określił w ramach wieloletnich ram fiskalnych na lata 2014-2016 cele budżetowe na poziomie -2,6% w 2015 r. i -1,5% PKB w 2016 r.

¹⁸ Została przyjęta w 2011 r. i ma wejść życie w 2015 r. Zmiany obejmą stawki, bazę podatkową oraz zwolnienia i ulgi i mają spowodować ubytek dochodów z PIT na poziomie 0,4% PKB w 2015 r.

¹⁹ Na Słowacji czynniki jednorazowe ograniczą wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych o ok. 1% PKB w 2014 r. (m.in. przesunięcie wpłat dywidend z 2013 r., ujęcie jako dochody spłaty pożyczek dla przedsiębiorstw, poprzednio zaliczonych w ciężar kosztów jako nieściągalne).

²⁰ W Słowenii relacja długu publicznego do PKB szacowana jest przez KE na 63,2% PKB w 2013 r. (wobec 54,4% PKB w 2012 r.). W 2015 r. prognozowana jest na poziomie 74,2% PKB. Zarówno jesienna prognoza KE, jak i projekt planu budżetowego Słowenii na 2014 r. przedłożony KE w paź-

²¹ We wrześniu 2013 r. agencja Fitch obniżyła rating Chorwacji (obligacje denominowane w walutach obcych) do poziomu inwestycji spekulacyjnych („śmieciowego”), co uzasadniła słabymi perspektywami wzrostu gospodarczego, utrudniającymi konsolidację fiskalną i niekorzystnie wpływającymi na stabilność długu publicznego. Wcześniej decyzję taką podjęły Standard&Poor's (grudzień 2012 r.) oraz Moody's (luty 2013 r.).

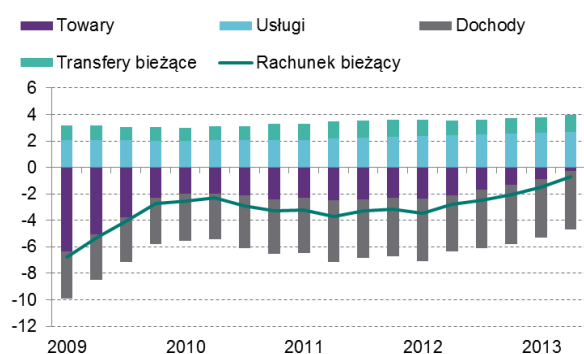
²² Moody's, Standard&Poor's, Fitch.

²³ Ministerstwo Finansów RP szacuje, że umorzenie SPW w posiadaniu OFE oraz konsolidacja przekazanych obligacji infrastrukturalnych i komunalnych w ramach SFP, spowoduje spadek długu publicznego w ujęciu ESA (zarówno '95, jak i 2010) o ok. 8 pkt. proc. PKB w 2014 r. Po uwzględnieniu niższych potrzeb pożyczkowych SFP (w rezultacie m.in. tzw. suwaka bezpieczeństwa, niższych płatności odsetkowych), na koniec 2014 r. byłby on niższy o ok. 9,3 pkt. proc. PKB w porównaniu do wariantu bez zmian w OFE. Por. uzasadnienie do rządowego *Projekt ustawy o zmianie niektó-*

Dalszy spadek deficytu obrotów bieżących w regionie

W 2013 r. deficyt na rachunku bieżącym w regionie EŚW nadal obniżał się. Według dostępnych danych za II kw. wyniósł on (w relacji do PKB) -0,7%²⁴ wobec -2,1% w IV kw. 2012 r. Co więcej, wstępne szacunki za III kw. dają podstawy, aby sądzić, iż ta tendencja była kontynuowana również w II połowie 2013 r.

Wykres 1.10. Saldo rachunku bieżącego w regionie EŚW (w % PKB, średnia krocząca dla 4 kwartałów)

Źródło: Eurostat

Poprawa salda obrotów bieżących miała miejsce we wszystkich krajach regionu. W przypadku Czech, Estonii, Łotwy, Polski i Rumunii zmniejszyła się skala deficytu, natomiast w pozostałych krajach albo pojawiła się nadwyżka (Bułgaria, Litwa), albo wręcz doszło do powiększenia wcześniej notowanego dodatniego salda (Chorwacja, Słowacja, Słowenia, Węgry).

Głównym źródłem spadku deficytu obrotów bieżących w skali całego regionu EŚW była poprawa

rych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych, druk sejmowy nr 1946, s. 78.

²⁴ W celu zapewnienia porównywalności danych, wskaźnik dla szeregów kwartalnych liczony jest w ujęciu tzw. płynnego roku, a więc dla okresu obejmującego ostatnie cztery kwartały, wliczając dany kwartał.

salda w handlu zagranicznym (zmniejszenie deficytu lub zwiększenie nadwyżki). Miało to miejsce w warunkach dodatniej dynamiki eksportu towarów w I poł. 2013 r., przy jednoczesnym spadku importu w większości państw. Co więcej, nadwyżka w usługach i transferach bieżących nieznacznie zwiększyła się w 2013 r. w skali całego regionu. Natomiast deficyt na rachunku dochodów ustabilizował się na poziomie z 2012 r. w zdecydowanej większości państw EŚW. Wyjątek stanowiły Czechy i Litwa, gdzie doszło do jego powiększenia.

W 2014 r. dojdzie najprawdopodobniej do zmiany kierunku obserwowanych dotychczas tendencji w bilansach płatniczych krajów EŚW. Oczekuje się bowiem, że malejące do tej pory deficyty obrotów bieżących w części państw regionu zaczną znowu pogłębiać się, natomiast nadwyżki notowane w pozostałych krajach powinny stopniowo kurczyć się. Z jednej strony zakłada się, że wraz z ożywieniem koniunktury w EŚW popyt wewnętrzny znacznie odbudowywać się, co w konsekwencji powinno doprowadzić do wzrostu importu towarów i usług. Z drugiej zaś strony spodziewana poprawa sytuacji gospodarczej na świecie powinna wpłynąć na zwiększenie dynamiki eksportu z krajów EŚW. Uważa się jednak, że skala tego efektu może być mała z uwagi na wciąż niepewne perspektywy wzrostu gospodarek strefy euro, głównego partnera handlowego państw regionu.

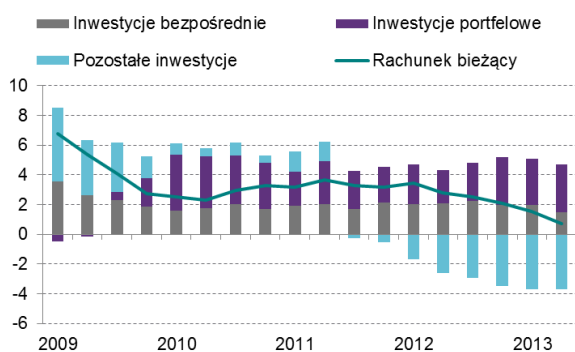
Niższy napływ inwestycji zagranicznych przy zmianie ich struktury

Spadkowi deficytu obrotów bieżących towarzyszył mniejszy napływ netto kapitału zagranicznego do regionu EŚW w 2013 r. Wartość inwestycji nierezzydentów w badanych krajach zmniejszyła się (w relacji do PKB) w II kw. 2013 r. do 2,8% z 3,4% w IV kw. 2012 r. Powyżej zarysowana tendencja była widoczna w większości państw regionu, jednak w niektórych z nich doszło nawet do odpływu netto kapitału (Litwa, Słowenia i Węgry). Z kolei w przypadku Słowacji w I poł. 2013 r. zaobserwowano

wzrost inwestycji zagranicznych w porównaniu z 2012 r.

W 2013 r. struktura napływu kapitału zagranicznego do krajów EŚW uległa zmianie wobec 2012 r. Wyraźnie zmniejszył się udział inwestycji bezpośrednich, co należy wiązać zarówno ze spadkiem wielkości przepływów kapitału na świecie, jak również z pogorszeniem klimatu inwestycyjnego w państwach regionu. Znalazło to swe odzwierciedlenie w spadku inwestycji udziałowych w badanych krajach. Co więcej, w przypadku Słowenii odnotowano nawet odpływ kapitału z tytułu inwestycji bezpośrednich.

Wykres 1.11. Napływ inwestycji zagranicznych w regionie EŚW (w % PKB, średnia krocząca dla 4 kwartałów)

Źródło: Eurostat

Z kolei udział inwestycji portfelowych w napływie inwestycji zagranicznych ogółem do krajów EŚW w I poł. 2013 r. utrzymał się na zbliżonym poziomie do 2012 r. Jednak wstępne dane za III kw. wskazują na spadek wielkości kapitału portfelowego zainwestowanego w państwach regionu w II poł. 2013 r. Można to wiązać z falą wyprzedaży obligacji krajów zaliczanych do grupy rynków wschodzących, która nastąpiła po zapowiedzi FED o możliwym ograniczeniu programu luzowania ilościowego (QE). Warto jednak dodać, że szacowana skala odpływu kapitału zagranicznego z regionu EŚW w II połowie 2013 r. była wyraźnie mniejsza niż w przy-

padku krajów rozwijających się Azji i Ameryki Łacińskiej.

Pozostałe inwestycje, głównie w formie przepływów kapitału między bankami, nadal odpływały z krajów EŚW w I poł. 2013 r., choć tempo tego procesu nieco wyhamowało w stosunku do 2012 r. Spadek zagranicznych pozostałych inwestycji wynikał zarówno z wycofywania przez nierezydentów depozytów z lokalnych banków, jak również był konsekwencją spłaty kredytów wobec zagranicznych instytucji finansowych. Mimo, że odpływ netto kapitału zagranicznego był widoczny w skali całego regionu, to jednak niektóre państwa odnotowały napływ tej formy inwestycji (Bułgaria, Estonia).

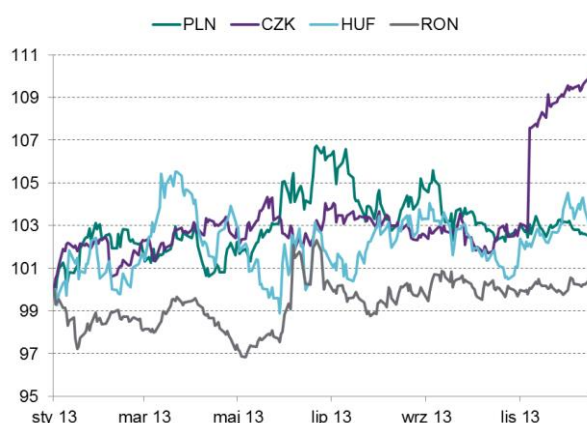
Rynki finansowe krajów EŚW bardziej odporne na globalne zawirowania niż pozostałych krajów rozwijających się

Sytuacja na rynkach finansowych krajów EŚW w 2013 r., podobnie jak w poprzednich latach, kształtowana była przede wszystkim przez poziom globalnej awersji do ryzyka uzależniony od polityki głównych banków centralnych (przede wszystkim FED, ECB, Bank Anglii). I połowa 2013 r. była dosyć spokojnym okresem na rynkach finansowych krajów EŚW. Kursy walut były stosunkowo stabilne, a duże zainteresowanie inwestorów zagranicznych instrumentami dłużnymi krajów regionu doprowadziło do spadku rentowności obligacji skarbowych do rekordowo niskich poziomów (m.in. w Czechach rentowności 10-letnich obligacji Skarbu państwa obniżyły się do 1,5%, w Polsce do 3%, a na Węgrzech do 5%).

Wzrost nerwowości na światowych rynkach finansowych pojawił się w końcu II kw. 2013 r., kiedy to FED zapowiedział powolne wycofywanie się ze strategii luzowania ilościowego. Spowodowało to natychmiastową reakcję inwestorów zagranicznych, którzy zaczęli wycofywać swój kapitał z rynków wschodzących. Jednak w odróżnieniu od sytuacji w poprzednich latach, kiedy to również można było

zaobserwować wzrost globalnej awersji do ryzyka (upadek banku *Lehman Brothers* w 2008 r., czy też kryzys finansowy w Grecji w 2011 r.), rynki finansowe krajów EŚW okazały się być bardziej odporne na zmianę nastawienia inwestorów niż rynki wschodzące Azji czy Ameryki Południowej. Dotyczyło to zwłaszcza rynku walutowego. Co prawda waluty o płynnym kursie uległy krótkotrwałej deprecjacji w II połowie czerwca 2013 r. (PLN, HUF i RON osłabiły się wobec EUR o ok. 3%, a CZK o 2%). W tym samym czasie reakcje rynków walutowych w innych krajach rozwijających się były dużo bardziej gwałtowne. W krajach Azji i Ameryki Południowej (m.in. Indie, Indonezja, Brazylia) deprecjacja walut krajowych wobec USD w połowie 2013 r. sięgała nawet 30%.

Wykres 1.12. Kursy walut krajów EŚW wobec EUR (01.01.2013=100)

Źródło: Reuters

III kw. 2013 r. był dla walut regionu EŚW okresem stopniowego odrabiania strat poniesionych w połowie 2013 r. O ile kurs polskiego złotego i rumuńskiego leja pozostawały stosunkowo stabilne w IV kw. 2013 r., to czeska korona i węgierski forint zaczęły się osłabiać. Dotyczyło to przede wszystkim czeskiej korony, która nawet po interwencjach CNB w celu jej osłabienia (o ok. 5% na początku listopada 2013 r.), w dalszym ciągu traciła na wartości wobec euro, co było wynikiem słabszych od ocze-

kiwań danych z gospodarki, a także trwających do połowy grudnia 2013 r. rozmów na temat tworzenia nowego rządu.

W przypadku krajów EŚW wzrost globalnej awersji do ryzyka w połowie 2013 r. można było natomiast wyraźnie zaobserwować w kształtowaniu się rentowności obligacji skarbowych. Od maja do września 2013 r. rentowności 10-letnich obligacji wyraźnie zwiększyły się. Największy wzrost miał miejsce na Węgrzech, w Polsce i Czechach (ponad 100 pb.), czyli najbardziej płynnych rynkach regionu. Od września rentowności obligacji ustabilizowały się, jednak na zdecydowanie wyższym poziomie niż w II kw. 2013 r.

Wydaje się, że zakończenie programu stymulacji ilościowej sektora finansowego przez FED, czego zapowiedź można było zobaczyć w połowie 2013 r., w największym stopniu może zaważyć na kształtowaniu się sytuacji na rynkach finansowych krajów EŚW w najbliższych latach. Aczkolwiek, wydaje się, że kolejne zapowiedzi FED o wycofywaniu się z QE z grudnia 2013 r. do tej pory nie wpłynęły negatywnie na sytuację na rynkach finansowych regionu.

Oczekiwana kontynuacja ożywienia w gospodarkach EŚW w latach 2014-2015

W latach 2014-2015 oczekuje się dalszego powolnego wzrostu dynamiki PKB w krajach regionu, który nadal będzie bazował na wzroście popytu zewnętrznego, jednak już w 2014 r. popyt krajowy również powinien wyraźnie przyspieszyć.

Co prawda tempo wzrostu PKB w niemal wszystkich gospodarkach regionu powinno powoli wzrastać²⁵, to nadal wyraźne będą różnice pomiędzy poszczególnymi krajami. Podobnie jak miało to miejsce w ostatnich latach, najszybszy wzrost PKB

²⁵ Wyjątkiem może być Rumunia, gdzie oczekuje się stabilizacji dynamiki PKB na poziomie z 2013 r.

będzie obserwowany w krajach bałtyckich (3-4% w 2014 r. i nieznacznie powyżej 4% w 2015 r.). Znacznie niższy będzie on w Czechach, Chorwacji, a przede wszystkim na Słowenii, gdzie oczekuje się przedłużenia recesji na 2014 r.

Wydaje się, że podstawowym czynnikiem wzrostu, zwłaszcza na początku 2014 r., nadal będzie popyt zewnętrzny i eksport. Wzrost eksportu wynikać ma przede wszystkim z rosnącego popytu ze strony gospodarek strefy euro, wiążącego się zarówno z oczekiwanym wzrostem popytu krajowego, jak i popytu zewnętrznego strefy euro. Pomimo wyraźnego wzrostu eksportu, wkład salda wymiany zagranicznej do tempa wzrostu PKB zmniejszy się w porównaniu z okresem 2012-2013. Będzie to spowodowane szybszym niż w przypadku eksportu wzrostem importu, który wynikać ma z jednej strony z rosnącej importochłonności eksportu, a z drugiej z oczekiwanego wzrostu popytu krajowego w gospodarkach EŚW.

To właśnie wzrost popytu krajowego ma w najbliższych dwóch latach zastąpić eksport netto jako główny czynnik napędzający wzrost gospodarczy.

Dobra koniunktura w przemyśle, wzrost nastrojów przedsiębiorców, a także coraz wyższy stopień wykorzystania mocy produkcyjnych w gospodarce powinny już w 2014 r. przełożyć się na wzrost inwestycji prywatnych w krajach EŚW. Dodatkowo stały dostęp do funduszy UE będzie podstawą dalszego, stabilnego wzrostu inwestycji publicznych. Poza wzrostem nakładów inwestycyjnych w gospodarkach EŚW oczekuje się również wzrostu prywatnej konsumpcji. Co prawda, sytuacja na rynku pracy nie poprawi się znacząco, jednak oczekiwana wciąż relatywnie niska inflacja oraz wzrost wynagrodzeń doprowadzą do wzrostu realnych dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych. Kolejnym czynnikiem przemawiającym za ożywieniem popytu krajowego jest słabnąca konsolidacja

finansów publicznych, która w poprzednich latach wyraźnie hamowała jego wzrost. Także efekty luzowania polityki pieniężnej dadzą o sobie znać w najbliższych dwóch latach.

Czynnikiem ograniczającym wzrost popytu krajowego będzie natomiast przedłużający się proces oddłużania sektora prywatnego. W 2013 r. tempo wzrostu kredytów dla sektora prywatnego nadal było bardzo słabe. Co prawda, proces delewarowania środkowo-europejskich systemów bankowych już pod koniec 2012 r. zaczął tracić na sile, a akomodacyjna polityka pieniężna doprowadziła do wyraźnego spadku kosztów kredytu, to jednak zaostrzone w ostatnich latach warunki kredytowe banków oraz wciąż słaby popyt na kredyt hamują jego wzrost w krajach regionu. W przypadku Chorwacji, Słowenii, Rumunii i Węgier dostęp do nowych kredytów będzie w najbliższych latach dodatkowo utrudniony z powodu słabej kondycji finansowej tamtejszych banków i stale pogarszającej się jakości ich aktywów.

Wydaje się, że popyt na kredyt powinien utrzymywać się na niskim poziomie w kolejnych latach, aczkolwiek wyraźny wzrost optymizmu podmiotów gospodarczych obserwowany w 2013 r. może jednak wskazywać, że w najbliższym okresie mogą być one coraz chętniej sięgać po tę formę finansowania.

Podstawowym ryzykiem dla wzrostu gospodarczego w regionie wydaje się być trwałość obserwowanego w 2013 r. ożywienia w strefie euro i tym samym podtrzymania popytu zewnętrznego. Innym potencjalnym zagrożeniem jest wycofywanie się głównych banków centralnych (przede wszystkim FED) z polityki wspierania płynności sektora finansowego, co może spowodować wzrost poziomu globalnej awersji do ryzyka i zatrzymanie napływu kapitału zagranicznego do regionu.

Łotwa – wyboista droga do euro

Po przystąpieniu do Unii Europejskiej i mechanizmu ERM II gospodarka łotewska doświadczyła w przeciągu niespełna dekady jednej z największych ekspansji gospodarczych spośród krajów regionu, największego załamania gospodarczego oraz najbardziej radykalnego i skutecznego programu konsolidacji fiskalnej. W czerwcu 2013 r. zarówno Europejski Bank Centralny, jak i Komisja Europejska oceniły, że Łotwa osiągnęła wysoki stopień trwałej konwergencji gospodarczej i prawnej, dzięki czemu 1 stycznia 2014 r. stała się ona osiemnastym członkiem strefy euro.

1. Okres poakcesyjny

W maju 2004 r. Łotwa wraz z innymi krajami regionu EŚW stała się członkiem Unii Europejskiej. Niespełna rok później Łotwa przystąpiła do ERM II podejmując jednostronne zobowiązanie do zawężenia pasma wahań ze standardowego +/- 15% wymaganych w ERM II do +/-1% wokół kursu centralnego²⁶.

Wraz z integracją z UE, liberalizacją przepływów kapitałowych oraz ograniczeniem ryzyka walutowego, dzięki członkostwu w ERM II, skala napływu kapitału na Łotwę znacznie wzrosła. W warunkach wysokiej płynności sektora bankowego i niskich stóp zwrotu z inwestycji w krajach rozwiniętych, Łotwa podobnie, jak pozostałe kraje regionu stała się atrakcyjnym rynkiem dla zachodniego systemu bankowego. W latach 2004-2007 skala napływu kapitału do sektora bankowego Łotwy była największa w skali regionu. Obecność zagranicznych banków znacznie obniżyła koszt kredytów oraz zwiększyła ich dostępność, w tym niskoprocentowanych kredytów denominowanych w euro. Skutkiem tego był niestabilny boom kredytowy, finansowany przez napływ kapitału zagranicznego do łotewskiego sektora bankowego. W rezultacie w latach 2004-2007 gospodarka łotewska, napędzana konsumpcją oraz inwestycjami, rosła w przeciętnym tempie sięgającym 10% r/r, a bezrobocie spadło poniżej 5%. Zarówno uwarunkowania popytowe, jak i podażowe spowodowały, że inflacja w tym okresie stale rosła, przekraczając 14% na koniec 2007 r.

2. Globalny kryzys finansowy i jego konsekwencje

Światowy kryzys finansowy zmaterializował się na Łotwie przede wszystkim w postaci odpływu kapitału zagranicznego. Stał za tym przede wszystkim odpływ „pozostałych inwestycji”, czyli kapitału głównie z łotewskiego sektora bankowego zdominowanego przez międzynarodowe grupy finansowe, który w poprzednich latach był podstawowym czynnikiem wzrostu w gospodarce. Jednocześnie, napływ inwestycji bezpośrednich w tym okresie był poważnie ograniczony głównie ze względu na niższe reinwestowane zyski w spółkach z kapitałem zagranicznym. Wynikające z braku finansowania zagranicznego wstrzymanie akcji kredytowej oraz złe nastroje konsumentów i przedsiębiorców uderzyły zarówno w konsumpcję, jak i inwestycje. Eksport netto wprawdzie amortyzował spadek

---

²⁶ Przed przystąpieniem do ERM II i usztywnieniem łąta względem euro w 2005, kurs łąta łotewskiego w latach 1994-2004 był usztywniony względem koszyka SDR, na który składały się dolar amerykański, marka niemiecka/euro, funt szterling oraz jen japoński.

PKB w tym okresie, jednak dynamika eksportu była ograniczona przez sztywny kurs łąta zawiązany z uczestnictwem w ERM II. W rezultacie, w okresie kryzysu, PKB Łotwy spadło najsilniej spośród krajów regionu; gospodarka łotewska kurczyła się średnio o 7,2% w latach 2008-2010, a bezrobocie wzrosło do 14%.

Zła koniunktura gospodarcza, spadek PKB oraz ekspansywna polityka fiskalna przed wystąpieniem kryzysu spowodowały, że wybuch globalnego kryzysu doprowadził do szybkiego wzrostu deficytu sektora finansów publicznych już w 2008 r. Dodatkowo, trudna sytuacja sektora bankowego zmusiła Łotwę do ubiegania się pod koniec 2008 r. o pomoc finansową Unii Europejskiej i Międzynarodowego Funduszu Walutowego w celu stabilizacji łotewskiej gospodarki. Wsparcie finansowe w wysokości 7,5 mld EUR, z czego wykorzystano 4,5 mld EUR, zostało udzielone pod warunkiem m.in. konsolidacji fiskalnej. Łotwa podjęła zdecydowane działania dostosowawcze już w 2009 r., obejmujące zarówno stronę dochodową (m.in. podwyżki podatków pośrednich, niższa składka przekazywana do OFE), jak i wydatkową (obniżki wynagrodzeń i świadczeń socjalnych, zamrożenie waloryzacji rent i emerytur). Łączna skala działań podjętych w latach 2009-2011 – według oceny KE ok. 16% PKB (z tego ok. 9% w 2009 r.) – była najwyższa zarówno w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, jak i w całej Unii Europejskiej.

Dzięki szybkiej i skutecznej konsolidacji sektora finansów publicznych Łotwie udało się uniknąć dewaluacji łąta, co zalecało wielu ekonomistów, jako mniej bolesną ścieżkę dostosowań. Spadek wynagrodzeń (nie tylko w sektorze publicznym, ale także i w prywatnym) doprowadził do zdecydowanej obniżki jednostkowych kosztów pracy. Tym samym, tzw. „wewnętrzna dewaluacja” pozwoliła Łotwie odzyskać utraconą w poprzednich latach konkurencyjność cenową i kosztową, co okazało się podstawą do przyspieszenia wzrostu PKB i odrabiania strat poniesionych w latach 2008-2010. W 2011 r. Łotwa po raz pierwszy od kryzysu odnotowała wzrost PKB na poziomie 5,3%. W kolejnych latach udało się utrzymać wysoką dynamikę wzrostu gospodarczego, co pozwoliło na przedterminową spłatę zobowiązań wobec MFW. Niemniej jednak gospodarka nie zdołała jeszcze odrobić wszystkich strat. PKB w III kw. 2013 r. wciąż był o blisko 10% niższy niż na początku 2009 r., a stopa bezrobocia pod koniec 2013 r. nadal przekraczała 11%.

3. Przystąpienie do strefy euro

W opublikowanych w czerwcu 2013 r. Raportach o konwergencji, Komisja Europejska i Europejski Bank Centralny oceniły trwałość konwergencji gospodarczej i prawnej gospodarki łotewskiej w okresie referencyjnym od maja 2012 r. do kwietnia 2013 r., bazując na kryteriach stabilności cen, fiskalnym, kursu walutowego, długoterminowych stóp procentowych oraz prawnym. W tym okresie gospodarka łotewska rosła w umiarkowanym średnim tempie na poziomie 5% r/r, napędzana stosunkowo dynamiczną konsumpcją gospodarstw domowych (dzięki poprawiającej się sytuacji na rynku pracy) oraz dodatnim wkładem salda wymiany handlowej z zagranicą. Pomimo silnego, na tle innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, wzrostu popytu krajowego w tym okresie, Łotwa cały czas zmagająca się z odpływem kapitału z sektora bankowego i zmniejszającą się akcją kredytową dla sektora prywatnego.

3.1. Kryterium konwergencji cen

W okresie referencyjnym przeciętna 12-miesięczna stopa inflacji HICP kształtowała się na poziomie 1,3%, czyli wyraźnie niższym od wartości referencyjnej 2,7%. Inflacja na Łotwie zmalała m.in. dzięki obniżce podatku VAT oraz ograniczonemu wzrostowi cen administrowanych. Czynniki te przyczyniły się do pogłębienia spadku inflacji, która według prognoz Komisji Europejskiej wyniesie jedynie 0,3% na koniec 2013 r. W 2014 r. oczekuje się przyśpieszenia inflacji do poziomu 2,1% w związku z dalszą odbudową popytu krajowego oraz nadchodzącą liberalizacją rynku energetycznego.

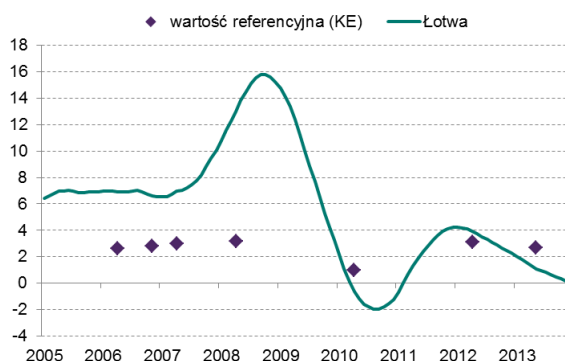
Utrzymanie inflacji na niskim poziomie w średnim okresie może okazać się trudne. Zważywszy na wyraźnie niższy niż w strefie euro poziom PKB per capita oraz poziom cen, sam proces konwergencji będzie wywierał presję na wzrost cen. Dodatkowo czynniki charakterystyczne dla gospodarki łotewskiej, czyli stosunkowo istotne niedopasowania na rynku pracy mogą stwarzać presję na wzrost płac przewyższający wzrost produktywności. Łotwa będzie również nadal atrakcyjnym rynkiem dla zachodniego systemu bankowego. Natomiast sytuacja na rynkach finansowych oraz trwający proces oddłużania sektora prywatnego sugerują, że kolejny boom kredytowy i w konsekwencji bardzo silny wzrost popytu krajowego oraz cen aktywów (głównie nieruchomości) jest w najbliższej przyszłości mało prawdopodobny.

3.2. Kryterium fiskalne

W czerwcu 2013 r. Rada uchyliła procedurę nadmiernego deficytu wobec Łotwy, co jest równoznaczne ze spełnieniem kryterium fiskalnego przez ten kraj. Procedura ta została nałożona w 2009 r., z terminem ograniczenia nierównowagi fiskalnej poniżej wartości referencyjnej (3% PKB) do końca 2012 r. Kompleksowy pakiet dostosowań fiskalnych o bezprecedensowej skali, w połączeniu ze stopniową poprawą sytuacji gospodarczej, pozwolił na zmniejszenie deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych z 9,8% w 2009 r. do 1,3% PKB w 2012 r. Zarówno wiosenna, jak i jesienna prognoza KE (2013 r.) wskazuje na trwałe i wiarygodne ograniczenie nierównowagi fiskalnej na Łotwie poniżej 3% PKB. Zgodnie z tymi prognozami deficyt finansów publicznych, w okresie do 2015 r., będzie kształtować się na poziomie ok. 1% PKB. Dyscyplinę fiskalną będą wspierały przyjęte w 2013 r. dwie reguły fiskalne, dotyczące salda strukturalnego i wydatków sektora finansów publicznych. Pomimo silnego przyrostu długu publicznego w czasie kryzysu (o 31,6 pkt. proc. PKB w latach 2008-2012), jego poziom pozostaje znacząco poniżej wartości referencyjnej 60% PKB (według KE 42,5% PKB na koniec 2013, spadek do 33,4% PKB na koniec 2015 r.).

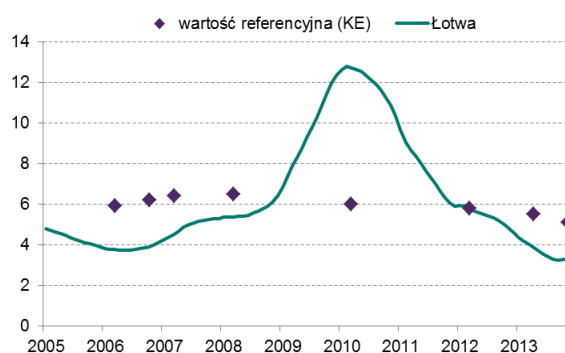

Wykres 2.1 Kryterium inflacyjne (12-miesięczna średnia HICP, w %)

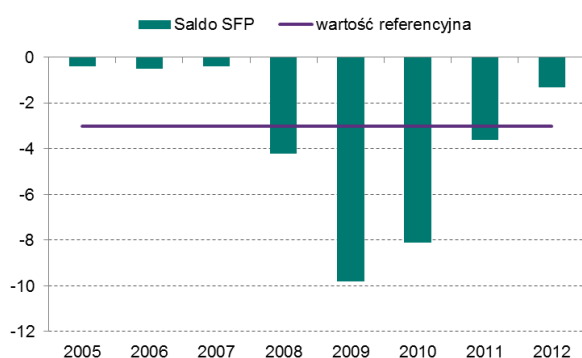
Źródło: Eurostat, Komisja Europejska, obliczenia IE NBP

Wykres 2.2 Kryterium długoterminowych stóp procentowych (12-miesięczna średnia 10-letnich obligacji skarbowych, w %)

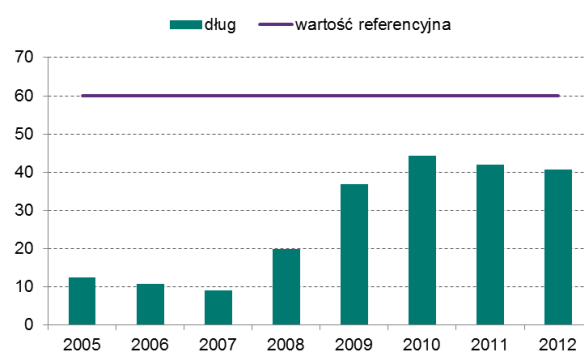
Źródło: Eurostat, Komisja Europejska, obliczenia IE NBP

Wykres 2.3 Kryterium deficytu sektora finansów publicznych (saldo SFP, w % PKB)

Źródło: Eurostat, Komisja Europejska, obliczenia IE NBP

Wykres 2.4 Kryterium długu publicznego (w % PKB)

Źródło: Eurostat, Komisja Europejska, obliczenia IE NBP

3.3. Kryterium kursu walutowego

Łotwa przystąpiła do ERM II w 2005 r. i od razu zobowiązała się do zawężenia pasma wahań kursu łąta do +/- 1% wokół kursu centralnego (wobec standardowych +/-15%). W ciągu dwóch lat poprzedzających ocenę stanu konwergencji w ramach *Raportu o konwergencji*, kurs łąta nie uległ odchyleniom przekraczającym 1% od kursu centralnego. Istotnym czynnikiem, który ograniczył presję na deprecjację łąta w latach 2008-2009, była pomoc finansowa UE i MFW, która zwiększyła wiarygodność zobowiązań w ramach ERM II.

3.4. Kryterium długoterminowych stóp procentowych

Poprawa sytuacji makroekonomicznej, konsolidacja finansów publicznych, wzrost ratingów kredytowych oraz lepsze warunki na rynkach finansowych korzystnie wpłynęły na średnią długoterminową stopę procentową w okresie referencyjnym. Wyniosła ona wtedy średnio 3,8%, czyli mniej niż wartość referencyjną dla kryterium stóp procentowych na poziomie 5,5%.

3.5. Kryterium prawne

Po publikacji Raportu o konwergencji w 2012 r. rząd łotewski we współpracy z Latvijas Banka, znowelizował ustawę o banku centralnym, dzięki czemu stała się ona dostosowana do wymogów Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz Statutu ESBC/EBC.

3.6. Decyzja Rady Unii Europejskiej

W okresie referencyjnym Łotwa spełniała zatem wszystkie kryteria konwergencji. Jednak zarówno KE jak i EBC podkreślają, że „trwałość konwergencji gospodarczej w długim okresie budzi obawy”²⁷. Zwraca się uwagę na fakt, że dotychczas cykle koniunkturalne na Łotwie charakteryzowały się bardzo dużymi amplitudami i zarówno inflacja, jak i stopy procentowe wykazywały wysoką zmienność. W tym kontekście rezygnacja z polityki monetarnej i kursowej wymaga silnych ram polityki antycyklicznej, elastycznej gospodarki oraz gotowości do dostosowań i reform mających na celu stabilność makroekonomiczną oraz konkurencyjność gospodarki. Kryzys finansowy pokazał jednak, że rząd oraz społeczeństwo łotewskie były w znacznym stopniu gotowe ponieść ciężar dostosowań, które umożliwiły spełnienie kryteriów konwergencji. Dzięki temu, decyzją Rady Unii Europejskiej z 9 lipca 2013 r., Łotwa mogła przyjąć euro od 1 stycznia 2014 r.

4. Strefa euro – kto następny?

Jedynym krajem, który deklaruje chęć do przystąpienia do strefy euro w najbliższej przyszłości jest Litwa, która należy do mechanizmu ERM II już od 2004 r. Litwa ubiegała się już wcześniej o członkostwo w strefie euro w 2006 r., wtedy jednak nie spełniała ona kryterium stabilności cen. Aktualnie szacunki na podstawie prognoz Komisji Europejskiej wskazują, że Litwa będzie spełniała kryteria konwergencji gospodarczej podczas tegorocznej oceny stanu konwergencji dokonywanej przez EBC oraz KE, co przy innych wymaganiach spełnionych, umożliwiłoby Litwie przyjęcie euro już w 2015 r.

Spośród pozostałych gospodarek EŚW jedynie Bułgaria spełnia warunki kryteriów konwergencji. Pomimo spełniania kryteriów stabilności cen, fiskalnego i długoterminowych stóp procentowych oraz sztywnego kursu lewa względem euro, Bułgaria opóźnia przyjęcie wspólnej waluty nie przystępując formalnie do mechanizmu ERM II. Stąd też Bułgaria, podobnie jak pozostałe kraje EŚW nie będące jeszcze członkami strefy euro, nie planuje w najbliższym czasie przystąpienia do Europejskiej Unii Monetarnej. Dlatego też, po planowanej na 2015 r. akcesji Litwy, na ponowne rozszerzenie strefy euro trzeba będzie poczekać co najmniej do 2017 r.

---

²⁷ Raport konwergencji, EBC, czerwiec 2013 r.

Handel zagraniczny krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Streszczenie i główne wnioski

W ostatnich dwóch dekadach, w krajach EŚW nastąpił szybki wzrost obrotów handlu zagranicznego, który w przypadku tych małych, otwartych gospodarek odgrywał znaczącą rolę w pobudzaniu wzrostu gospodarczego. Zwiększenie skali obrotów handlowych było wynikiem jednoczesnego procesu integracji z gospodarką europejską i zwiększającej się aktywności międzynarodowych korporacji w krajach regionu.

Pod wpływem rosnącego znaczenia międzynarodowych korporacji w eksporcie (oraz w imporcie) nastąpiły istotne zmiany w strukturze towarowej handlu zagranicznego. W efekcie zmienił się model eksportu oparty na przewagach komparatywnych w grupach o wysokim stopniu pracochłonności i surowcochłonnych. W coraz większym stopniu struktura eksportu EŚW upodabniała się do struktury eksportu gospodarek Europy Zachodniej. W efekcie kraje EŚW w dużym stopniu stały się producentem tańszych odpowiedników produktów wytwarzanych w krajach Europy Zachodniej. Międzynarodowe korporacje utworzyły w regionie własne sieci podaży, co prowadziło do zmian w strukturze geograficznej handlu w kierunku zwiększenia się znaczenia handlu pomiędzy krajami EŚW. Jednak pomimo rosnącej roli korporacji w eksporcie EŚW, udział rynków odległych geograficznie kształtuje się od połowy lat 90-tych na niemal niezmiennym niskim poziomie.

Wzrost obrotów, a także zmianę struktury towarowej handlu zagranicznego gospodarek EŚW tłumaczyć można rosnącym zaangażowaniem korporacji międzynarodowych. Jego efektem jest duży udział przedsiębiorstw z krajów EŚW w regionalnie i globalnie zintegrowanych sieciach dostaw. W konsekwencji nastąpiła zmiana roli państw w międzynarodowym podziale pracy polegająca na specjalizacji nie tyle w produkcji konkretnych dóbr, ile w poszczególnych etapach produkcji. Taka zmiana modelu handlu wiąże się często z wielokrotnym przekraczaniem granic przez towary zanim osiągną one finalną formę. Z jednej strony, powoduje to zmniejszenie się udziału krajowej wartości dodanej w eksporcie, z drugiej, wzrost udziału wartości dodanej wytworzonej w tych gospodarkach w eksporcie innych krajów, głównie Niemiec, które stały się *de facto*, pośrednikiem w eksporcie krajów EŚW. Obecność międzynarodowych sieci podaży spowodowała także zwiększenie się roli usług w handlu zagranicznym. Analiza struktury tworzenia wartości dodanej w eksporcie krajów EŚW pokazuje, że na wysoką dynamikę eksportu w sektorach zdominowanych przez działalność korporacji międzynarodowych w znaczącym stopniu złożył się także wzrost wartości dodanej w usługach.

Powstawanie coraz rozleglejszych sieci dostaw powoduje, że ważną rolę dla gospodarek EŚW odgrywa nie tylko bezpośrednie otoczenie zewnętrzne EŚW (na co wskazują tradycyjne statystyki handlu zagranicznego), ale także rynków odległych, w tym przede wszystkim Stanów Zjednoczonych. Wartość dodana eksportowana jest do tych krajów za pośrednictwem udziału w produktach pochodzą-

cych z krajów Europy Zachodniej, w tym głównie z Niemiec. Tak więc istotny wpływ na eksport produktów pochodzących z EŚW, w tym przede wszystkim dóbr pośrednich, ma popyt na produkty niemieckie.

Analiza aktywności eksportowej przedsiębiorstw regionu wskazuje, że eksporterzy z krajów EŚW obecni byli przede wszystkim na rynkach UE. Na eksport do krajów spoza UE decydowała się niewielka liczba firm, zdecydowanie mniejsza niż w krajach UE-15. Eksport był domeną przede wszystkim dużych przedsiębiorstwa(zatrudniających ponad 250 pracowników), które były w znacznej części własnością korporacji zagranicznych. Uwidocznilo się to zwłaszcza w przypadku eksportu na rynki spoza UE. Mniejsze przedsiębiorstwa o wiele rzadziej były obecne na rynkach zagranicznych, a jeżeli już się na to decydowały, to zazwyczaj ich eksportowa działalność ograniczała się do krajów UE. Największa liczba eksporterów z krajów regionu była obecna na rynku niemieckim, aczkolwiek wyraźne były również powiązanie firm wewnątrz regionu EŚW. Duże przedsiębiorstwa, zwłaszcza te działające w przemyśle, odpowiadały także za generowanie większości obrotów w handlu zagranicznym. Biorąc pod uwagę fakt, że największe przedsiębiorstwa z sektora przemysłowego, zwłaszcza przemysłu przetwórczego, to w większości firmy z dominującą rolą kapitału zagranicznego, można założyć, że duża część ich obrotów to handel wewnątrz korporacyjny. Warto również zauważyć, że gospodarki EŚW w ostatnich latach charakteryzowały się większą koncentracją eksportu niż „stare” kraje członkowskie UE, co było szczególnie widoczne na Słowacji i Węgrzech.

Cel badania i źródła danych

Poniższa analiza ma na celu pokazanie charakterystyki oraz zmian zachodzących w strukturze handlu zagranicznego największych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej, tj. Polski, Czech, Węgier i Słowacji. Zbadano również, w jaki sposób rosnąca rola międzynarodowych sieci dostaw (*global supply chains* – GSC) wpływała na kształtowanie się eksportu w tych krajach.

W analizie wykorzystano konwencjonalne dane dotyczące eksportu i importu pochodzące z bazy danych Eurostat. Zestawiono je z danymi pochodzącymi z międzynarodowych bilansów przepływów międzygałęziowych z bazy OECD/WTO *Database on Trade in Value-Added*. W analizie struktury towarowej wykorzystano dane handlowe nt. eksportu gospodarek EŚW z bazy danych *Comtrade* na 2. i 3. poziomie dezagregacji klasyfikacji SITC ver. 3.

W ostatniej części opisano charakterystykę eksporterów w badanych krajach wykorzystując dane dotyczące liczby przedsiębiorstw i ich obrotów w handlu zagranicznym pochodzące z bazy danych *Comext International Trade in Goods Statistics by Enterprise Characteristics*.

Rosnąca rola handlu zagranicznego w gospodarkach krajów Europy Środkowo-Wschodniej i zmiana jego struktury

Kraje Europy Środkowej i Wschodniej (EŚW) często określa się mianem małych otwartych gospodarek z uwagi na to, że istotną rolę w pobudzaniu ich wzrostu odgrywa wymiana handlowa z zagranicą. Powyższe stwierdzenie potwierdzają dane z rachunków narodowych, mówiące o tym, że głównym czynnikiem odpowiedzialnym za utrzymywanie się wysokiej dynamiki PKB w tych państwach w latach 2000-2012 był eksport towarów i usług, który rósł w tym czasie ponad dwukrotnie szybciej niż popyt wewnętrzny. Zwiększenie skali obrotów w handlu zagranicznym krajów EŚW, i co więcej zmiana roli krajów EŚW w międzynarodowym podziale pracy, to głównie efekt rosnącej obecności korporacji międzynarodowych w regionie. Z kolei do wzrostu zainteresowania korporacji krajami EŚW w dużym stopniu przyczyniła się integracja z Unią Europejską.

Proces integracji w sferze handlu został zapoczątkowany już w 1992 r., kiedy nastąpiło wejście w życie części handlowych tzw. Układów Europejskich ustanawiających stowarzyszenie krajów EŚW ze Wspólnotami Europejskimi. Od tego czasu rozpoczęła się liberalizacja wymiany handlowej z krajami Wspólnoty, która doprowadziła do powstania w 1999 r., a więc na cztery lata przed przystąpieniem do UE, strefy wolnego handlu obejmującej wyroby przemysłowe (handel artykułami rolnymi został całkowicie zliberalizowany z dniem przystąpienia krajów EŚW do UE, tj. 1 maja 2004 r.). Z tego też względu największe zmiany w strukturze handlu krajów EŚW dokonały się jeszcze przed formalnym przystąpieniem do Unii.

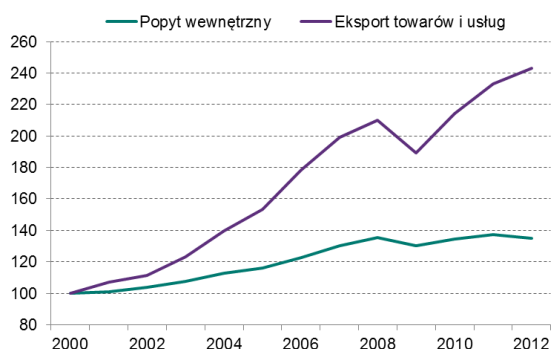
W trakcie procesu integracji handlowej w strukturze towarowej eksportu następowały silne zmiany. Największy wpływ na ukształtowanie struktury eksportu miało przesunięcie na dużą skalę procesów produkcji do krajów EŚW, któremu sprzyjały niższe koszty produkcji oraz bezpośrednie sąsiedztwo największych rynków europejskich. Czynniki te wykorzystywały korporacje międzynarodowe, które z czasem zdominowały handel zagraniczny krajów regionu. Ekspansja korporacji międzynarodowych wspomagana przez wykorzystywanie nowych technologii teleinformatycznych spowodowała silne przyspieszenie obrotów handlowych w Europie Środkowej i Wschodniej i wzrost udziału naszego regionu w handlu światowym. W efekcie udział czterech krajów EŚW w światowym eksporcie, który w wyniku szoku związanego z transformacją obniżył się do 1,0% w 1991 r., od roku 1994 r. systematycznie rósł osiągając poziom 3,0% w 2009 r. W latach 2010-2012 wzrost eksportu w krajach regionu był wolniejszy w porównaniu z eksportem światowym, głównie ze względu na przedłużający się kryzys w strefie euro. W tym czasie nastąpiło niewielkie obniżenie się udziału krajów EŚW w obrotach handlu światowego.

Wzrost integracji krajów EŚW z gospodarką światową

Wspomniany wyżej proces zwiększania skali wymiany towarowej z zagranicą w krajach EŚW obserwowany na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, doprowadził w konsekwencji do wzrostu stopnia integracji tych państw z gospodarką światową. W okresie 2000-2012 otwartość badanych gospodarek, mierzona udziałem wartości eksportu towarów i usług w PKB (w cenach bieżących), wzrosła z 27%

do 47% w przypadku Polski, z 61% do 78% w przypadku Czech, z 70% do 97% w przypadku Słowacji oraz z 75% do 95% w przypadku Węgier²⁸.

Wykres 3.1. Dynamika eksportu towarów i usług oraz popytu wewnętrznego w krajach EŚW w latach 2000-2012 (2000=100)

Źródło: IE NBP, Eurostat

Wykres 3.2. Wzrost otwartości gospodarek krajów EŚW od 2000 r. (eksport i import towarów oraz usług jako % PKB)

Źródło: IE NBP, Eurostat

Dynamika eksportu w opisywanych krajach była znacznie silniejsza niż w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Dzięki temu, w ostatniej dekadzie znacznie wzrósł udział eksportu tych krajów w zagregowanym eksporcie Unii Europejskiej. Udział ten zwiększył się ponad dwukrotnie, z niewiele ponad 4% w 2000 r. do ponad 9% w 2012 r. Najsilniejszy wzrost udziału eksportu w eksporcie Unii Europejskiej miał miejsce w Polsce oraz Czechach, natomiast na Słowacji oraz Węgrzech był on zdecydowanie mniejszy.

Duże zmiany w strukturze towarowej eksportu w kierunku upodobnienia się do eksportu UE-15

W latach 1995-2012 nastąpiła bardzo głęboka zmiana struktury towarowej eksportu krajów EŚW. Najbardziej spektakularne zmiany obserwowane były jeszcze w latach 90. W połowie lat 90. największe znaczenie w eksporcie czterech krajów odgrywały wyroby przemysłowe klasyfikowane wg surowca (SITC 6) oraz tzw. pozostałe wyroby przetworzone (SITC 8). Grupy te obejmowały przede wszystkim towary pracochłonne i surowcuchłonne (głównie tekstylia i odzież, wyroby metalurgiczne oraz produkty z drewna), w których kraje regionu wykazywały znaczne przewagi komparatywne nad swoimi partnerami handlowymi z Europy Zachodniej. W 1995 r. obejmowały one 45% wartości eksportu EŚW. Ponadto relatywnie duży udział (ponad 20%) stanowiły także produkty nieprzetworzone obejmujące przede wszystkim produkty rolne i paliwa.

W latach 1995-2000 nastąpił silny wzrost udziału produktów klasyfikowanych jako maszyny i pojazdy (SITC 7). Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych skoncentrowany przede wszystkim w sektorach maszynowym i motoryzacyjnym związany z ekspansją korporacji międzynarodowych, w tym

²⁸ Niższa otwartość handlowa Polski na tle innych państw regionu może wynikać m.in. z większych rozmiarów gospodarki, co oznacza, że większą rolę w kształtowaniu dynamiki PKB odgrywa popyt wewnętrzny.

przede wszystkim z krajów Europy Zachodniej, spowodował, że udział tych produktów w eksporcie krajów regionu wzrósł z 24% w 1995 r. do 45% w 2000 r. W tym okresie wartość eksportu maszyn i pojazdów (wyrażona w USD) rosła średnio o 24% rocznie, tj. ok. dziesięciokrotnie szybciej niż w pozostałych grupach towarowych. Bezpośrednio przed akcesją do UE, jak i wkrótce po przystąpieniu do Unii (w latach 2001-2008) utrzymała się wysoka dynamika eksportu maszyn i pojazdów, jednak w tym okresie znacznie zwiększyła się dynamika eksportu pozostałych towarów (średnio w latach 2001-2008 wartość eksportu z wyłączeniem maszyn i pojazdów rosła średnio ponad 20% rocznie). W efekcie udział maszyn i pojazdów w eksporcie EŚW rósł już znacznie wolniej, osiągając w 2008 r. ponad 50% wartości eksportu. Przyspieszenie eksportu w pozostałych grupach towarowych prawdopodobnie w największym stopniu wynikało ze wzrostu powiązań między sektorami w ramach tworzonych w regionie międzynarodowych łańcuchów wartości dodanej. Statystyki dotyczące wartości dodanej w eksporcie wskazują bowiem w tym okresie na wzrost krajowej wartości dodanej w eksporcie pochodzącej z pozostałych sektorów przemysłu przetwórczego (wzrost współzależności pomiędzy krajowymi producentami).

Po kryzysie w 2009 r. nastąpiło pewne obniżenie się znaczenia maszyn i pojazdów w eksporcie, związane z osłabieniem aktywności korporacji międzynarodowych, podczas gdy we wzroście eksportu zwiększyła się rola grup towarów o niższym stopniu przetworzenia.

Tabela 3.1. Struktura towarowa eksportu krajów EŚW-4 wg sekcji SITC

	Polska		Czechy		Słowacja		Węgry		EŚW-4	
	1995	2012	1995	2012	1995	2012	1995	2012	1995	2012
OGÓLEM (0-9)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Produkty nieprzetworzone (0-4)	22,7	19,2	15,2	11,1	15,2	13,8	28,5	14,6	20,3	15,0
Artykuły rolne (0+1)	9,9	11,7	5,6	4,2	5,9	4,5	20,2	7,5	9,9	7,5
Surowce (2+4)	4,6	2,5	5,3	3,1	5,0	3,4	5,2	3,1	5,0	3,0
Paliwa (3)	8,2	5,0	4,3	3,8	4,2	5,9	3,1	3,9	5,4	4,6
Wyroby przetworzone (5-8)	77,1	80,3	83,2	88,7	84,8	86,0	71,5	80,6	79,0	83,8
Produkty chemiczne (5)	7,7	9,1	9,2	6,0	12,6	4,3	11,5	9,9	9,6	7,6
Maszyny i pojazdy (7)	21,1	37,8	29,3	54,4	19,0	54,8	26,1	51,6	24,5	48,2
Pozostałe wyroby przemysł. (6+8)	48,3	33,5	44,6	28,3	53,3	27,0	33,9	19,1	45,0	28,1
Towary niesklasyfikowane (9)	0,2	0,5	1,6	0,2	0,0	0,2	0,0	4,8	0,6	1,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych.

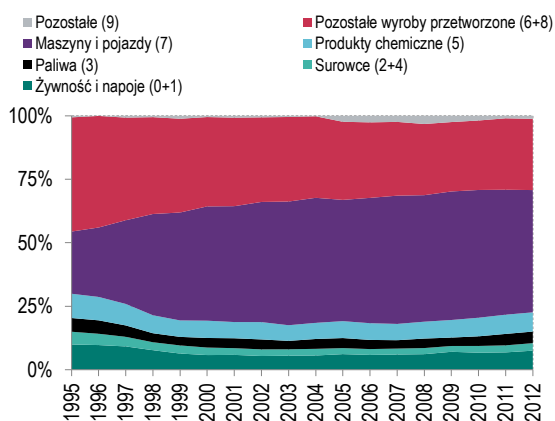
Mimo, że po roku 2000 udział maszyn i pojazdów pozostawał w eksporcie krajów EŚW względnie stabilny, to analiza struktury eksportu wg głównych kategorii ekonomicznych wskazuje na dalsze zmiany w strukturze eksportu wewnątrz tej grupy towarowej. Najważniejszą zmianą był wzrost eksportu dóbr gotowych, w tym przede wszystkim klasyfikowanych, jako dobra inwestycyjne oraz dobra konsumpcyjne trwałego użytku. Z drugiej strony nastąpiło obniżenie się udziału eksportu części, zwłaszcza części dóbr inwestycyjnych – prawdopodobnie związane z rosnącą rolą azjatyckich krajów rozwijających się, jako dostawców części do urządzeń elektronicznych (co może wskazywać na rozszerzenie się międzynarodowych sieci dostaw). Ogółem w 2012 r. części stanowiły ponad 40% warto-

ści eksportu produktów klasyfikowanych, jako maszyny i pojazdy (wobec 46% w 2000 r.) w krajach EŚW. W warunkach kryzysu w strefie euro nastąpiło zmniejszenie się udziału dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku (w wyniku znacznego spowolnienia dynamiki eksportu). O ile jeszcze w 2009 r. stanowiły one 14% wartości eksportu maszyn i pojazdów, to w 2012 r. ich udział obniżył się do niespełna 10% w 2012 r.

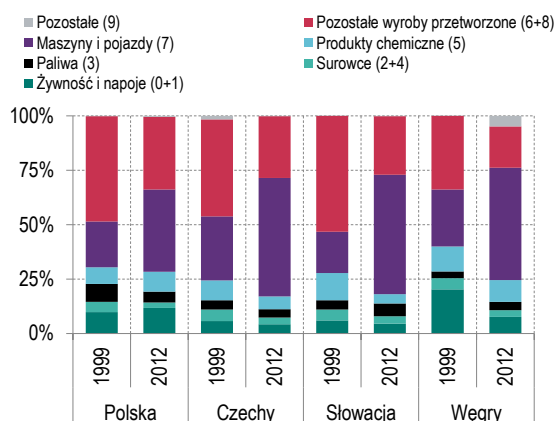
Głębokie zmiany w strukturze eksportu spowodowały upodobnienie się struktur eksportu EŚW-4 do krajów Europy Zachodniej. O zróżnicowaniu produktów oferowanych przez kraje EŚW i UE-15 mogą świadczyć różnice w cenach jednostkowych eksportu (*unit value*). Korporacje międzynarodowe w dużej mierze nadały krajom EŚW rolę producentów tańszych odpowiedników produktów oferowanych przez kraje Europy Zachodniej.

Wykres 3.1. Struktura towarowa eksportu EŚW-4 w latach 1995-2012 (wg sekcji SITC)

Źródło: Eurostat

Wykres 3.2. Struktura towarowa eksportu krajów EŚW (wg sekcji SITC)

Źródło: Eurostat

Od początku analizowanego okresu struktura eksportu poszczególnych krajów była wyraźnie zróżnicowana. W 1995 r. najwyższy udział maszyn i pojazdów charakteryzował eksport Czech, a z kolei najniższy – eksport Polski i Słowacji. Silne zmiany struktury gospodarki słowackiej spowodowały, że obecnie udział maszyn i pojazdów jest podobny do obserwowanego w Czechach. Słowacja charakteryzowała się najwyższą dynamiką eksportu maszyn i pojazdów w regionie. Nadal najniższe znaczenie maszyny i pojazdy mają w eksporcie Polski, co prawdopodobnie wynika z mniejszego znaczenia korporacji międzynarodowych. Z drugiej strony znacznie większe znaczenie w polskim eksporcie w porównaniu z pozostałymi krajami EŚW mają produkty nieprzetworzone, głównie ze względu na relatywnie wysoki udział artykułów rolnych.

Spośród produktów klasyfikowanych, jako maszyny i pojazdy, największym udziałem dóbr inwestycyjnych charakteryzuje się eksport Węgier oraz Czech. Z kolei największe znaczenie dobra konsumpcyjne mają w eksporcie Słowacji i Polski. Eksport Słowacji wyróżnia się także największym udziałem samochodów osobowych.

Silna koncentracja eksportu na krajach Unii Europejskiej

Eksport krajów EŚW bardzo silnie skoncentrowany jest na krajach Unii Europejskiej. Udział UE w eksporcie krajów regionu należy do najwyższych spośród wszystkich gospodarek europejskich. W 2012 r. 84% wartości eksportu Słowacji i 81% eksportu Czech przeznaczony było na rynki krajów Unii. Nieco mniejszy udział eksport do krajów UE miał na Węgrzech i w Polsce (76%). Natomiast średnio w krajach Europy Zachodniej eksport realizowany wewnątrz Unii stanowił 61% eksportu ogółem.

Podobnie, jak w krajach Europy Zachodniej (UE-15), w krajach regionu obserwowany jest w ostatnich latach proces zmniejszania się znaczenia Unii w eksporcie. Udział Unii Europejskiej (traktowanej, jako 27 krajów) osiągnął w krajach EŚW najwyższy poziom w 1999 r. (średnio 85%), a więc w momencie osiągnięcia pełnej liberalizacji handlu wyrobami przemysłowymi. W kolejnych latach udział krajów UE w eksporcie stopniowo się obniżał, jednak proces ten przebiegał wolniej w porównaniu z krajami Europy Zachodniej. W latach 1999-2012 udział eksportu do UE obniżył się w krajach EŚW-4 o 8%, podczas gdy w krajach UE-15 o 11% (w tym w Niemczech o 13%).

W dużym stopniu na utrzymanie się wysokiego udziału obrotów z krajami Unii w eksporcie krajów regionu wpłynął wzrost obrotów z nowymi państwami członkowskimi. Udział eksportu do nowych państw członkowskich w krajach EŚW wzrósł z 15% w 1999 r. do 21% w 2012 r. W największym stopniu przyczynił się do tego handel realizowany pomiędzy krajami EŚW związany z tworzonymi przez korporacje międzynarodowe sieciami dostaw w regionie. Przenoszenie produkcji do krajów regionu na coraz większą skalę wpływało na substytucję obrotów z krajami Europy Zachodniej wzajemną wymianą pomiędzy krajami EŚW-4, zwłaszcza w handlu dobrami pośrednimi. Jednak, jak wskazują na to statystyki wartości dodanej, na dynamizowanie wzajemnego handlu pomiędzy krajami EŚW wpływała w dużej mierze zagraniczna wartość dodana, pochodząca przede wszystkim z krajów UE.

Niski udział rynków pozaeuropejskich

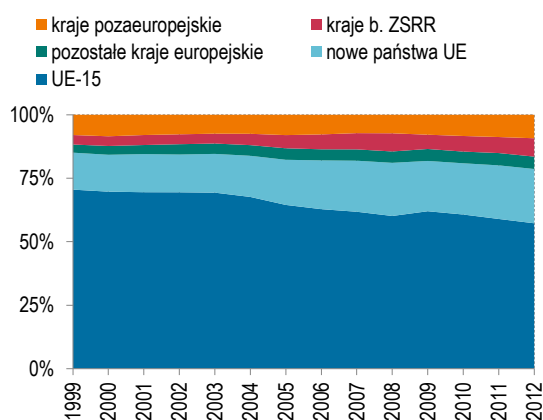
Najważniejszymi partnerami krajów EŚW poza Unią są kraje b. ZSRR, a więc również kraje położone w większości w bliskim sąsiedztwie regionu. W 2012 r. największe znaczenie eksport do krajów b. ZSRR miał dla Polski (10% wartości eksportu ogółem), natomiast w pozostałych krajach stanowił od 5% do 6%. We wszystkich krajach regionu nastąpił wzrost znaczenia tej grupy krajów – względnie najsilniejszy w Czechach i na Węgrzech. Udział krajów b. ZSRR w eksporcie EŚW-4 jest znacznie większy w porównaniu z UE-15, co wskazuje na wysoki stopień specjalizacji eksporterów regionu na rynkach partnerów wschodnich.

Ogółem na kraje europejskie i kraje b. ZSRR przypadało w 2012 r. 91% wartości eksportu krajów Europy Środkowej i Wschodniej, co potwierdza silną koncentrację eksportu na najbliższych geograficznie rynkach i zaledwie 9% na rynkach pozaeuropejskich (podczas gdy rynki pozaeuropejskie stanowiły 29% eksportu krajów UE-15). Największe znaczenie rynki pozaeuropejskie mają w eksporcie Węgier (12%; wzrost z 9% w 2000 r.), a najmniejsze na Słowacji (7% wzrost z 5%). W latach 2000-2012 udział krajów pozaeuropejskich nie zmienił się w polskim eksporcie (utrzymał się na poziomie 9%).

Zatem duże zmiany w strukturze gospodarki światowej, polegające przede wszystkim na wyraźnym wzroście znaczenia pozaeuropejskich gospodarek rozwijających się, nie znalazły adekwatnego odzwierciedlenia w strukturze eksportu krajów EŚW. W 2012 r. na azjatyckie kraje rozwijające się przypadało niespełna 3% eksportu krajów EŚW-4 (wobec 8% eksportu krajów UE-15). Co więcej, reakcja ta była znacznie mniejsza niż obserwowane przesunięcie w strukturze eksportu krajów Europy Zachodniej. Prawdopodobnie obecność korporacji międzynarodowych w krajach EŚW przyczyniała się do utrwalenia struktury geograficznej eksportu w regionie skoncentrowanej silnie na rynkach lokalnych. Wydaje się, że delokalizacja produkcji z Europy Zachodniej do EŚW, poza pojedynczymi wyjątkami, dotyczyła przede wszystkim produktów przeznaczonych na rynki europejskie (w tym także krajów b. ZSRR). Umożliwiło to przedsiębiorstwom zlokalizowanym w zachodniej części Europy silniejszą zmianę w strukturze eksportu w kierunku zwiększenia się udziałów rynków odległych geograficznie, charakteryzujących się wysoką dynamiką popytu.

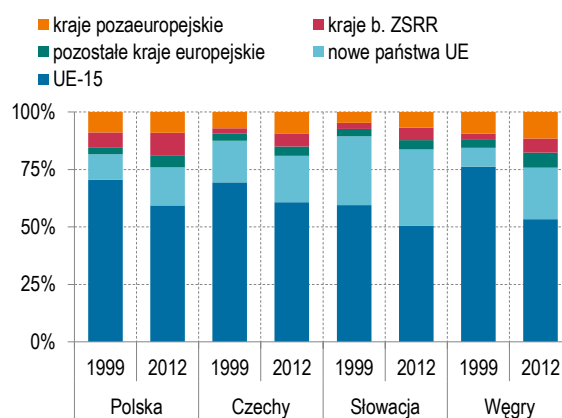
Niewielka obecność eksportu EŚW na odległych rynkach może wskazywać ogólnie na stosunkowo niski poziom jakościowego zróżnicowania produktów. To powoduje, że pozostają one niekonkurencyjne na rynkach w pozostałych częściach świata.

Wykres 3.3. Zmiany struktury geograficznej eksportu w krajach EŚW-4 w latach 1999-2012

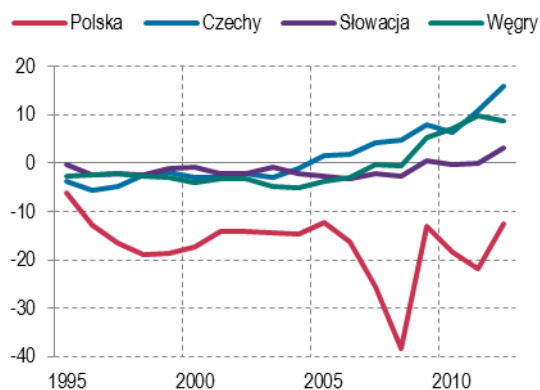

Źródło: Eurostat

Wykres 3.4. Struktura geograficzna eksportu poszczególnych krajów EŚW-4 w latach 1999 i 2012

Źródło: Eurostat

*Poprawa salda w handlu zagranicznym i pogorszenie salda dochodów***Wykres 3.5.** Saldo w handlu zagranicznym krajów EŚW (w mld USD)

Źródło: WTO

była większa niż importu. W przypadku Polski na zmiany salda zdecydowanie silniejszy wpływ miał popyt wewnętrzny (co m.in. znalazło odzwierciedlenie w znacznym pogłębieniu się deficytu w latach 2007 i 2008 r.).

Poprawa salda w handlu, jaka nastąpiła w wyniku wzrostu aktywności korporacji międzynarodowych, spowodowała natomiast zwiększenie się deficytu w kategorii dochody bilansu obrotów bieżących.

Despecjalizacja eksportu krajów EŚW

W latach 1995-2012 nastąpiło obniżenie się wskaźników specjalizacji w strukturze towarowej eksportu gospodarek EŚW. W celu dokładniejszej analizy tego procesu został wykorzystany wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej RCA²⁹ (*revealed comparative advantage*) pozwalający zidentyfikować grupy towarowe lub rynki geograficzne, w których gospodarka posiada przewagę komparatywną. W przypadku gospodarek EŚW, najbardziej wyrazisty przykład zmian w przewagach komparatywnych stanowią Węgry. W okresie od 1995 r. do 2012 r. przewagi komparatywne w produktach nieprzetworzonych (rolno-spożywczych) systematycznie spadały kosztem specjalizacji w eksporcie dóbr przetworzonych. Spośród gospodarek EŚW pewnym wyjątkiem jest tutaj struktura polskiego eksportu, która nadal posiada większe przewagi komparatywne w porównaniu do pozostałych krajów regionu dla towarów niskoprotworzonych, tj. mebli i ich części (grupa 82) oraz produktów z drewna i korka

²⁹ Wskaźnik ten pozwala na zidentyfikowanie tendencji związanych ze specjalizacją eksportu danego kraju w odniesieniu do gospodarki referencyjnej, np. światowej. Konstrukcja miernika opiera się na stosunku udziału eksportu danej grupy towarowej (kierunku geograficznego) analizowanej gospodarki do analogicznego odpowiednika dla gospodarki referencyjnej. Gdy wartość RCA przekracza 1 to gospodarka ma przewagę komparatywną w eksporcie danej grupy towarowej (kierunku geograficznego) nad referencyjną gospodarką.

(grupa 63). Przejawem despecjalizacji struktury jest spadek skali przewagi komparatywnej grup towarowych z największymi wartościami RCA. Średnia RCA dla trzech grup towarowych o największej przewadze komparatywnej w eksporcie EŚW spadła o 31% z 5,59 w 1995 r. do 4,27 w 2012 r.

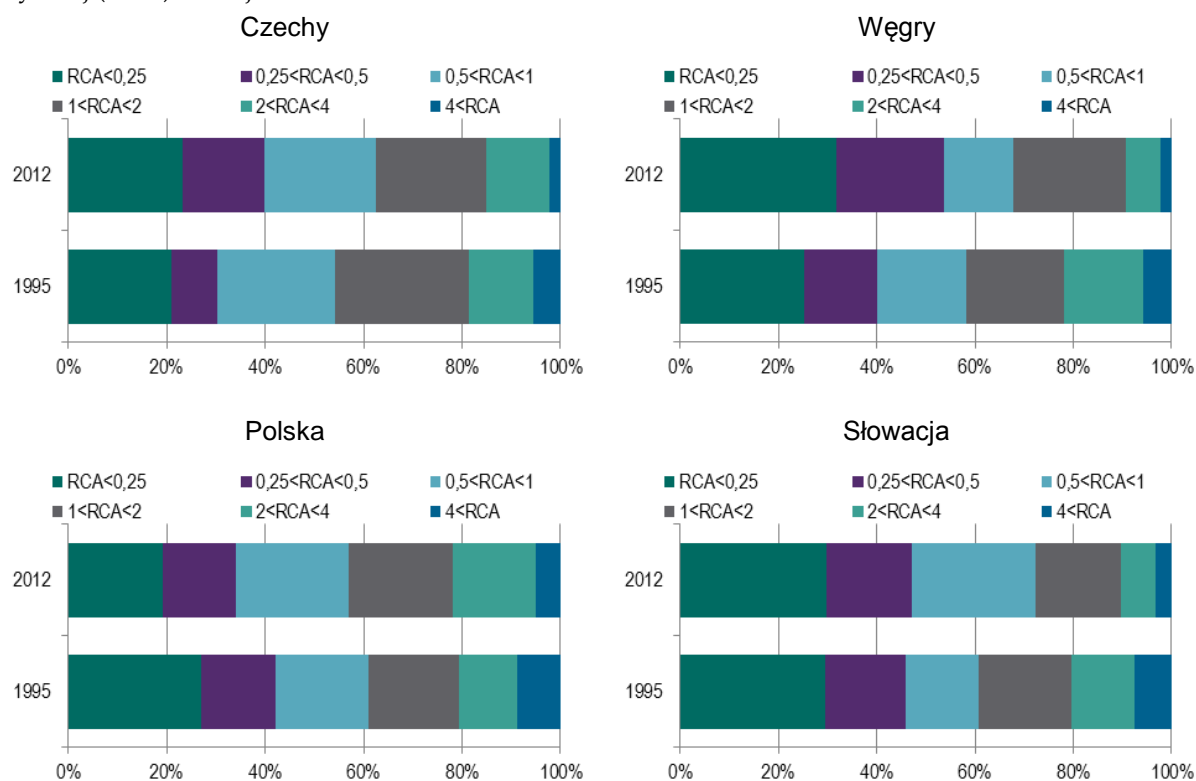
Tabela 3.2. Grupy towarowe charakteryzujące się najwyższym wskaźnikiem RCA w eksporcie w 1995 r. i 2012 r. w gospodarkach EŚW

Grupy towarowe z najwyższym RCA w 1995	RCA (1995)	RCA (2012)	Grupy towarowe z najwyższym RCA w 2012	RCA (1995)	RCA (2012)
Czechy					
32 Węgiel, koks i brykiety	6,75	0,85	35 Energia elektryczna	2,17	6,22
81 Budynki prefabrykowane	3,57	1,77	75 Maszyny biurowe i urządzenia do przetwarzania danych	0,18	2,65
67 Żelazo i stal	2,87	1,21	62 Wyroby z kauczuku	1,83	2,57
Węgry					
01 Mięso i przetwory mięsne	5,48	1,62	35 Energia elektryczna	-	4,18
00 Zwierzęta żywe	4,74	3,05	71 Maszyny i urządzenia energetyczne	0,35	3,70
04 Zboża i przetwory zbożowe	4,06	1,90	76 Sprzęt i urządzenia telekomunikacyjne	0,95	3,42
Polska					
32 Węgiel, koks i brykiety	15,47	1,91	82 Meble i ich części	6,16	5,07
82 Meble i ich części	6,16	5,07	12 Tytoń i wyroby tytoniowe	0,25	4,42
63 Produkty z drewna i korka (bez mebli)	4,36	3,79	63 Produkty z drewna i korka (bez mebli)	4,36	3,79
Słowacja					
67 Żelazo i stal	5,72	1,93	76 Sprzęt i urządzenia telekomunikacyjne	0,27	4,12
56 Nawozy wytwarzane (sztuczne)	4,01	0,94	6 Cukier i miód	0,78	3,25
62 Wyroby z kauczuku	3,83	2,69	78 Pojazdy drogowe	0,48	3,01

Źródło: Comtrade, obliczenia IE NBP

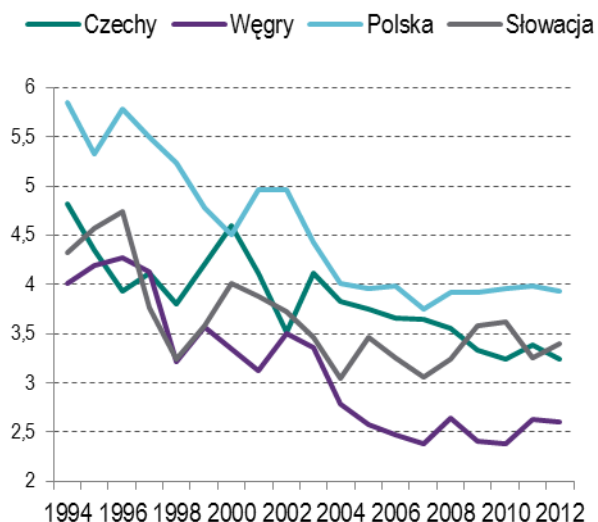
O zmniejszaniu się przewag komparatywnych może świadczyć też analiza struktury grup towarowych według wartości wskaźnika RCA. Najbardziej widoczną zmianą strukturalną pomiędzy 1995 a 2012 r. jest spadek udziału grup towarowych charakteryzujących się bardzo wysoką przewagą komparatywną, tj. z wartością wskaźnika RCA przekraczającą 4, a w przypadku Węgier i Słowacji również wysoką przewagą komparatywną (wartość wskaźnika RCA pomiędzy 2 a 4). Potwierdza to tezę o stopniowej despecjalizacji eksportu krajów EŚW.

Wykres 3.6. Struktura grup towarowych względem wartości wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA) w krajach EŚW w 1995 i 2012 r.

Źródło: Comtrade, obliczenia IE NBP

Wykres 3.7. Spadek specjalizacji grup towarowych w krajach EŚW (0,95 kwantyl RCA dla grup towarowych)

Źródło: Comtrade, obliczenia IE NBP

nym okresie największą specjalizacją charakteryzowała się Polska, natomiast najmniejszą, zwłaszcza po 2004 r., gospodarka Węgier.

Despecjalizacji eksportu towarzyszył wzrost jego koncentracji w największych grupach towarowych

Wskaźniki mierzące stopień koncentracji grup towarowych eksportu wskazują na jej wzrost dla wszystkich gospodarek EŚW, poza Polską. Najbardziej spektakularny okazał się niemalże dwukrotny wzrost udziału pięciu największych grup towarowych w słowackim eksporcie: z 23,1 % w 1995 r. do 40,8 % w 2012 r. W przypadku Węgier i Czech udział eksportu pięciu największych grup towarowych w zagregowanej wartości również wyraźnie się zwiększył i przekroczył w 2012 r. 25%. Na wzrost koncentracji eksportu wskazują także zmiany syntetycznych wskaźników. Zarówno współczynnik Giniego³⁰, jak i Herfindahla-Hirschmana³¹ dla gospodarek EŚW, ponownie z wyjątkiem Polski, zwiększyły się w okresie 1995-2012. Warto jednak pamiętać, że powyższe tendencje można było zaobserwować nie tylko w strukturze towarowej eksportu krajów EŚW, ale również w eksporcie UE-25.

³⁰ Współczynnik Giniego służy pomiarowi nierównomierności w rozkładzie i przyjmuje wartość od 0 do 1. W przypadku struktury eksportu wartość tego miernika równa 1 oznacza, że eksport jest skupiony w jednej grupie towarowej, a 0 jest ekwiwalentne sytuacji, w której udział wszystkich sektorów jest taki sam.

³¹ Współczynnik Herfindahla – Hirschmana (HH) pozwala w tym przypadku zmierzyć koncentrację grup towarowych. Jeżeli cała działalność eksportowa jest skoncentrowana na jednej grupie produktów to wtedy wskaźnik HH przyjmuje wartość 1. Z kolei, gdy udział poszczególnych grup jest w miarę równomierny to indeks HH jest bliski zeru.

Tabela 3.3. Mierniki koncentracji oraz podobieństwa dla struktury towarowej gospodarek EŚW w 1995 oraz 2012 r.

	Udział 5. największych grup towarowych		Współczynnik Giniego		Współczynnik Herfindahla -Hirschmana		Podobieństwo ze strukturą towarową eksportu EU-25	
	1995	2012	1995	2012	1995	2012	1995	2012
Czechy	14,2%	28,8%	0,60	0,72	0,011	0,026	0,34	0,38
Węgry	16,1%	28,0%	0,69	0,78	0,014	0,027	0,42	0,36
Polska	24,5%	18,6%	0,69	0,67	0,019	0,015	0,47	0,35
Słowacja	23,1%	40,8%	0,72	0,78	0,023	0,047	0,46	0,42
UE25	16,0%	21,9%	0,58	0,62	0,012	0,015		

Źródło: obliczenia IE NBP na podstawie danych *Comtrade*, na trzecim poziomie dezagregacji klasyfikacji SITC ver3, a udział 5. największych grup towarowych został obliczony na podstawie danych na drugim poziomie dezagregacji klasyfikacji SITC ver3.

Struktura towarowa eksportu krajów EŚW coraz bardziej zbliżona do struktury eksportu Unii Europejskiej

Analiza współczynnika podobieństwa³² pozwala zauważyć, że struktura towarowa eksportu poszczególnych gospodarek EŚW, poza Czechami, zbliżyła się do obserwowanej w krajach UE-25. Należy jednak podkreślić, że różnice pomiędzy Polską, Czechami i Węgrami były w 2012 r. nieznaczne.

Podsumowując, porównanie wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej pozwala potwierdzić tezę, że gospodarki EŚW uległy despecjalizacji działalności eksportowej w latach 1995-2012. Zmiany w strukturze towarowej eksportu EŚW okazały się bardziej wielowymiarowe. Szersza analiza wskaźników opisujących strukturę towarową eksportu tych gospodarek pozwala stwierdzić, że kraje EŚW koncentrowały swoją działalność eksportową w zbliżony sposób jak ma to miejsce w przypadku całej Unii Europejskiej.

³² Współczynnik podobieństwa mierzy w jakim stopniu struktura (towarowa lub geograficzna) danej gospodarki jest zbliżona do struktury gospodarki referencyjnej. Wskaźnik ten przyjmuje wartości od 0 do 1, przy czym wartość 0 oznacza identyczną strukturę handlu analizowanej gospodarki jak w gospodarce referencyjnej, a wartości zbliżone do jedności są równoznaczne znaczącym różnicom pomiędzy strukturami porównywanych gospodarek.

Uczestnictwo krajów Europy Środkowej i Wschodniej w międzynarodowych sieciach dostaw

Bardzo duży wpływ na dynamikę oraz strukturę sektorową i geograficzną handlu krajów Europy Środkowej i Wschodniej mają międzynarodowe sieci dostaw (*global supply chains* - GSC). Związane z działalnością korporacji międzynarodowych, sieci dostaw powstały w wyniku fragmentaryzacji procesów produkcji i przeniesienia ich części (głównie obejmujących przetwórstwo przemysłowe) do krajów o niższych kosztach wytwarzania. Delokalizacji produkcji – obok dogodnego położenia geograficznego – sprzyjał z jednej strony szybki rozwój transportu i technologii teleinformatycznych, z drugiej – integracja z Unią Europejską. Celem tak powstających międzynarodowych sieci dostaw jest wzrost konkurencyjności produktów i zwiększenie ich zróżnicowania.

Podział procesów produkcyjnych na filie korporacji międzynarodowych zlokalizowane w różnych krajach spowodował silne umiędzynarodowienie produkcji tzn., że na produkt finalny dostarczony do odbiorcy składa się produkcja części oraz świadczenie usług w wielu krajach. W konsekwencji nastąpiła też zasadnicza zmiana roli państw w międzynarodowym podziale pracy. Obecnie kraje specjalizują się nie tyle w produkcji konkretnych dóbr, ile w poszczególnych etapach produkcji. Skutkiem fragmentaryzacji produkcji jest także wzrost współzależności pomiędzy poszczególnymi gospodarstwami. W efekcie wzrost popytu w strefie euro przyczynia się nie tylko do wzrostu importu strefy euro z krajów EŚW, ale powoduje m.in. zwiększenie obrotów pomiędzy krajami Europy Środkowej i Wschodniej i odwrotnie spadek popytu w strefie euro wpływa na obniżenie się m.in. dynamiki obrotów polsko-czeskich.

Ilościowe oszacowanie skali handlu realizowanego w ramach międzynarodowych sieci dostaw jest wciąż zadaniem bardzo trudnym. Analizy konwencjonalnych statystyk handlu zagranicznego wskazują przede wszystkim na znaczny wzrost handlu dobrami pośrednimi. Funkcjonowanie GSC prowadzi bowiem do wielokrotnego przekraczania granic dóbr pośrednich pod stopniowo zmieniającymi się postaciami. W celu poprawy adekwatności danych poprzez eliminowanie wielokrotnego liczenia dóbr pośrednich, stosowane są statystyki dotyczące wartości dodanej. Statystyki te uwzględniające ponadto pochodzenie wartości dodanej wskazują, że zwiększającej się intensywności handlu realizowanego w ramach międzynarodowych sieci dostaw towarzyszy wzrost udziału zagranicznej wartości dodanej w eksporcie (wzrost importochłonności eksportu). Ponadto zwiększającej się intensywności współpracy w ramach GSC towarzyszy wzrost roli usług, która w rzeczywistości jest znacznie większa niż wskazują na to konwencjonalne statystyki handlu zagranicznego.

Zmniejszanie się udziału krajowej wartości dodanej w eksporcie

Jednym z symptomów rosnącej roli GSC w handlu zagranicznym jest obniżenie się udziału krajowej wartości dodanej w eksporcie. Potwierdzają to dane *Trade in Value Added* opracowane wspólnie przez OECD i WTO³³ które wskazują, że we wszystkich krajach Europy Środkowej i Wschodniej w latach

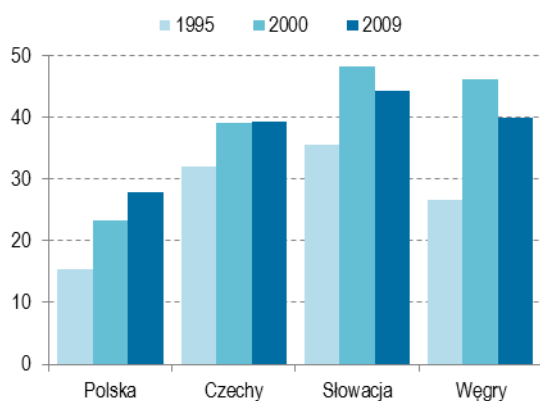
---

³³ Dane zostały opracowane przez OECD i WTO na podstawie międzynarodowych bilansów przepływów międzygałęziowych. Bilanse te dostępne są dla lat 1995, 2000, 2005, 2008 i 2009. OECD/WTO *Database on Trade in Value-Added*.

1995 – 2009 nastąpiło wyraźne obniżenie się udziału krajowej wartości dodanej w eksporcie. O ile udział krajowej wartości dodanej wyniósł w Polsce w 1995 r. 85% wartości eksportu, a w pozostałych krajach regionu średnio 69%³⁴, to w 2009 r. (ostatnie dostępne dane) udział ten obniżył się odpowiednio do 72% i 59%³⁵. Tak więc obecnie we wszystkich czterech krajach regionu jest on nieco niższy niż średnio w pozostałych krajach w Unii Europejskiej (73% w 2009 r.).

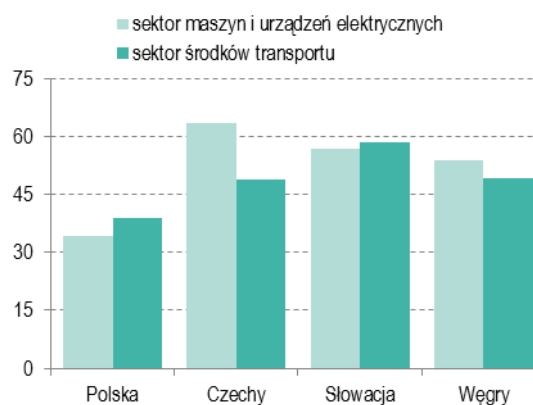
Obniżenie się krajowej wartości dodanej w eksporcie oznacza, że wysoka dynamika eksportu krajów Europy Środkowej i Wschodniej obserwowana w dwóch poprzednich dekadach w dużym stopniu była związana ze wzrostem zagranicznej wartości dodanej. Wartość eksportu brutto (tzn. łączna krajowa i zagraniczna wartość dodana) w Polsce w latach 1995-2009 zwiększyła się o 430%, podczas gdy eksport mierzony krajową wartością dodaną (a więc uwzględniając tylko dobra i usługi wytworzone w kraju) zwiększył się w tym czasie o 350%. (w pozostałych krajach EŚW eksport brutto zwiększył się o 370%, w tym krajowa wartość dodana o 300%).

Wykres 3.10: Udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie krajów EŚW (jako % eksportu brutto)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wykres 3.11: Udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie sektorów najsilniej zintegrowanych w ramach GSC w 2009 r. (jako % eksportu brutto)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wzrost znaczenia zagranicznej wartości dodanej nie był jednakowy we wszystkich sektorach gospodarek EŚW. Obecnie najbardziej zinternacjonalizowana jest produkcja eksportowa sektora środków transportu (NACE 34-35) oraz sektora maszyn i urządzeń elektrycznych (NACE 30-33)³⁶. W tych sektorach wzrost udziału zagranicznej wartości dodanej był największy w latach 1995 – 2009. W Polsce w sektorze produkcji środków transportu zagraniczna wartość dodana stanowiła 39% eksportu (wobec

³⁴ Na zróżnicowanie udziału krajowej wartości dodanej w eksporcie, obok intensywności handlu realizowanego w ramach międzynarodowych sieci dostaw, wpływa m.in. wielkość kraju oraz zasoby bogactw naturalnych.

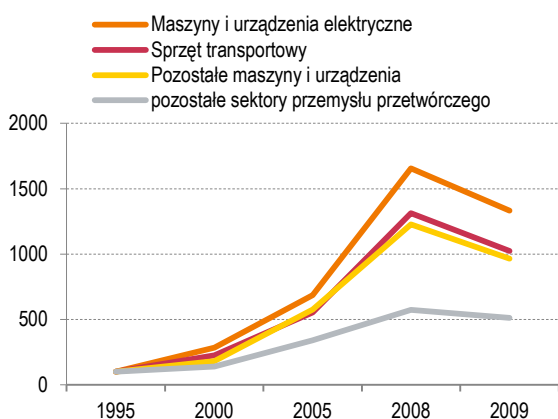
³⁵ Na wzrost udziału krajowej wartości dodanej w 2009 r. wpłynęły konsekwencje globalnego kryzysu finansowego. W 2008 r. udział krajowej wartości dodanej w eksporcie był jeszcze niższy (w Polsce - 69% i w pozostałych krajach EŚW - 56%).

³⁶ Relatywnie wysoki poziom zagranicznej wartości dodanej charakteryzuje także eksport produktów z metali (NACE 27-28), odzieży i tekstyliów (NACE 17-19) oraz produktów chemicznych (NACE 23-26). Jednak w przypadku tych sektorów produkcja w krajach EŚW tradycyjnie była oparta w dużej części na importowanych surowcach.

20% w 1995 r.), a w pozostałych krajach EŚW – 51% (44%). Podobne tendencje obserwowane były w sektorze produkcji maszyn i urządzeń elektrycznych – w Polsce zagraniczna wartość dodana stanowiła 34% eksportu (w 1995 r. 15%), a w pozostałych krajach EŚW – 58% (41%).

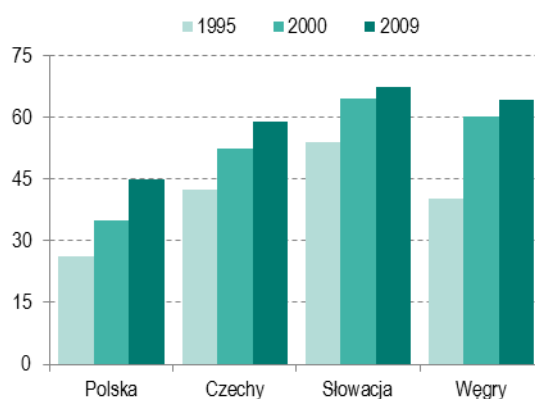
Analiza dynamiki eksportu krajowej i zagranicznej wartości dodanej w poszczególnych sektorach wskazuje, że w tych sektorach gdzie nastąpił największy wzrost zagranicznej wartości dodanej, także wzrost krajowej wartości dodanej był silniejszy. I tak w latach 1995-2009 krajowa wartość dodana w eksporcie środków transportu wzrosła w Polsce dziesięciokrotnie, a w przypadku maszyn i urządzeń elektrycznych trzynastokrotnie, podczas gdy w pozostałych sektorach przetwórstwa przemysłowego wartość krajowa w eksporcie wzrosła w tym okresie pięciokrotnie. Podobnie było w pozostałych krajach EŚW. Łączna krajowa wartość dodana w eksporcie środków transportu oraz maszyn i urządzeń elektrycznych w trzech krajach regionu wzrosła jedenastokrotnie, podczas gdy w pozostałych sektorach zaledwie trzykrotnie. Można zatem powiedzieć, że uczestnictwo w GSC przyczyniło się także do przyspieszenia wzrostu krajowej wartości dodanej.

Wykres 3.12: Dynamika krajowej wartości dodanej w sektorach przemysłu przetwórczego (rok 1995=100)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wykres 3.13: Udział importowanych dóbr pośrednich wykorzystywanych w eksporcie (jako % importu dóbr pośrednich)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wzrost importu dóbr pośrednich wykorzystywanych w produkcji eksportowej

Jednym z najbardziej widocznych przejawów uczestnictwa w międzynarodowych sieciach podaży jest wzrost importu dóbr pośrednich przeznaczonych do produkcji eksportowej. Obserwowany przez konwencjonalne statystyki handlu zagranicznego wzrost importu dóbr pośrednich ściśle związany był z eksportem. Według statystyk OECD/WTO w 2009 r. 45% importowanych dóbr pośrednich do Polski przeznaczone było do produkcji eksportowej (podczas gdy w 1995 r. 26% importu dóbr pośrednich przeznaczonych było na eksport)³⁷. Jeszcze większe znaczenie eksportu w kształtowaniu się

³⁷ Statystyki OECD/WTO opracowane na podstawie międzynarodowych bilansów przepływów międzygałęziowych traktują jako dobra pośrednie także surowce i paliwa. Udział dóbr pośrednich wykorzystywanych w produkcji eksportowej wyższy jest w imporcie produktów przetworzonych (części wg konwencjonalnych statystyk handlu zagranicznego).

importu dóbr pośrednich obserwujemy w pozostałych krajach EŚW. W 2009 r. w Czechach 59% importu dóbr pośrednich związane było z eksportem, 64% na Węgrzech i 67% na Słowacji. Tak więc we wszystkich krajach regionu udział ten jest wyraźnie wyższy niż średnio w Unii Europejskiej.

Znaczenie krajów EŚW jako dostawców części do innych krajów

Z danych OECD/WTO o wartości dodanej w handlu wynika nie tylko, że kraje Europy Środkowej i Wschodniej są importerami zagranicznej wartości dodanej, która znajduje zastosowanie w ich eksporcie (tzw. *upstream links*), ale także są eksporterami dóbr i usług pośrednich, które są przeznaczone do produkcji eksportowej w krajach trzecich (tzw. *downstream links*). W 2009 r. 20% wartości polskiego eksportu stanowiły dobra pośrednie wykorzystywane w krajach trzecich do dalszego eksportu w postaci dóbr finalnych lub zespołów części (podczas gdy w 1995 r. stanowiły one 16% eksportu). W pozostałych krajach regionu udział dóbr pośrednich wykorzystywanych w eksporcie krajów trzecich był w 2009 r. bardzo podobny. Na Węgrzech wyniósł on 16% (wobec 14% w 1995 r.), w Czechach 22% (19%), a na Słowacji 17% (w tym przypadku nastąpił niewielki spadek z 20% w 1995 r.).

Zwiększenie się udziału dóbr finalnych w eksporcie w ramach GSC

Wzrost eksportu dóbr pośrednich wykorzystywanych w produkcji eksportowej w krajach trzecich był wolniejszy w porównaniu ze wzrostem zagranicznej wartości dodanej w eksporcie krajów EŚW. Może to oznaczać, że w analizowanym okresie w eksporcie krajów EŚW realizowanym w ramach międzynarodowych sieci dostaw nastąpiła zmiana struktury w kierunku zwiększenia się udziału dóbr finalnych. Znajduje to odzwierciedlenie w konwencjonalnych statystykach handlu. Według klasyfikacji głównych kategorii ekonomicznych (BEC) w 2000 r. produkty związane z GSC stanowiły 48% wartości eksportu ogółem krajów EŚW, z tego 22% stanowiły części, a 26% dobra finalne. W 2009 r. udział części nieco się obniżył (do 21%) natomiast udział dóbr finalnych wzrósł do 35%. Tak więc wzrost eksportu w latach 2000-2009 wynikał w dużej mierze ze zwiększania sprzedaży dóbr finalnych³⁸.

Regionalny charakter międzynarodowych sieci dostaw

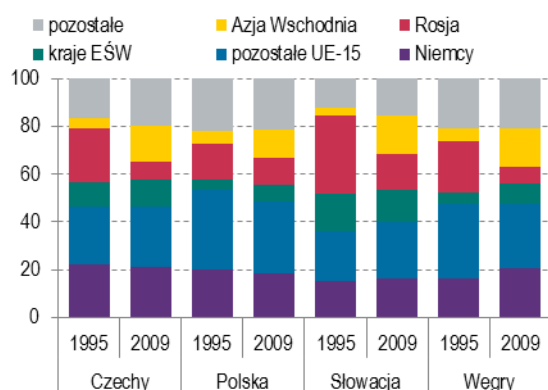
Uczestnictwo krajów EŚW w międzynarodowych sieciach dostaw nie wpłynęło jednak na zasadnicze zmiany w strukturze geograficznej handlu krajów regionu. Znaczące zmiany w strukturze światowej gospodarki (w tym przede wszystkim silny wzrost znaczenia gospodarek rozwijających się) tylko w niewielkim stopniu znalazły odzwierciedlenie w strukturze geograficznej eksportu i importu realizowanych w ramach GSC. Sieci dostaw, w których uczestniczą przedsiębiorstwa z Polski, Czech, Słowacji i Węgier skoncentrowane są silnie na powiązaniach z innymi krajami europejskimi. Oznacza to, że GSC w regionie Europy Środkowej i Wschodniej mają przede wszystkim charakter regionalny. W 2009 r. z krajów Europy pochodziło 71% zagranicznej wartości dodanej wykorzystywanej w eksporcie Polski (wobec 77% w 1995 r.). Na zmniejszenie się udziału Europy wpłynął głównie wzrost znaczenia

---

³⁸ W latach 2000-2009 wartość eksportu dóbr finalnych związana z GSC zwiększyła się w Polsce o 540%, podczas gdy wartość eksportu części wzrosła o 470%. W pozostałych krajach EŚW wartość eksportu dóbr finalnych zwiększyła się o 490%, a eksportu części o 340%.

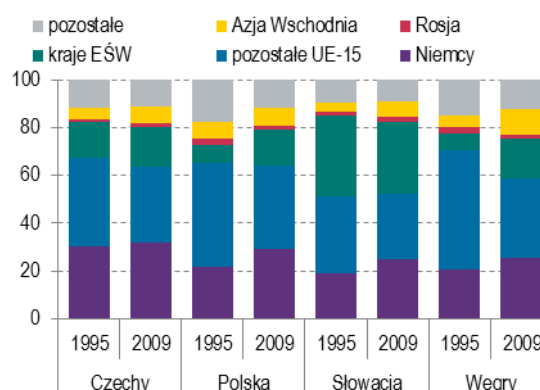
wartości dodanej pochodzącej z krajów Azji Południowo-Wschodniej z 7% w 1995 r. do 14% w 2009 r. Natomiast w eksporcie krajowej wartości dodanej z Polski wykorzystywanej przez sektor eksportowy w innych krajach w latach 1995-2009 utrzymała się silna dominacja Europy (85%).

Wykres 3.14: Zagraniczna wartość dodana wykorzystywana w krajowym eksporcie wg głównych krajów pochodzenia (%)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wykres 3.15: Krajowa wartość dodana wykorzystywana w eksporcie krajów przeznaczenia (%)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

W pozostałych krajach regionu udział krajów europejskich zarówno jako dostawców i odbiorców wartości dodanej był podobny. W porównaniu z pozostałymi krajami EŚW nieco bardziej globalny charakter mają sieci dostaw, w których działają przedsiębiorstwa węgierskie. W 2009 r. z krajów Azji Południowo-Wschodniej pochodziło 19% zagranicznej wartości dodanej wykorzystywanej w eksporcie i jednocześnie 14% krajowej wartości dodanej pochodzącej z Węgier stosowane było w produkcji eksportowej w krajach azjatyckich.

Jednakże różna intensywność handlu realizowanego w ramach GSC spowodowała pewne przesunięcia w obrotach krajów EŚW z pozostałymi krajami europejskimi. Dane OECD/WTO wskazują, że szczególną intensywnością handlu związanego z międzynarodowymi sieciami dostaw charakteryzują się wzajemne obroty pomiędzy krajami regionu.

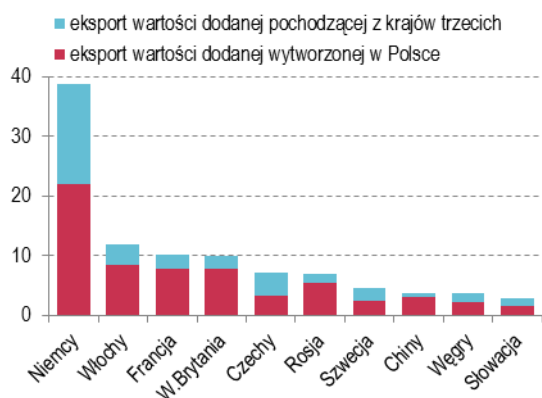
Internacjonalizacja bilateralnych obrotów handlowych

Zagraniczna wartość dodana stanowi największą część we wzajemnym handlu pomiędzy krajami EŚW-4. W eksporcie Polski do Czech stanowiła ona w 2009 r. aż 55% wartości eksportu ogółem. Zagraniczna wartość dodana ma także znaczący udział w polskim eksporcie na Słowację (46%) i Węgry (39%). Analogiczna sytuacja ma miejsce w imporcie. Największy udział wartość dodana z krajów trzecich ma w imporcie ze Słowacji (56%), Czech (50%), Węgier (49%). Łącznie w polskim eksporcie do trzech pozostałych krajów EŚW zagraniczna wartość dodana stanowiła w 2009 r. 49% (podczas gdy w

1995 r. obejmowała 38% eksportu), a w imporcie – 51% (38%)³⁹. Można więc powiedzieć, że wartość obrotów handlowych z tymi krajami rejestrowana przez konwencjonalne statystyki handlu zagranicznego jest znacznie zawyżona, gdyż eksport krajowej wartości dodanej do tych krajów (podobnie, jak i import) jest dwukrotnie mniejszy⁴⁰. Obserwowany w Polsce w poprzedniej dekadzie silny wzrost znaczenia handlu z krajami EŚW wynikał więc bardziej z włączenia krajów regionu do międzynarodowych sieci dostaw niż z rosnącego popytu.

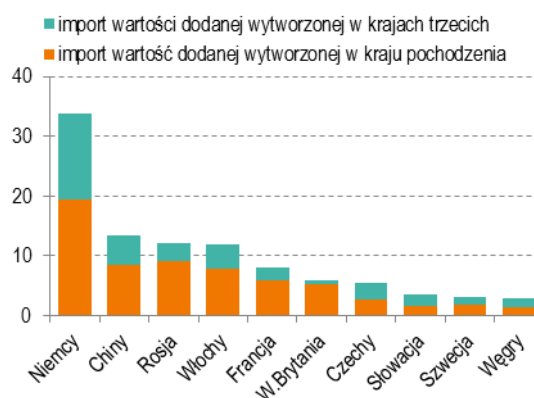
Podobnie duże znaczenie zagraniczna wartość dodana ma w handlu z Niemcami. W 2009 r. stanowiła ona 43% polskiego eksportu i importu z tego kraju⁴¹. Jednocześnie na Niemcy, będące najważniejszym partnerem handlowym Polski i pozostałych krajów EŚW, przypada największa część importu zagranicznej wartości dodanej z krajów trzecich wykorzystywanej w polskim eksporcie (31%). Jeszcze większe znaczenie mają Niemcy, jako kierunek eksportu krajowej wartości dodanej wykorzystywanej w zagranicznej produkcji eksportowej (36%). Tak wysoki udział Niemiec odzwierciedla skalę wpływu popytu na produkty niemieckie na eksport dóbr pośrednich z Polski.

Wykres 3.16: Polski eksport do wybranych krajów w 2009 r. (w mld USD; według wartości eksportu brutto)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wykres 3.17: Import do Polski z wybranych krajów w 2009 r. (w mld USD; wg wartości importu brutto)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Powyższe wyniki wskazują także na Niemcy, jako głównego pośrednika w imporcie zagranicznej wartości dodanej z krajów trzecich wykorzystywanej w eksporcie EŚW oraz w eksporcie krajowej wartości dodanej z EŚW wykorzystywanej w produkcji eksportowej krajów trzecich. Prawdopodobnie

³⁹ W pozostałych krajach udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie do krajów EŚW jest jeszcze większy. W 2009 r. w Czechach i na Węgrzech 55% eksportu do trzech krajów EŚW stanowiła zagraniczna wartość dodana, a na Słowacji jej udział wyniósł 61%. W największym stopniu przez zagraniczną wartość dodaną zdominowany jest eksport Słowacji do Czech, gdzie stanowiła ona blisko 2/3 handlu między tymi krajami.

⁴⁰ Z drugiej strony stosunkowo niski udział zagranicznej wartości dodanej charakteryzuje polski eksport do W. Brytanii i Rosji (w 2009 r. zagraniczna wartość dodana stanowiła ok. 20% eksportu do tych krajów).

⁴¹ Jeszcze większe znaczenie zagraniczna wartość dodana ma w handlu z Niemcami w Czechach (56% w eksporcie i 55% w imporcie) i na Słowacji (56% i 53%).

wynika to z faktu, że niemieckie przedsiębiorstwa (a dokładniej przedsiębiorstwa zlokalizowane w Niemczech) są głównymi organizatorami międzynarodowych sieci dostaw w regionie.

Dane OECD/WTO wskazują też na grupę krajów z którymi wymiana handlowa w ujęciu tradycyjnych statystyk wydaje się niedoszacowana w porównaniu z faktycznym eksportem i importem wartości dodanej. W eksporcie udział krajowej wartości dodanej pochodzącej z EŚW w popycie finalnym tych krajów jest większy niż wartość eksportu brutto, natomiast w imporcie wartość dodana pochodząca z tych krajów jest większa niż import brutto. Sytuacja taka dotyczy przede wszystkim obrotów handlowych z gospodarkami odległymi geograficznie, gdzie handel wartością dodaną w dużej mierze realizowany jest za pośrednictwem krajów trzecich (prawdopodobnie głównie Niemiec). Za pośrednictwem krajów trzecich wartość dodana z krajów EŚW trafia przede wszystkim do USA oraz Japonii (w postaci dóbr i usług pośrednich). Natomiast pośrednictwo krajów trzecich ma największe znaczenie w imporcie wartości dodanej pochodzącej ze Stanów Zjednoczonych, Brazylii i Arabii Saudyjskiej. Tak więc rzeczywiste znaczenie USA w handlu Polski, podobnie jak pozostałych krajów regionu, jest większe niż wskazują na to konwencjonalne statystyki handlu zagranicznego.

Wzrost znaczenia usług w eksporcie

Organizacja procesów produkcji i handlu w międzynarodowe sieci dostaw powoduje zwiększanie się roli usług w handlu zagranicznym. Analiza obrotów handlowych według statystyki wartości dodanej pozwala na oszacowanie rzeczywistego znaczenia usług w obrotach poprzez oszacowanie roli usług w kreowaniu wartości dodanej w produkcji towarów (usługi związane z projektowaniem, transportem, dystrybucją itp.). W konwencjonalnych statystykach ta część wartości dodanej ujmowana jest jako eksport towarów, co prowadzi do zaniżania rzeczywistego znaczenia usług w handlu międzynarodowym.

Według konwencjonalnych statystyk (na podstawie danych bilansu obrotów bieżących) usługi stanowiły w 2009 r. 17% wartości eksportu Polski (w 2012 r. udział ten kształtował się na podobnym poziomie)⁴². Natomiast według statystyk wartości dodanej OECD/WTO znaczenie usług w handlu zagranicznym krajów EŚW jest przeszło dwukrotnie większe. W 2009 r. wartość eksportu usług liczona w ten sposób stanowiła 42% polskiego eksportu, w tym 34% eksportu sektorów przetwórstwa przemysłowego⁴³. O ile znaczenie usług w eksporcie utrzymywało się w latach 1995-2009 na stosunkowo stabilnym poziomie, to w przypadku eksportu w sektorach przetwórstwa przemysłowego nastąpił jego zdecydowany wzrost (z 26% w 1995 r.). W tym okresie najsilniej rola usług zwiększyła się w eksporcie środków transportu (do 39% w 2009 r.) oraz maszyn elektrycznych (do 35%), a więc w sektorach najbardziej związanych z działalnością w ramach międzynarodowych sieci dostaw. W pozosta-

---

⁴² Według statystyk bilansu obrotów bieżących w 2009 r. usługi stanowiły 19% eksportu Węgier, 16% eksportu Czech i 10% eksportu Słowacji.

⁴³ W pozostałych krajach EŚW udział eksportu w usługach był w 2009 r. podobny: w Czechach i na Węgrzech 40%, a na Słowacji – 38%. Jeszcze mniej zróżnicowane było znaczenie usług w przetwórstwie przemysłowym – na Słowacji 33%, w Czechach 30% i na Węgrzech 29%.

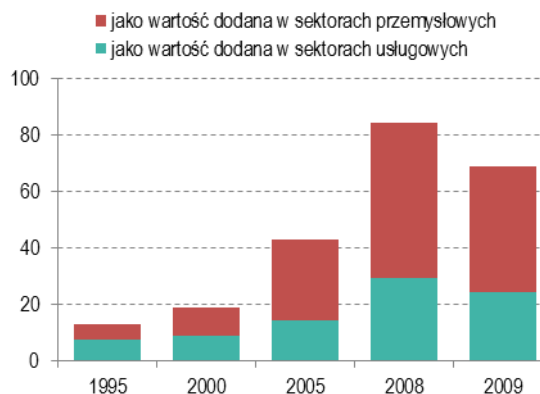
łych krajach regionu duży wpływ na wartość eksportu usługi mają także w sektorze spożywczym (36%).

Wykres 3.18: Udział wartości dodanej w usługach w eksporcie przetwórstwa przemysłowego w 2009 r. (jako % eksportu przetwórstwa przemysłowego)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

Wykres 3.19: Eksport usług z Polski (w mld USD)

Źródło: OECD/WTO, obliczenia IE NBP

W poprzednich dwóch dekadach nastąpił bardzo silny wzrost wartości dodanej w usługach związanej z eksportem przemysłu przetwórczego. W efekcie obecnie ponad 60% wartości dodanej wytworzonej w usługach eksportowane jest za pośrednictwem sektorów przetwórstwa przemysłowego (w tym 15% za pośrednictwem sektora produkcji środków transportu). Jest to znaczny wzrost w porównaniu z rokiem 1995, kiedy w ten sposób eksportowane było 35% wartości dodanej tworzonej w usługach (i zaledwie 4% jako wartość dodana w sektorze produkcji środków transportu). Tak więc uczestnictwo w GSC wpłynęło na wzrost handlu usługami.

W latach 1995-2009 nastąpił wyraźny wzrost znaczenia zagranicznej wartości dodanej usług w eksporcie przemysłu przetwórczego. O ile w 1995 r. usługi zagraniczne tworzyły 6% wartości polskiego eksportu towarów przetworzonych, to w roku 2009 ich znaczenie było dwukrotnie większe. Podobnie jak w przypadku eksportu towarów, udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie usług jest w Polsce niższy w porównaniu z pozostałymi mniejszymi krajami Europy Środkowej i Wschodniej. W 2009 r. zagraniczna wartość dodana w usługach stanowiła średnio 17% eksportu pozostałych analizowanych krajów EŚW (wobec 12% w Polsce).

Eksporterzy – charakterystyka przedsiębiorstw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej

Opisując przedsiębiorstwa z regionu EŚW, które były eksporterami, wykorzystano dane z bazy Eurostat Comext *International Trade in Goods Statistics by Enterprise Characteristics*. Dostępne dane pochodzą z lat 2005-2010 i dotyczą czterech gospodarek regionu EŚW, tj. Polski, Czech, Węgier i Słowacji. Jako grupę referencyjną przyjęto dziewięć gospodarek z grupy UE-15 (Austria, Dania, Finlandia, Francja, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Włochy⁴⁴) nazywanych w dalszej części tekstu UE-9. Przedsiębiorstwa podzielono ze względu na ich wielkość wyrażoną liczbą zatrudnionych osób na: mikroprzedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych osób), małe przedsiębiorstwa (10-49 osób), średnie przedsiębiorstwa (50-249 osób) oraz duże przedsiębiorstwa (ponad 250 osób). Ze względu na działalność, przedsiębiorstwa podzielono na działające w przemyśle i w pozostałych sektorach gospodarki.

Liczba eksporterów z krajów EŚW większa na rynkach UE

W krajach Europy Środkowo-Wschodniej można było zaobserwować wyraźną dysproporcję w liczbie przedsiębiorstw eksportujących do krajów Unii Europejskiej wobec eksportu do pozostałych gospodarek⁴⁵. W sumie, w czterech badanych gospodarkach eksporterami do krajów UE było niespełna 122 tys. z ponad 3,4 mln. wszystkich firm działających w tych krajach, czyli 3,5% wszystkich przedsiębiorstw. W przypadku eksportu do krajów spoza UE liczba ta była prawie trzykrotnie niższa. Jedynie 44,5 tys. firm, czyli 1,2% wszystkich przedsiębiorstw w regionie, sprzedawało swoje produkty na tych rynkach. Liczba eksporterów, zarówno do krajów UE, jaki poza te rynki zmniejszyła się w porównaniu z 2006 r. W przypadku eksporterów do krajów UE ich liczba spadła o 5%, a do pozostałych krajów o 10%.

Statystyki te jednak różniły się dla poszczególnych gospodarek. W 2010 r. największy odsetek przedsiębiorstw zaangażowanych w wymianę zagraniczną można było zaobserwować na Węgrzech. Było to widoczne zwłaszcza w handlu wewnątrz UE, gdzie odsetek eksporterów (6,1% wszystkich firm) był dwukrotnie wyższy niż w pozostałych krajach regionu. Dysproporcja ta nie była już widoczna w przypadku przedsiębiorstw handlujących z krajami spoza UE, m.in. odsetek eksporterów na rynki spoza UE w Polsce był większy niż na Węgrzech.

Odsetek eksporterów w populacji wszystkich przedsiębiorstw w krajach EŚW był w 2010 r. niższy niż w krajach UE-9. W przypadku eksportu na wewnętrzne rynki UE odsetek eksporterów w krajach UE-9 był niewiele wyższy (4,3% wobec 3,5% w EŚW). Wyraźną różnicę można było natomiast zauważyć w przypadku liczby firm eksportujących poza rynki UE. W przypadku krajów UE-9 było to aż 3,1% wszystkich firm, czyli ponad dwukrotnie więcej niż krajach EŚW. W przeciwieństwie do krajów EŚW,

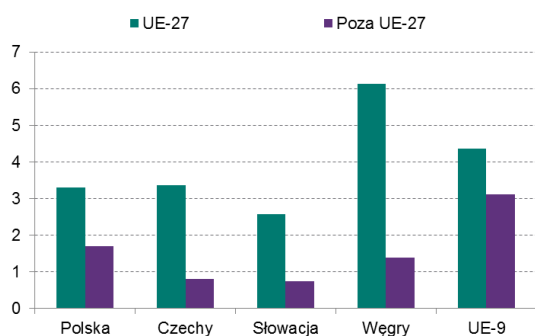
---

⁴⁴ Jedynie dla ww. krajów z grupy UE-15 dostępne były dane we wszystkich analizowanych okresach. Dla Niemiec dostępne były dane jedynie dla handlu wewnątrz UE.

⁴⁵ W bazie danych Comext *International Trade in Goods Statistics by Enterprise Characteristics* nie znajdują się dane dotyczące liczby eksporterów ogółem, a jedynie liczba firm eksportujących do krajów UE i poza kraje UE.

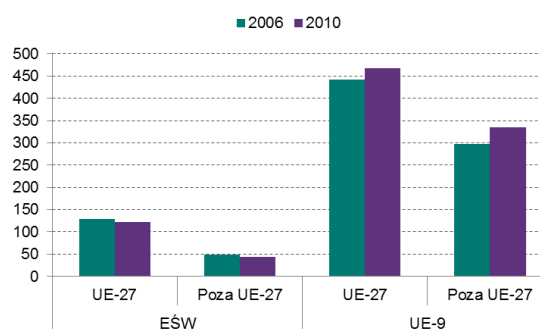
liczba eksporterów w krajach UE-9 w latach 2006-2010 zwiększyła się. Było to widoczne zwłaszcza w przypadku eksporterów na rynki spoza UE, których liczba w tym okresie wzrosła o 12%.

Wykres 3.20. Odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw krajów EŚW i UE-9 w 2010 r. (w %)

Źródło: Eurostat

Wykres 3.21. Liczba eksporterów w krajach EŚW i UE-9 w latach 2006 i 2010 (w tys.)

Źródło: Eurostat

Odsetek eksporterów z krajów EŚW zdecydowanie największy wśród dużych przedsiębiorstw

Obecność przedsiębiorstw z krajów EŚW na rynkach zagranicznych była silnie skorelowana z ich wielkością. Wraz jej wzrostem (mierzonej liczbą zatrudnionych pracowników) odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw wyraźnie się zwiększał.

W przypadku mikroprzedsiębiorstw, które we wszystkich czterech analizowanych gospodarkach EŚW stanowiły zdecydowaną większość firm (ok. 95% wszystkich przedsiębiorstw), jedynie bardzo znikoma ich część działała na rynkach zagranicznych lub też ich wymiana była na tyle niewielka, że nie były one uwzględnione w statystykach handlu.⁴⁶ W 2010 r. 68,9 tys., czyli 2% wszystkich mikroprzedsiębiorstw eksportowało swoje towary do krajów UE. Stosunkowo najwięcej takich firm było na Węgrzech (ok. 4%), natomiast najmniej na Słowacji (1,4%). Liczby te były zdecydowanie niższe, jeżeli chodzi o handel z krajami spoza UE. Zaledwie 20 tys., czyli 0,6% mikroprzedsiębiorstw było eksporterami.

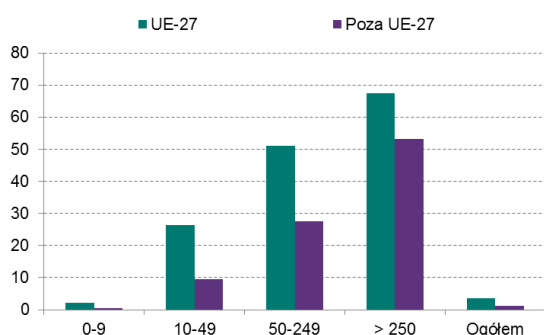
W przypadku małych przedsiębiorstw już ponad ¼ wszystkich firm była eksporterami do krajów UE, a blisko 10% do krajów poza UE. W grupie średnich przedsiębiorstw liczba eksporterów do krajów UE przekroczyła już 50%, a do krajów spoza UE wyniosła 28%. Odsetek eksporterów był zdecydowanie największy w przypadku dużych firm. Ok. 70% z nich było eksporterami na rynki UE, a na pozostałe rynki eksportowało 53% dużych przedsiębiorstw.

⁴⁶ Próg rocznych obrotów zagranicznych, po przekroczeniu którego firmy zobowiązane są składać raporty do urzędów statystycznych w czterech analizowanych krajach wahał się w 2011 r. się od 200 tys. EUR na Słowacji do ok. 400 tys. EUR (100 mln HUF) na Węgrzech.

W porównaniu z 2006 r. liczba eksporterów z krajów EŚW zmniejszyła się we wszystkich grupach przedsiębiorstw. Liczba mikroprzedsiębiorstw będących eksporterami zmniejszyła się o ok. 5% w przypadku eksportu do UE i o 15% dla eksportu poza kraje UE. Stosunkowo najmniejszy spadek miał miejsce w przypadku eksporterów będących średnimi lub dużymi przedsiębiorstwami. Zarówno w przypadku handlu z krajami UE, jak i pozostałymi krajami, ich liczba zmniejszyła się o ok. 3%.

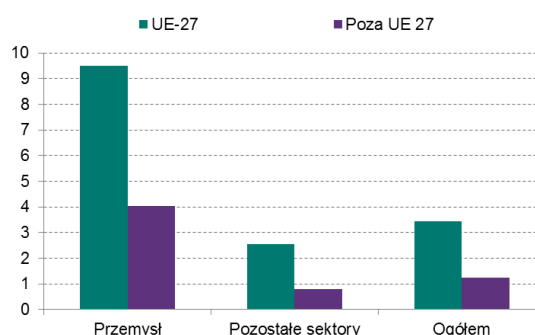
Struktura eksporterów ze względu na wielkość przedsiębiorstwa w krajach EŚW w 2010 r. wyraźnie różniła się od tej w krajach UE-9. Różnice te były zwłaszcza widoczne w handlu wewnątrz UE. O ile odsetek eksporterów wśród mikroprzedsiębiorstw był wyższy w krajach UE-9, to już w przypadku małych, średnich, a zwłaszcza dużych firm, zdecydowanie większym udziałem eksporterów charakteryzowały się kraje EŚW. W przypadku handlu z krajami spoza UE, struktura eksporterów była podobna w obu grupach krajów, z jednym wyjątkiem. Zdecydowanie więcej eksporterów wśród mikroprzedsiębiorstw było w krajach UE-9.

Wykres 3.22. Odsetek eksporterów według wielkości przedsiębiorstwa w krajach EŚW (w %)

Źródło: Eurostat

Wykres 3.23. Odsetek eksporterów według sektora działalności w krajach EŚW (w %)

Źródło: Eurostat

Duże firmy znacznie częściej obecne na rynkach poza UE – efekt międzynarodowych sieci dostaw

Warto zauważyć, że wraz ze wzrostem wielkości przedsiębiorstwa nie tylko zwiększał się odsetek eksporterów ale także coraz więcej przedsiębiorstw decydowało się na wejście na rynki poza UE. W przypadku dużych eksporterów, liczba firm eksportujących na rynki wewnątrz UE była co prawda wyższa niż poza UE, jednak różnica ta była stosunkowo niewielka (ok. 20%). Z kolei, mikroprzedsiębiorstwa były niemal nieobecne na rynkach spoza UE. Liczba eksporterów do krajów UE wśród mikroprzedsiębiorstw była ponad trzykrotnie większa niż firm eksportujących na pozostałe rynki.

Zdecydowanie częstsza obecność dużych eksporterów na rynkach poza UE wynika w dużej mierze z faktu, że duże przedsiębiorstwa w regionie EŚW to często oddziały międzynarodowych korporacji, które działają wewnątrz międzynarodowych sieci produkcji. Wśród największych przedsiębiorstw w regionie EŚW blisko 60 % to firmy z dominującą rolą kapitału zagranicznego, a w przypadku proek-

sportowo nastawionego przemysłu przetwórczego, firmy z kapitałem zagranicznym stanowiły blisko ¼ największych firm.⁴⁷ Sprawia to, że wielkość ich produkcji, a także eksportu zależy od polityki tychże korporacji i często już w założeniu jest przeznaczana na odległe rynki zagraniczne.

Największa liczba eksporterów wciąż obecna na rynku niemieckim, jednak powiązania wewnątrz krajów EŚW również były bardzo silne

Najpopularniejszym kierunkiem eksportu firm z krajów EŚW w okresie 2006-2010 były niezmiennie Niemcy, co zdają się w naturalny sposób potwierdzać statystyki obrotów w handlu zagranicznym. W 2010 r. blisko 20 tys. przedsiębiorstw eksportowało tam swoje produkty, z czego ponad 12 tys. były to firmy działające w przemyśle. W mniejszym stopniu środkowoeuropejskie firmy były obecne na rynkach innych dużych gospodarek UE: Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch, Holandii czy Austrii. Liczba eksporterów z krajów EŚW na tych rynkach była ponad dwukrotnie mniejsza niż w Niemczech. Pomimo zbliżonych ogólnych tendencji w kierunkach eksportu w analizowanych gospodarkach, istniały jednak wyraźne różnice pomiędzy poszczególnymi krajami EŚW. W Polsce stosunkowo duża część eksporterów działała na rynkach wschodnioeuropejskich, głównie w Rosji. Z kolei słowackie przedsiębiorstwa, relatywnie najczęściej ze wszystkich w regionie obecne były w krajach azjatyckich, m. in. w Chinach i Japonii.

Największe zmiany dotyczące kierunków eksportu dotyczyły handlu z krajami spoza UE. Od 2006 r. wyraźnie wzrasta obecność eksporterów z krajów EŚW na odległych rynkach Azji (głównie Chin) czy Ameryki Południowej, natomiast zmniejsza się liczba eksporterów do krajów europejskich spoza UE, głównie do Rosji.

Warto również podkreślić fakt relatywnie silnych powiązań przedsiębiorstw wewnątrz regionu EŚW. Poza Niemcami, a w przypadku Polski także Rosją, pozostałe kraje EŚW były rynkami, które najczęściej wybierali eksporterzy z regionu. Najsilniejsza współpraca miała miejsce pomiędzy firmami z Czech i Słowacji (co nie dziwi, biorąc pod uwagę historyczne powiązania tych gospodarek). Duża liczba czeskich i słowackich przedsiębiorstw handlowała także z firmami zlokalizowanymi w Polsce. Najsłabsze powiązania z innymi krajami regionu można było zauważyć w przypadku firm węgierskich. Jednak nawet w przypadku Węgier, liczba eksporterów do Polski, Czech i Słowacji była większa niż w przypadku większości rynków europejskich (m.in. Francji, Włoch czy Wielkiej Brytanii) i wyraźnie wzrosła od 2006 r.

Przedsiębiorstwa działające w przemyśle najbardziej zaangażowane w handel zagraniczny

Odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw w krajach EŚW zależał nie tylko od ich wielkości, ale także od rodzaju prowadzonej przez nie działalności. We wszystkich czterech krajach odsetek eksporterów w przypadku przedsiębiorstw przemysłowych był zdecydowanie wyższy niż wśród firm prowadzących działalność usługową lub rolniczą. Taka sytuacja miała miejsce bez względu na wielkość

---

⁴⁷ Na podstawie *Deloitte CE Top 500, 2013*

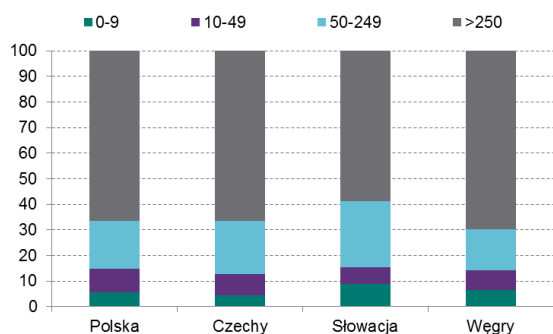
przedsiębiorstwa i dotyczyła zarówno liczby przedsiębiorstw eksportujących do krajów UE, jak i do pozostałych krajów świata. W przypadku eksporterów do krajów UE eksporterami było 9,3% firm, a poza kraje UE 3,9%. Oznaczało to, że odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw działających w przemyśle był blisko cztery razy większy niż w przedsiębiorstwach działających w innych sektorach gospodarki.

Odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw przemysłowych był jednak zdecydowanie niższy niż w krajach UE-9, gdzie wynosił on ponad 16% w eksporcie wewnątrz UE i ponad 12% do krajów spoza UE. Różnica ta wynikała przede wszystkim z dużo większego zaangażowania zachodnioeuropejskich mikroprzedsiębiorstw w eksport, zwłaszcza na rynki poza UE.

Eksport generowany głównie przez duże przedsiębiorstwa, zwłaszcza działające w przemyśle

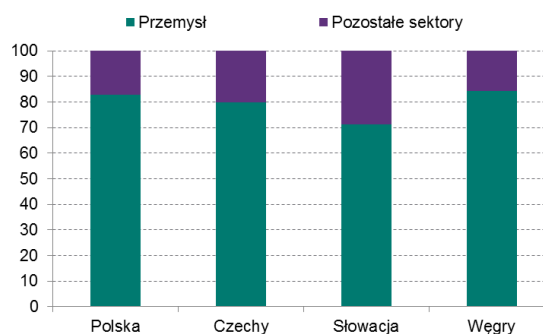
Wiodąca rola największych przedsiębiorstw z regionu EŚW w generowaniu obrotów handlowych z zagranicą uwidoczniła się przede wszystkim w wartości ich eksportu w porównaniu z pozostałymi firmami. Duży eksporterzy stanowili niespełna 4% wszystkich eksporterów w analizowanych gospodarkach, jednak ich wkład do całości sprzedaży zagranicznej w 2010 r. wyniósł 66%. Dominujący udział dużych przedsiębiorstw w eksporcie był zauważalny we wszystkich krajach regionu. W Polsce, Czechach i na Węgrzech kształtował się on w granicach 66-70%. Nieco mniejszy był na Słowacji (59% całości eksportu). Mniejszy wkład dużych przedsiębiorstw do eksportu Słowacji należy jednak tłumaczyć wielkością jej gospodarki. Jako najmniejszy z krajów EŚW, Słowacja charakteryzowała się również stosunkowo mniejszą liczbą dużych przedsiębiorstw niż pozostałe analizowane kraje regionu, zarówno w liczbach absolutnych, jak i w stosunku do liczby wszystkich przedsiębiorstw.

Wykres 3.24. Struktura eksportu według wielkości przedsiębiorstw (liczba zatrudnionych, w % całości eksportu)

Źródło: Eurostat

Wykres 3.25. Struktura eksportu według sektora działalności (w % całości eksportu)

Źródło: Eurostat

W całym okresie 2005-2010 wkład dużych eksporterów do całości eksportu był zdecydowanie największy spośród wszystkich grup przedsiębiorstw, aczkolwiek nieznacznie się on obniżył na rzecz

średnich eksporterów. W 2005 r. eksport dużych firm stanowił blisko 70% całości eksportu wobec wspomnianych 66% w 2010 r. W całym analizowanym okresie, udział największych eksporterów w generowaniu eksportu w krajach EŚW był zauważalnie wyższy niż w krajach UE-9, gdzie w latach 2005-2010 był on w miarę stabilny i kształtował się w granicach 57-58% całości eksportu. Podstawową różnicą w krajach UE-9 wobec krajów EŚW, co można już było zaobserwować w przypadku liczby przedsiębiorstw zaangażowanych w eksport, jest dużo większa aktywność małych eksporterów. W 2010 r. mikro i małe przedsiębiorstwa odpowiadały za blisko ¼ całości eksportu w krajach UE-9, podczas gdy w krajach EŚW było to 14% całości eksportu.

Wartość eksportu generowanego przez poszczególne grupy przedsiębiorstw (wyróżnione pod względem ich wielkości) wyraźnie różniła się, w zależności od sektora, w którym działały firmy. W przypadku przemysłu, który generował 80% eksportu i tym samym miał największy wpływ na jego strukturę, dominująca rola dużych przedsiębiorstw w handlu zagranicznym była niepodważalna. Łącznie w czterech gospodarkach EŚW, duże przedsiębiorstwa odpowiadały za blisko 80% eksportu wszystkich przedsiębiorstw działających w przemyśle. Odsetek ten nie zmieniał się znacząco w okresie 2005-2010. Był on, podobnie jak w przypadku całej grupy eksporterów, nieznacznie wyższy niż w krajach UE-9, gdzie w latach 2005-2010 wynosił on ok. 70%.

Fakt, że stosunkowo niewielka liczba dużych przedsiębiorstw z sektora przemysłowego odpowiadała za ponad 60% całości eksportu w krajach EŚW, uwidacznia wiodącą rolę międzynarodowych korporacji w generowaniu zagranicznej wymiany handlowej w regionie. Odpowiadała za to wspomniana we wcześniejszej części opracowania fragmentaryzacja produkcji i handel w ramach GSC.

W przypadku pozostałych, poza przemysłem, sektorów gospodarki, sytuacja była już zdecydowanie inna. Po pierwsze wartość eksportu firm z pozostałych sektorów była czterokrotnie mniejsza niż w samym tylko przemyśle. Po drugie, rola dużych przedsiębiorstw w generowaniu eksportu w całym analizowanym okresie również była zdecydowanie mniejsza, aczkolwiek powoli wzrastała. W 2005 r. eksport dużych firm z pozostałych sektorów wynosił 15% całości eksportu tej grupy przedsiębiorstw, a w 2010 r. wzrósł do 18%. W grupie krajów UE-9 udział największych eksporterów z pozostałych sektorów w eksporcie wszystkich przedsiębiorstw nieprzemysłowych w latach 2005-2010 był stosunkowo stabilny i kształtował się w granicach 24-25%.

Na Słowacji i Węgrzech koncentracja eksportu⁴⁸ wyraźnie wyższa niż w Polsce i Czechach

Kraje EŚW charakteryzowały się różnym stopniem koncentracji eksportu w największych przedsiębiorstwach, aczkolwiek można było zauważyć dwie grupy krajów, gdzie tendencje były zbliżone. Do pierwszej z nich należy zaliczyć Polskę i Czechy, jako kraje o relatywnie mniejszym udziale największych firm w eksporcie. Udział pięciu największych eksporterów w całości sprzedaży zagranicznej w 2010 r. wyniósł ok. 10% w Polsce i 12% w Czechach. Z kolei 1000 największych eksporterów odpo-

---

⁴⁸ Jako koncentrację eksportu przedstawiono udział 5, 10, 20, 50, 100, 500 i 1000 największych eksporterów (uszeregowanych według wartości eksportu w 2010 r.) w całości eksportu danego kraju.

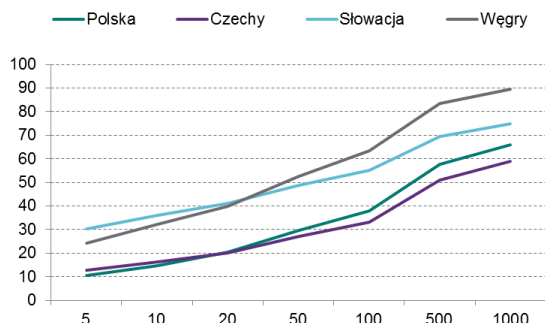
wiadało za odpowiednio 66% i 59% całości eksportu w tych krajach. Zdecydowanie większą koncentrację eksportu można było zaobserwować na Słowacji i Węgrzech. W przypadku Węgier, suma wartości eksportu pięciu największych eksporterów stanowiła jedną czwartą całości wywozu, natomiast na Słowacji przekraczała 30%, czyli ich udział w całości sprzedaży zagranicznej był trzykrotnie większy niż w Polsce. W obu tych krajach 50 największych eksporterów odpowiadało już za około połowę całego eksportu, podczas gdy w Polsce i Czechach udział ten rozłożył się na blisko 500 największych eksporterów.

W porównaniu z 2005 r. udział największych eksporterów w całości eksportu krajów EŚW zmniejszył się. Najbardziej było to widoczne na Słowacji, gdzie w 2005 r. pięciu największych eksporterów odpowiadało za blisko połowę eksportu. W Polsce i Czechach również miało miejsce zmniejszenie się koncentracji eksportu, jednak nie było ono aż tak duże. Jedynie na Węgrzech, udział największych eksporterów w całości eksportu nie zmienił się znacząco w okresie 2005-2010.

Warto zauważyć, że stopień koncentracji eksportu jaki był obserwowany w Polsce i Czechach był zbliżony do tego, jaki miał miejsce w krajach „starej UE”. W 2010 w krajach UE-9 pięciu największych eksporterów odpowiadało za 14%, a tysiąc z nich za 66% całości eksportu. Proces dekoncentracji eksportu, obserwowany w krajach EŚW, nie miał jednak miejsca w grupie krajów UE-9. W przypadku tych zachodnioeuropejskich gospodarek w latach 2005-2010 można było zaobserwować nieznacznie zwiększający się udział największych eksporterów w całości sprzedaży zagranicznej.

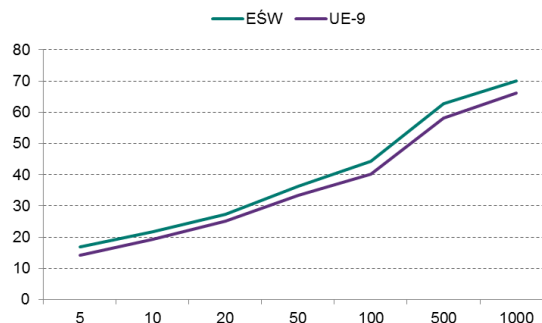
We wszystkich krajach EŚW, podobnie jak w krajach UE-9, koncentracja eksportu do krajów spoza UE była wyższa niż do krajów UE. Najbardziej zauważalne było to w przypadku najmniejszej badanej gospodarki, czyli Słowacji. O ile nawet w przypadku eksportu do krajów UE słowacki eksport był najsilniej skoncentrowany w największych firmach, to w przypadku sprzedaży poza rynki UE, ich dominacja stała się jeszcze bardziej widoczna. Pięciu największych eksporterów odpowiadało za niemal połowę całości eksportu Słowacji do krajów spoza UE. Z jednej strony było to wynikiem znacznie mniejszej liczby firm wysyłających swoje towary poza granice UE, z drugiej, największe słowackie przedsiębiorstwa działające w przemyśle przetwórczym wyraźnie kierowały swoje towary na rynki pozaeuropejskie.

Wykres 3.26. Udział największych firm w całości eksportu w krajach EŚW (w %)

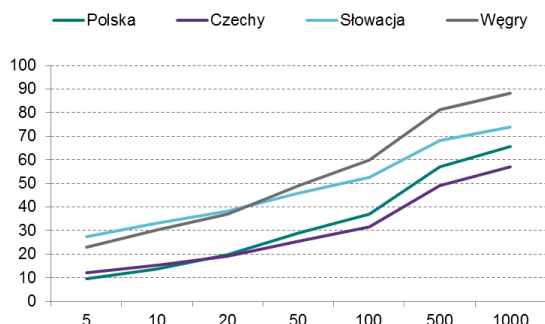
Źródło: Eurostat

Wykres 3.27. Udział największych firm w całości eksportu w krajach EŚW na tle UE-9 (w %)

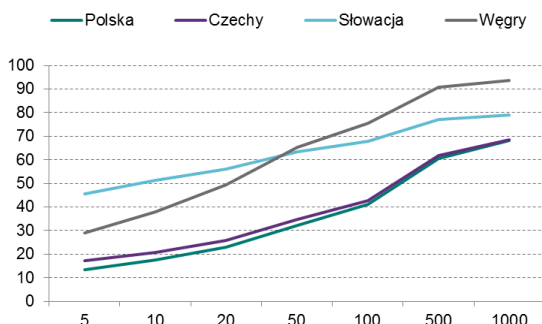
Źródło: Eurostat

Wykres 3.28. Udział największych firm w całości eksportu – kraje UE (w %)

Źródło: Eurostat

Wykres 3.29. Udział największych firm w całości eksportu – kraje spoza UE (w %)

Źródło: Eurostat

Na osi poziomej zaznaczono liczbę największych eksporterów, a na pionowej ich łączny udział w całości eksportu.

Aneks statystyczny

1. Rachunki narodowe

Tabela 1. Produkt krajowy brutto (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	2011	2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bułgaria	1,8	0,8	0,7	0,6	0,4	0,2	0,7
Chorwacja	0,0	-2,0	-2,1	-2,0	-1,0	-0,8	-0,6
Czechy	1,8	-1,0	-1,2	-1,4	-2,4	-1,5	-1,3
Estonia	9,6	3,9	3,3	4,0	1,5	1,5	0,9
Litwa	6,0	3,7	3,8	3,4	3,8	3,8	2,3
Łotwa	5,3	5,2	4,9	5,6	6,7	4,5	4,1
Polska	4,5	1,9	1,6	0,8	0,8	1,2	1,7
Rumunia	2,2	0,7	-1,1	0,8	2,3	1,6	4,1
Słowacja	3,0	1,8	1,7	0,8	0,7	0,7	0,7
Słowenia	0,7	-2,5	-2,9	-3,2	-3,0	-1,8	-1,3
Węgry	1,6	-1,7	-1,7	-2,5	-0,3	0,5	1,6

Źródło: Eurostat, dane wyrównane sezonowo, ceny stałe z 2005 r.

Tabela 2. Spożycie indywidualne (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	2011	2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bułgaria	1,5	2,6	2,3	0,6	-1,0	-0,5	-0,5
Chorwacja	0,2	-2,9	-3,3	-3,3	-1,8	-0,4	0,2
Czechy	0,5	-2,1	-2,1	-3,0	-1,3	-0,3	0,0
Estonia	3,8	4,9	6,7	4,1	4,3	5,9	3,5
Litwa	4,8	3,9	4,2	4,5	2,6	5,4	5,8
Łotwa	4,8	5,8	5,4	5,0	6,7	5,8	5,2
Polska	2,6	1,2	0,5	0,7	0,1	0,2	0,8
Rumunia	1,1	1,1	-0,2	0,8	0,2	0,1	1,2
Słowacja	-0,5	-0,2	-0,3	-0,6	-1,2	0,5	0,0
Słowenia	0,8	-4,8	-5,5	-5,5	-4,6	-3,5	-3,0
Węgry	0,4	-1,6	-3,4	-1,3	-1,0	-0,2	0,4

Źródło: Eurostat, dane wyrównane sezonowo, ceny stałe z 2005 r.

Tabela 3. Nakłady brutto na środki trwałe (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	2011	2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bulgaria	-6,5	0,8	-0,7	3,1	5,0	1,4	1,2
Chorwacja	-6,4	-4,6	-3,9	-5,0	-4,3	1,1	-1,8
Czechy	0,4	-4,5	-4,7	-7,4	-5,7	-6,1	-5,6
Estonia	37,6	10,9	12,8	1,8	-5,8	-0,4	9,6
Litwa	20,7	-3,6	-6,0	-7,7	5,1	11,4	17,7
Łotwa	27,9	8,7	1,5	7,1	-6,3	1,2	0,2
Polska	8,5	-1,7	-3,8	-4,9	-1,9	-1,9	0,1
Rumunia	7,3	4,9	4,5	0,7	-4,2	-2,9	-3,2
Słowacja	14,2	-10,5	-11,0	-13,7	-11,1	-4,8	-8,3
Słowenia	-5,5	-8,2	-6,8	-10,1	-4,7	-4,5	-4,6
Węgry	-5,9	-3,7	-3,5	-3,2	-1,0	3,2	5,0

Źródło: Eurostat, dane wyrównane sezonowo, ceny stałe z 2005 r.

Tabela 4. Eksport towarów i usług (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	2011	2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bulgaria	12,3	-0,4	-0,6	-1,5	10,8	4,5	8,5
Chorwacja	2,0	0,4	-1,0	3,5	-3,4	1,0	-1,8
Czechy	9,5	4,5	4,6	2,9	-3,8	0,5	-0,2
Estonia	23,4	5,6	3,2	5,4	4,1	5,3	-1,2
Litwa	14,1	11,8	13,7	19,0	18,4	16,3	5,2
Łotwa	12,4	9,4	9,3	7,8	4,1	3,0	0,2
Polska	7,7	3,9	3,4	3,2	4,4	3,4	5,5
Rumunia	10,3	-3,0	-4,4	-3,8	7,4	13,0	19,4
Słowacja	12,2	9,9	13,0	9,6	4,0	4,6	2,7
Słowenia	7,0	0,6	1,2	0,8	3,1	1,1	3,7
Węgry	8,4	1,7	2,1	-1,1	2,6	3,4	5,9

Źródło: Eurostat, dane wyrównane sezonowo, ceny stałe z 2005 r.

Tabela 5. Import towarów i usług (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	2011	2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bulgaria	8,8	3,7	2,6	-0,4	5,6	2,0	7,4
Chorwacja	1,3	-2,1	-2,6	-1,8	-3,9	4,8	-3,3
Czechy	7,0	2,3	0,5	2,6	-3,0	-0,9	1,8
Estonia	28,4	8,8	7,6	11,7	3,5	8,3	0,9
Litwa	13,7	6,1	9,1	12,4	13,0	16,9	9,3
Łotwa	22,3	4,5	0,6	1,6	1,0	-3,5	-0,8
Polska	5,5	-0,7	-2,3	-1,5	3,0	-2,0	2,9
Rumunia	10,0	-0,9	-0,7	-3,8	-0,2	-1,0	4,2
Słowacja	9,7	3,3	7,1	4,6	2,5	1,9	-0,4
Słowenia	5,6	-4,7	-6,0	-5,9	-1,3	-1,4	1,6
Węgry	6,4	-0,1	-0,5	-0,8	1,3	5,4	5,8

Źródło: Eurostat, dane wyrównane sezonowo, ceny stałe z 2005 r.

2. Wskaźniki koniunktury i aktywności gospodarczej

Tabela 6. Produkcja przemysłowa (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-0,8	-4,2	-3,3	-1,2	-2,3	0,2	2,0	
Chorwacja	0,3	-5,2	-1,5	-4,1	-3,6	-3,8	-3,3	-0,9
Czechy	-3,3	-1,8	-2,0	-2,3	4,1	2,2	5,8	
Estonia	3,1	5,9	5,2	7,7	1,0	-0,7	7,0	2,2
Litwa	4,2	21,5	0,3	1,5	-1,5	0,5	-2,3	-1,9
Łotwa	-0,4	0,9	-0,4	2,2	-2,6	0,7	1,3	0,5
Polska	-0,4	-0,9	4,6	2,7	2,7	5,0	3,8	4,4
Rumunia	11,5	0,5	8,0	5,9	6,2	7,9	9,9	
Słowacja	4,4	4,0	4,4	3,4	4,2	5,2	5,2	
Słowenia	-1,6	-1,0	-2,3	-0,9	-3,1	-0,2	-0,8	
Węgry	2,5	-2,0	1,7	3,2	0,8	2,9	6,0	

Źródło: Eurostat

Tabela 7. Sprzedaż detaliczna (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-1,1	-1,3	0,0	1,4	2,6	4,5	5,6	6,5
Chorwacja	1,2	2,9	4,0	-0,1	2,3	0,7	-0,7	
Czechy	-0,5	0,2	-2,4	-0,6	-1,3	-0,2	-0,6	
Estonia	3,0	4,9	0,6	1,3	2,8	-0,6	5,5	5,7
Litwa	4,4	5,9	5,7	5,8	5,4	4,8	4,0	4,8
Łotwa	4,0	6,5	3,6	4,3	3,2	3,1	4,4	6,1
Polska	2,7	3,8	5,0	5,2	6,6	6,9	5,3	7,3
Rumunia	0,7	-3,5	-1,3	-0,5	-0,2	-0,9	1,8	0,0
Słowacja	0,5	0,6	0,3	1,3	-0,2	-0,4	-0,2	1,2
Słowenia	-3,3	-1,4	-2,5	-6,0	-3,8	-4,4	-1,1	0,0
Węgry	3,1	2,2	0,6	2,0	1,7	1,4	2,7	4,0

Źródło: Eurostat

Tabela 8. Wskaźnik zaufania konsumentów

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-40,3	-36,4	-37,0	-37,9	-37,2	-35,1	-38,1	-38,0
Chorwacja	-49,6	-48,5	-44,7	-40,5	-38,7	-40,9	-46,6	-45,6
Czechy	-22,2	-18,4	-16,9	-18,8	-16,5	-13,4	-13,6	-9,8
Estonia	-4,0	-4,9	-7,9	-8,6	-6,3	-6,9	-2,8	-1,5
Litwa	-12,1	-10,0	-9,3	-11,3	-8,9	-10,1	-9,3	-10,2
Łotwa	-9,6	-10,7	-9,6	-11,9	-15,9	-13,7	-14,5	-13,9
Polska	-26,9	-29,5	-26,1	-25,8	-24,4	-22,4	-24,2	-23,6
Rumunia	-37,9	-35,2	-34,4	-34,3	-36,1	-34,6	-36,2	-34,9
Słowacja	-30,9	-27,7	-28,2	-23,8	-24,8	-24,0	-20,1	-17,4
Słowenia	-26,7	-36,5	-37,4	-35,4	-31,5	-30,3	-34,7	-34,6
Węgry	-37,1	-32,0	-33,9	-32,2	-33,8	-28,2	-27,0	-22,4

Źródło: Komisja Europejska, CNB

Tabela 9. Wskaźnik zaufania w przemyśle

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-9,6	-10,7	-10,7	-10,9	-9,7	-10,3	-11,2	-12,5
Chorwacja	8,0	8,0	8,0	12,0	12,0	12,0	10,0	10,0
Czechy	-11,1	-9,8	-10,2	-8,2	-7,7	-5,1	-0,9	3,5
Estonia	-4,7	-0,5	-2,9	-4,5	-1,6	0,9	1,0	-0,2
Litwa	-6,6	-7,0	-2,5	-6,6	0,3	0,3	-6,3	-7,8
Łotwa	-5,9	-3,9	-4,1	-3,6	-4,1	-4,0	-4,4	-2,4
Polska	-20,1	-17,3	-18,3	-17,8	-17,1	-15,9	-15,2	-15,5
Rumunia	-2,7	-3,8	-2,8	-4,0	-3,2	-1,9	-3,0	-3,6
Słowacja	0,5	-2,2	-8,8	-5,3	-6,6	-1,0	4,1	-1,8
Słowenia	-11,8	-7,3	-4,5	-6,9	-3,9	-4,0	-4,3	-0,6
Węgry	-15,5	-7,7	-3,9	-6,3	-5,4	-1,7	-1,3	2,3

Źródło: Komisja Europejska, OeKB

Tabela 10. Wskaźnik PMI w przemyśle przetwórczym

	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013	12.2013
Czechy	50,1	51,0	52,0	53,9	53,4	54,5	55,4	54,7
Polska	48,0	49,3	51,1	52,6	53,1	53,4	54,4	53,2
Węgry	47,1	50,8	49,0	51,7	54,3	51,0	52,6	50,2

Źródło: Markit Economics

3. Ceny

Tabela 11. HICP (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	0,9	1,0	1,2	0,0	-0,7	-1,3	-1,1	-1,0
Chorwacja	3,1	1,8	2,2	2,7	2,4	1,7	0,8	0,7
Czechy	1,7	1,2	1,6	1,4	1,2	1,0	0,8	1,0
Estonia	3,4	3,6	4,1	3,9	3,6	2,6	2,2	2,1
Litwa	1,4	1,5	1,3	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Łotwa	-0,4	-0,2	0,2	0,5	-0,1	-0,4	0,0	-0,3
Polska	0,8	0,5	0,2	0,9	0,9	0,9	0,7	0,5
Rumunia	4,4	4,4	4,5	3,4	2,6	1,1	1,2	1,3
Słowacja	1,7	1,8	1,7	1,6	1,4	1,1	0,7	0,5
Słowenia	1,6	1,6	2,2	2,8	2,2	1,5	1,1	1,2
Węgry	1,8	1,8	2,0	1,7	1,6	1,6	1,1	0,4

Źródło: Eurostat

Tabela 12. HICP – żywność (w tym wyroby alkoholowe i tytoniowe) (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	3,4	3,1	3,7	2,1	1,0	0,1	0,4	0,2
Chorwacja	4,8	4,4	4,7	4,3	4,3	3,6	2,8	3,1
Czechy	4,8	5,7	4,8	5,7	5,0	3,5	2,6	2,4
Estonia	5,6	6,6	6,4	6,2	5,6	4,4	3,6	3,1
Litwa	1,4	1,7	2,4	2,7	1,9	1,5	1,1	-0,7
Łotwa	1,7	2,6	2,3	1,7	1,5	1,6	1,5	1,3
Polska	5,8	5,4	5,8	5,0	5,2	4,7	4,0	3,4
Rumunia	2,4	2,2	1,5	2,7	2,8	2,9	2,5	2,2
Słowacja	6,6	7,5	6,8	4,7	3,0	-0,5	0,2	-0,2
Słowenia	5,0	5,4	6,0	5,5	5,4	4,8	2,6	2,4
Węgry	3,7	3,8	4,0	3,9	3,8	3,3	2,1	1,4

Źródło: Eurostat

Tabela 13. HICP - energia (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-1,9	0,2	1,5	-3,3	-5,9	-7,0	-6,5	-5,0
Chorwacja	4,7	-4,2	-1,3	1,1	0,6	-1,8	-3,5	-1,4
Czechy	1,2	-0,4	0,7	0,7	-0,1	-0,7	-1,0	-0,2
Estonia	5,9	5,2	9,5	6,7	5,0	4,3	3,5	3,5
Litwa	-0,4	-1,5	-1,5	-3,4	-3,2	-3,4	-2,4	-2,1
Łotwa	-3,0	-2,6	-1,3	-2,0	-3,6	-4,8	-4,7	-3,3
Polska	-1,8	-3,0	-2,7	-1,8	-1,8	-2,0	-2,5	-2,3
Rumunia	4,8	3,3	4,9	4,9	3,1	1,5	1,3	2,5
Słowacja	-1,2	-1,1	-0,8	-0,5	-0,7	-1,1	-1,3	-1,2
Słowenia	1,0	0,9	2,9	4,3	0,7	-1,7	-1,8	0,3
Węgry	-6,7	-6,7	-5,8	-4,2	-5,2	-5,4	-7,2	-10,7

Źródło: Eurostat

Tabela 14. HICP – z wyłączeniem energii, żywności, wyrobów alkoholowych i tytoniowych (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	0,4	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,5	-0,4	-0,5
Chorwacja	1,1	0,8	0,7	1,0	1,0	1,1	0,4	-0,2
Czechy	0,4	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1	0,3	0,4
Estonia	2,0	2,1	2,2	2,3	2,4	1,6	1,6	1,5
Litwa	1,7	1,8	1,6	1,2	1,1	1,1	0,8	0,9
Łotwa	-0,7	-0,5	-0,6	0,0	-0,2	-0,1	0,7	0,8
Polska	0,8	0,7	0,4	0,7	0,7	0,7	0,7	0,4
Rumunia	2,6	2,2	2,6	2,1	2,2	2,2	1,9	2,0
Słowacja	1,9	1,8	1,5	1,4	1,1	0,9	0,7	0,6
Słowenia	0,5	0,3	0,7	1,4	1,5	1,1	1,3	1,0
Węgry	2,5	2,6	2,5	1,9	1,9	2,2	2,2	2,3

Źródło: Eurostat

Tabela 15. PPI (w % do analogicznego okresu roku poprzedniego)

	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-1,4	-0,7	0,0	-1,8	-2,9	-3,5	-3,9	-4,0
Chorwacja	0,6	0,3	0,7	1,1	0,6	0,6	0,0	0,6
Czechy	2,3	0,2	0,9	0,6	-0,6	-1,6	-3,0	-2,6
Estonia	11,3	6,7	14,2	8,4	9,7	10,8	10,9	8,7
Litwa	-0,2	0,1	0,2	-1,3	-2,4	-2,4	-1,9	-1,6
Łotwa	1,8	2,1	1,5	1,1	0,8	0,9	0,6	0,3
Polska	-2,1	-2,1	-1,3	-0,9	-1,4	-1,7	-1,7	-1,6
Rumunia	4,9	4,9	4,9	4,0	2,3	1,8	0,9	0,9
Słowacja	0,8	-0,4	-0,3	-0,6	-0,7	-0,8	-1,4	-2,0
Słowenia	0,6	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	-0,2	-0,4
Węgry	-0,6	-1,5	-0,3	-0,3	0,4	-0,2	-1,3	-2,0

Źródło: Eurostat

4. Bilans płatniczy

Tabela 16. Saldo na rachunku obrotów bieżących (w % PKB, średnia krocząca dla 4 kwartałów)

	III 2011	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013
Bułgaria	0,0	0,1	-1,0	-2,1	-2,2	-1,3	-0,9	1,3
Chorwacja	-1,0	-0,8	-1,0	-0,9	-0,5	0,1	0,7	0,8
Czechy	-3,2	-3,5	-4,1	-1,9	-2,5	-2,4	-2,6	-2,0
Estonia	1,9	1,8	1,8	0,7	-0,5	-1,8	-1,4	-0,8
Litwa	-1,9	-3,7	-4,8	-2,3	-2,1	-0,2	1,1	0,9
Łotwa	-2,0	-2,1	-3,1	-3,7	-2,7	-2,5	-2,1	-0,9
Polska	-5,3	-5,0	-5,3	-4,8	-4,4	-3,7	-3,1	-2,3
Rumunia	-4,3	-4,5	-4,8	-4,4	-4,5	-4,4	-3,4	-1,6
Słowacja	-4,2	-3,8	-2,9	-0,6	0,9	2,2	2,7	3,2
Słowenia	0,3	0,4	0,5	0,9	1,9	3,3	4,4	5,6
Węgry	0,5	0,5	0,2	0,6	1,0	1,0	1,9	2,0

Źródło: Eurostat, banki centralne, obliczenia własne

Tabela 17. Saldo bezpośrednich inwestycji zagranicznych (w % PKB, średnia krocząca dla 4 kwartałów)

	III 2011	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013
Bułgaria	2,4	3,6	5,5	6,2	6,8	3,9	3,3	2,7
Chorwacja	0,3	2,4	1,8	2,0	1,8	2,4	3,4	2,5
Czechy	0,9	1,4	2,6	3,2	5,7	6,4	6,8	5,8
Estonia	3,8	1,5	-0,2	0,5	5,3	6,8	6,3	3,5
Litwa	4,3	3,6	3,2	3,1	0,8	1,1	1,0	1,2
Łotwa	3,7	3,4	3,4	1,6	1,9	1,7	1,6	2,0
Polska	4,6	4,0	2,1	2,0	1,4	1,2	1,6	0,4
Rumunia	0,4	1,4	1,5	1,6	2,0	1,6	1,8	2,4
Słowacja	3,1	3,6	3,7	3,5	2,8	3,1	1,8	0,7
Słowenia	2,0	2,0	2,3	1,6	1,2	-0,1	-0,3	-2,2
Węgry	1,4	3,9	7,7	9,5	11,3	11,0	7,6	5,5

Źródło: Eurostat, banki centralne, obliczenia własne

Tabela 18. Pokrycie długu zagranicznego oficjalnymi aktywami rezerwowymi (w %, stan na koniec kwartału)

	III 2011	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013
Bułgaria	35,7	36,8	36,0	37,3	41,4	41,3	38,6	39,0
Chorwacja	24,3	24,4	24,6	24,9	24,9	25,1	25,1	26,0
Czechy	40,3	42,1	40,9	42,5	41,7	44,1	44,7	43,2
Estonia	1,0	1,1	1,4	1,3	1,4	1,4	1,5	1,2
Litwa	22,6	26,0	23,8	22,1	24,9	26,2	22,6	23,4
Łotwa	19,5	16,7	17,7	16,9	17,6	18,7	18,5	18,5
Polska	24,6	26,9	25,0	25,6	26,0	26,4	26,6	25,7
Rumunia	38,1	37,7	38,8	37,1	37,0	35,5	36,1	35,6
Słowacja	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
Słowenia	1,8	1,8	1,7	1,8	1,9	1,8	1,6	1,6
Węgry	27,7	28,5	26,4	27,0	26,9	27,3	28,7	27,7

Źródło: Eurostat, banki centralne, obliczenia własne

5. Rynki finansowe i system finansowy

Tabela 19. Stopy procentowe banków centralnych (stan na koniec miesiąca)

	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013	12.2013
Chorwacja	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25
Czechy	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Polska	3,00	2,75	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Rumunia	5,25	5,25	5,00	4,50	4,50	4,25	4,00	4,00
Węgry	4,50	4,25	4,00	3,80	3,60	3,40	3,20	3,00

Źródło: Banki Centralne, EcoWin Financial

Tabela 20. 3-miesięczne rynkowe stopy procentowe (średniomiesięczne)

	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013	12.2013
Bułgaria	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0
Chorwacja	0,9	1,5	2,0	1,7	1,7	1,5	1,1	0,8
Czechy	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Estonia	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Litwa	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Łotwa	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
Polska	2,9	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Rumunia	4,1	4,4	4,5	3,9	3,7	3,1	2,7	2,6
Słowacja	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Słowenia	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Węgry	4,5	4,4	4,1	3,9	3,7	3,5	3,3	3,1

Źródło: EcoWin Financial

Tabela 21. Średniomiesięczny kurs walut narodowych do EUR

	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013	12.2013
Chorwacja	7,57	7,49	7,50	7,53	7,60	7,62	7,63	7,63
Czechy	25,87	25,74	25,92	25,79	25,76	25,65	26,91	27,48
Łotwa	0,70	0,70	0,70	0,70	0,70	0,70	0,70	0,70
Polska	4,18	4,28	4,27	4,23	4,23	4,18	4,19	4,17
Rumunia	4,33	4,48	4,42	4,43	4,46	4,44	4,44	4,46
Węgry	292,67	295,74	294,73	299,10	299,23	294,35	297,87	299,60

Źródło: Eurostat

Tabela 22. NEER (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego – wzrost oznacza aprecjację)

	04.2012	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	-2,1	-2,3	-1,1	0,3	0,9	0,2	0,3	0,7
Chorwacja	-2,3	-2,8	-1,2	0,0	0,6	-0,6	-1,2	0,2
Czechy	-2,8	-2,2	0,0	0,3	-0,8	-3,7	-3,7	-1,4
Estonia	-2,7	-2,6	-1,4	0,1	0,6	-0,2	0,2	0,5
Litwa	-2,6	-2,6	-1,8	-0,3	0,6	0,2	0,3	0,4
Łotwa	-0,9	-1,6	-1,4	-0,1	0,4	-0,3	0,1	0,0
Polska	3,6	4,8	8,3	6,3	1,2	-0,3	1,4	3,7
Rumunia	-7,3	-6,3	-5,0	-0,7	0,1	-0,3	0,5	3,0
Słowacja	-2,4	-2,7	-1,6	0,0	0,7	0,4	0,5	0,7
Słowenia	-1,7	-1,8	-0,9	0,3	0,7	0,2	0,3	0,6
Węgry	2,8	7,0	5,4	5,2	0,3	-3,3	-0,8	1,5

Źródło: BIS, obliczenia własne

Tabela 23. REER (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego – wzrost oznacza aprecjację)

	04.2012	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	0,3	0,7	2,1	2,9	3,7	3,0	3,0	3,4
Chorwacja	-1,2	0,2	2,2	2,1	2,1	-0,3	0,7	1,2
Czechy	-3,7	-1,4	1,5	0,9	0,3	-1,6	-0,2	-3,2
Estonia	0,2	0,5	1,7	2,9	3,9	2,7	2,9	3,3
Litwa	0,3	0,4	1,5	2,7	3,6	2,6	2,7	2,9
Łotwa	0,1	0,0	0,6	1,5	2,3	1,4	1,4	1,7
Polska	1,4	3,7	2,2	0,6	0,1	0,0	0,6	1,6
Rumunia	0,5	3,0	1,2	6,0	5,5	3,7	5,6	5,2
Słowacja	0,5	0,7	1,6	2,6	3,4	2,4	2,4	3,0
Słowenia	0,3	0,6	1,4	2,1	2,6	2,0	2,0	2,3
Węgry	-0,8	1,5	1,4	0,0	-3,5	-2,7	-1,7	-2,3

Źródło: BIS, obliczenia własne

Tabela 24. Kredyt dla sektora prywatnego (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego)

	04.2012	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013	11.2013
Bułgaria	2,4	1,6	1,0	0,7	0,4	0,7	0,7	-0,6
Chorwacja	-2,8	-3,9	-4,1	-4,5	-3,4	-2,2	-3,5	-3,3
Czechy	2,8	2,0	2,3	2,1	2,7	2,9	3,0	4,3
Estonia	0,9	0,3	0,6	0,0	0,5	0,5	0,7	0,7
Litwa	0,5	-1,1	-1,5	-2,1	-1,9	-1,6	-2,6	-1,8
Łotwa	-7,9	-5,2	-6,3	-6,3	-6,5	-7,2	-7,9	-7,4
Polska	1,8	0,5	2,3	2,5	2,3	3,0	2,5	3,1
Rumunia	-2,1	-2,4	-1,2	-4,4	-2,7	-3,4	-4,2	-4,1
Słowacja	3,2	3,0	4,4	3,5	4,4	4,8	4,9	3,8
Słowenia	-7,1	-7,4	-7,1	-7,5	-7,3	-7,3	-8,5	-8,3
Węgry	-4,6	-7,9	-5,4	-3,2	-3,2	-1,6	-2,4	-1,0

Źródło: Banki Centralne

6. Rynek pracy

Tabela 25. Zatrudnienie (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego)

	III 2011	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013
Bułgaria	-2,2	-1,4	-1,8	-1,2	-0,6	-0,9	0,0	0,8
Chorwacja	-1,1	-3,2	-5,0	-1,0	-0,8	-5,1	-3,3	-3,8
Czechy	-0,4	-0,7	0,0	0,2	0,5	0,4	0,8	1,0
Estonia	7,9	3,4	3,7	3,5	0,6	1,5	1,6	3,0
Litwa	-0,5	-1,5	1,3	1,6	2,4	0,8	1,6	1,5
Łotwa	-9,0	-8,0	1,1	0,8	2,1	1,3	3,4	2,5
Polska	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,8	-0,6
Rumunia	-2,2	-0,2	-0,4	1,7	2,7	2,2	-0,1	0,1
Słowacja	-0,2	-1,2	1,2	0,6	0,6	0,1	0,2	-0,2
Słowenia	-1,8	-2,6	0,2	-1,5	-1,5	-0,9	-3,8	-1,7
Węgry	0,8	1,1	1,5	1,7	2,1	1,5	0,8	1,5

Źródło: Eurostat

Tabela 26. Stopa bezrobocia (w % siły roboczej)

	03.2013	04.2013	05.2013	06.2013	07.2013	08.2013	09.2013	10.2013
Bułgaria	13,0	13,0	12,9	12,9	13,0	13,1	13,1	13,2
Chorwacja	16,8	16,9	16,9	17	16,9	17	17,2	17,6
Czechy	7,3	7,1	7,1	6,8	6,9	6,9	6,9	6,8
Estonia	8,8	8,3	8,1	8,0	8,1	8,4	8,8	
Litwa	12,4	12	11,8	11,9	11,5	11,6	11,4	11,1
Łotwa	12,7	11,6	11,6	11,6	11,9	11,9	11,9	
Polska	10,6	10,6	10,5	10,4	10,3	10,2	10,2	10,2
Rumunia	7,2	7,4	7,3	7,5	7,3	7,3	7,3	7,3
Słowacja	14,1	14,1	14,2	14,2	14	14	13,9	13,9
Słowenia	10,8	10,8	10,7	10,5	10,3	10,3	10,2	10,1
Węgry	10,6	10,4	10,4	10,4	10,2	10,1	10,1	

Źródło: Eurostat

Tabela 27. Nominalne wynagrodzenie (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego)

	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013	III 2013
Bułgaria	9,0	8,2	8,3	8,8	8,4	4,5	3,2	2,6
Chorwacja	1,8	1,1	3,5	0,9	1,9	4,0	-0,5	0,3
Czechy	2,4	3,3	2,2	1,7	3,5	-0,3	1,2	1,3
Estonia	6,1	5,9	4,3	6,5	6,7	8,0	7,8	8,3
Litwa	4,1	4,0	2,6	5,1	4,0	4,5	6,0	5,8
Łotwa	5,2	3,8	4,7	3,7	3,9	4,8	4,5	5,6
Polska	4,3	2,9	3,5	3,8	2,5	3,6	2,1	2,7
Rumunia	9,7	4,6	7,0	7,2	7,6	8,5	6,0	4,1
Słowacja	1,7	3,1	3,4	1,4	3,8	5,0	2,3	1,5
Słowenia	0,7	-0,6	3,9	-0,6	-1,6	-3,8	-5,9	-0,5
Węgry	7,4	2,2	4,9	5,3	4,6	5,2	3,5	2,8

Źródło: Eurostat

Tabela 28. ULC (w % wobec odpowiedniego okresu roku poprzedniego)

	III 2011	IV 2011	I 2012	II 2012	III 2012	IV 2012	I 2013	II 2013
Bułgaria	2,8	5,9	5,0	6,3	7,3	6,9	4,2	3,9
Chorwacja	2,7	3,4	-2,5	4,7	2,1	-1,5	1,7	-3,6
Czechy	3,2	4,6	7,1	7,1	7,3	9,8	7,3	8,4
Estonia	3,8	3,5	4,4	4,9	4,2	4,3	7,9	9,8
Litwa	-1,0	-1,6	1,5	3,6	2,8	1,3	2,2	1,7
Łotwa	-0,8	2,5	-9,9	-10,9	-7,9	-9,9	2,6	2,7
Polska	1,3	-1,3	-3,3	1,9	-2,0	-2,6	-5,2	-7,7
Rumunia	5,1	9,0	7,8	8,5	11,5	10,0	9,0	6,3
Słowacja	1,7	-2,3	1,7	1,9	0,2	2,9	4,5	1,3
Słowenia	2,8	3,8	2,8	4,8	4,9	3,3	3,8	1,2
Węgry	4,9	7,4	5,0	8,3	9,4	8,9	6,2	4,4

Źródło: Eurostat, obliczenia własne

7. Finanse publiczne

Tabela 29. Saldo sektora finansów publicznych wg ESA'95 (w % PKB)

	2009	2010	2011	2012	2013p	2014p	2015p
Bułgaria	-4,3	-3,1	-2,0	-0,8	-2,0	-2,0	-1,8
Chorwacja	-5,3	-6,4	-7,8	-5,0	-5,4	-6,5	-6,2
Czechy	-5,8	-4,7	-3,2	-4,4	-2,9	-3,0	-3,5
Estonia	-2,0	0,2	1,1	-0,2	-0,4	-0,1	-0,1
Litwa	-9,4	-7,2	-5,5	-3,2	-3,0	-2,5	-1,9
Łotwa	-9,8	-8,1	-3,6	-1,3	-1,4	-1,0	-1,0
Polska	-7,5	-7,9	-5,0	-3,9	-4,8	4,6	-3,3
Rumunia	-9,0	-6,8	-5,6	-3,0	-2,5	-2,0	-1,8
Słowacja	-8,0	-7,7	-5,1	-4,5	-3,0	-3,2	-3,8
Słowenia	-6,3	-5,9	-6,3	-3,8	-5,8	-7,1	-3,8
Węgry	-4,6	-4,3	4,3	-2,0	-2,9	-3,0	-2,7

p –prognoza Komisji Europejskiej z listopada 2013 r.

Źródło: Eurostat, Komisja Europejska

Tabela 30. Dług publiczny wg ESA'95 (w % PKB)

	2009	2010	2011	2012	2013p	2014p	2015p
Bułgaria	14,6	16,2	16,3	18,5	19,4	22,6	24,1
Chorwacja	36,6	44,9	51,6	55,5	59,6	64,7	69,0
Czechy	34,6	38,4	41,4	46,2	49,0	50,6	52,3
Estonia	7,1	6,7	6,1	9,8	10,0	9,7	9,1
Litwa	29,3	37,8	38,3	40,5	39,9	40,2	39,6
Łotwa	36,9	44,4	41,9	40,6	42,5	39,3	33,4
Polska	50,9	54,9	56,2	55,6	58,2	51,0	52,5
Rumunia	23,6	30,5	34,7	37,9	38,5	39,1	39,5
Słowacja	35,6	41,0	43,4	52,4	54,3	57,2	58,1
Słowenia	35,2	38,7	47,1	54,4	63,2	70,1	74,2
Węgry	79,8	82,2	82,1	79,8	80,7	79,9	79,4

p –prognoza Komisji Europejskiej z listopada 2013 r.

Źródło: Eurostat, Komisja Europejska

Tabela 31. Termin korekty nadmiernego deficytu budżetowego (EDP)

	Rok
Bułgaria	nie objęta EDP
Czechy	2016
Estonia	2013
Litwa	nie objęta EDP
Łotwa	nie objęta EDP
Polska	nie objęta EDP
Rumunia	2015
Słowacja	nie objęta EDP
Słowenia	2013
Węgry	2015

Źródło: Komisja Europejska

8. Prognozy

Tabela 32. Prognozy tempa wzrostu gospodarczego (w %, r/r)

	2012	Komisja Europejska			MFW			Źródła krajowe		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Bułgaria	0,8	0,5	1,5	1,8	0,5	1,6	2,5	-	-	-
Chorwacja	-2,0	-0,7	0,5	1,2	-0,6	1,5	2,0	-0,7	1,0	-
Czechy	-1,0	-1,0	1,8	2,2	-0,4	1,5	2,1	-0,9	1,5	3,0
Estonia	3,9	1,3	3,0	3,9	1,5	2,5	3,5	1,0	2,6	3,9
Litwa	3,7	3,4	3,6	3,9	3,4	3,4	3,5	2,8	3,5	-
Łotwa	5,2	4,0	4,1	4,2	4,0	4,2	4,2	4,1	5,0	-
Polska	1,9	1,3	2,5	2,9	1,3	2,4	2,7	1,3	2,9	3,3
Rumunia	0,7	2,2	2,1	2,4	2,0	2,2	2,5	2,2	2,2	2,5
Słowacja	2,0	0,9	2,1	2,9	0,8	2,3	2,8	0,9	2,2	3,1
Słowenia	-2,5	-2,7	-1,0	0,7	-2,6	-1,4	0,9	-2,6	-0,7	1,4
Węgry	-1,7	0,7	1,8	2,1	0,2	1,3	1,5	1,1	2,1	2,4

Tabela 33. Prognozy inflacji (w %, r/r)

	2012	Komisja Europejska			MFW			Źródła krajowe		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Bułgaria	2,4	0,5	1,4	2,1	1,4	1,5	2,3	-	-	-
Chorwacja	3,4	2,6	1,8	2,0	3,0	2,5	2,7	2,4	2,3	-
Czechy	3,5	1,4	0,5	1,6	1,8	1,8	2,0	1,4	0,6	2,0
Estonia	4,2	3,4	2,8	3,1	3,5	2,8	2,5	3,3	2,3	3,0
Litwa	3,2	1,4	1,9	2,4	1,3	2,1	2,3	1,3	1,5	-
Łotwa	2,3	0,3	2,1	2,1	0,7	2,1	2,3	0,9	2,0	-
Polska	3,7	1,0	2,0	2,2	1,4	2,0	2,1	1,0	1,7	1,9
Rumunia	3,3	3,3	2,5	3,4	4,5	2,8	2,9	4,1	2,4	2,8
Słowacja	3,7	1,7	1,6	1,9	1,7	2,0	2,1	1,5	1,3	1,8
Słowenia	2,8	2,1	1,9	1,5	2,3	1,8	2,1	2,2	1,7	1,5
Węgry	5,7	2,1	2,2	3,0	2,4	3,0	3,0	1,7	1,3	2,8

Tabela 34. Prognozy salda na rachunku obrotów bieżących (w % PKB)

	2012	Komisja Europejska			MFW			Źródła krajowe		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Bułgaria	-1,3	0,3	0,0	-0,6	1,2	0,3	-1,5	-	-	-
Chorwacja	0,1	0,1	0,7	0,1	0,4	-0,7	-0,9	-0,1	-0,2	-
Czechy	-2,4	-1,6	-1,1	-1,0	-1,8	-1,5	-1,5	-1,2	-0,3	0,1
Estonia	-1,8	-2,1	-2,2	-2,2	-0,7	-0,2	0,3	-1,9	-1,9	-1,5
Litwa	-0,2	-0,5	-0,8	-1,4	-0,3	-1,2	-1,7	-0,1	-0,6	-
Łotwa	-2,5	-1,6	-2,0	-2,6	-1,1	-1,3	-1,6	-	-	-
Polska	-3,7	-1,5	-1,3	-1,4	-3,0	-3,2	-3,2	1,0*	0,5*	-0,4*
Rumunia	-4,4	-1,2	-1,5	-1,7	-2,0	-2,5	-2,8	-1,0	-1,3	-1,6
Słowacja	2,2	4,3	4,3	5,4	3,5	4,2	4,3	3,3	2,8	3,5
Słowenia	3,3	5,0	6,0	6,5	5,4	7,0	6,9	6,1	6,8	7,7
Węgry	1,0	3,0	2,7	1,8	2,2	2,0	1,3	2,8	2,8	3,2

* - saldo na rachunku bieżącym i kapitałowym

Źródła dla tabel 32-34: Komisja Europejska (11.2013), MFW (10.2013), Narodowy Bank Polski (11.2013), Ceska Narodni Banka (11.2013), Narodna Banka Slovenska (12.2013), Magyar Nemzeti Bank (12.2013), Comisia Națională de Prognoză (11.2013), Banka Slovenije (10.2013), EestiPank (12.2013), Latvijas Banka (10.2013), Lietuvos Bankas (11.2013), Ekonomski Institut, Zagreb (10.2013).

---

www.nbp.pl

